

The Project Gutenberg eBook of Aholan asukkaat, by Niilo Kivinen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Aholan asukkaat

Author: Niilo Kivinen

Release date: June 11, 2015 [EBook #49193]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AHOLAN ASUKKAAT ***

Produced by Tapio Riikonen

AHOLAN ASUKKAAT

Kirj.

Niilo Kivinen

Pohjalaisen Kirjapaino, Vaasa, 1893.

SISÄLLYS:

- I. Oma kontu vaan vieraan leipä.
- II. Vaivat palkitaan.
- III. Herätyksen ajat.
- IV. Eräällä kirkkomatkalla.
- V. Uusi elämä.
- VI. Kaksi uutta parikuntaa. — Velattomaksi.
- VII. Uusia kovia koettelemuksia.
- VIII. Etsimään.

I. Oma kontu vaan vieraan leipä.

Lämmin ja kaunis oli se päivä alkupuolella kesäkuuta, jona Hermanni ja Hanna ensimmäistä kertaa yhdessä tekivät työtä omalla konnalla.

He kuokkivat peltoa uuden tuvan uuniseinän takana, joka maatilkkua toissa vuonna oli kaskena poltettu ja mennä kesänä halmeena rukiin kasvanut. Aukea se oli tuo vähäinen maakaistale siinä mäkirinteessä, mutta vaikka se olikin aukea aho, tuntui kuitenkin lujaan ottavan ennenkuin leipä lähtisi siitä. Se oli viime vuonna antanut hyväsen joukon rukiita, vaan ei Hermannille eikä Hannalle, vaan Kuusikankaan talolle, jonka maata se oli. Nyt siinä vielä oli kanto kannon vieressä, kivi kiven kupeessa. Kovaa pengastamista ja sitten vielä kelpo väettämistä se tarvitsi ennenkuin viljomaan joka vuosi rupeaisi, kuten tarkoitus oli. — Näköala oli laaja ja mukava, Koillisesta kiului metsän yli ja lomitse vähäinen Särkijärvi. Idän—etelän suunnalla juomuili taivaanrannetta vastaan mutkisteleva kallio, Jättiläisenselkä, jossa ylängöillä kasvoi kuusikkoa ja männikköä. Lounaassa, elikkä paremmin lännessä, väläjä laajempi vesi, Säynäisellä, hopeisissa auringon säteissä. Sen läntisessä päässä korotti yksinäinen kalliainen kumpu. Peikkovuori. Siitä luoteemmalla pilkotti puiden latvain yli osa kylää, Kumpumäen talot ja lähempänä Kuusikankaan yksinäinen kartano. Pienempiä laaksoja ja kumpuja kaikkialla. — Kuumentavan helteisinä taittuivat iltapuolen auringon säteet ahoon, ja lujassa oli siinä kannot ja kivet.

— Luuletko, Hermanni, tottakin tähän saatavan peuhkea pelto? kysäsi Hanna hymy silmissä, selkäänsä oikaistessa, kuokan vartta heitellen kädestään ja aina jälleen tavoittaen sen.

— Kyllä se saadaan kun vain kuokitaan ja myllätetään — usko pois! päätteli mies, lohdullisen katseen vaimoonsa luoden. Mutta tuleppas taas hoivaamaan vähän! Tuo kuusenkanto on niin lemmon syvässä, sen juuret kiertyy tuonne kiven alle.

Vaimo meni heti. Ja sitten he yhdessä painoivat rautakankia, jonka kärki oli kannonjuuren mutkassa ja varren alapuoli nojasi kiveä vastaan. Ratisi ja rouskui vain, muttei tahtonut kanto ottaa noustakseen. He levähtivät pikkusen, ja Hermanni leikkisestikin koski sormellaan vaimoonsa poskelle, joka lämpöisestä ja voimain ponnistelusta punersi hehkuvasti. Ja se oli niin lämmin, oikeinpa kuuma jotta miltei sormea polttanut. Sitten hän ihanteli Hannan käsivarsia kuinka täyteliäät ja voimakkaanmoiset ne olivat. Hänen omat käsivartensa olivat miltei hoikemmat, mutta kyllä luisevat ja suoniset. Voimaa niissä oli kumpaisissakin, arvelivat he yksimielisesti ja väänivät jälleen. Jo pätkähti, juuri rouskahti poikki. Syvään kiven alle jäi vielä aimo kantttyrä.

— Epäilit äsken, tokko tähän saadaan peuhkeaa peltoa, otti Hermanni puheeksi jälleen. Katsoppa vain kuinka muhevaa on tuo multa! sanoi hän ruokamultaa kourassaan näyttäen. Saat olla varma että tähän tulee kuohkea kasvumulta, jahka se oikein peuhotaan ja solmitetaan. Kyllä siitä vielä viljat sakoo, — ollaan siinä toivossa ja raadetaan ja väännetään. Koetetaanpas nyt vierittää tuo suuri kivi tuonne alankoon.

Hanna oli oitis touhussa. Hän oli vastannut miehensä rohkaiseviin sanoihin lempeällä ja ilomielisellä katseella; luottamus itseensä vaan vielä enemmän Hermannin ja toivo viljapelloista tulevaisuudessa vahvasti, jopa ihastuttikin hänen mieltänsä. Ja kun kivi kerran saatiin kuopastaan ylös, vierähti se pian heidän kättensä työnnähdyksistä ahon takasyrjään, jossa se helposti pyöri vähäistä jyrkännettä alas. Sillä tavoin poistui kivi toisensa perään kuokokselta, ja kirposi niitä kantojakin, vaikka muutamat olivat kovinkin itsepintaisia.

Eivätkä he tunteneet paljon ollenkaan väsymystä. Päinvastoin sitä myöten kuin aurinko iltapuoleen aleni, olivat käyvinään virkeämmiksi vain. Eipä tahtonut maltaa ensinkään hellittää Hannakaan, mutta hänen kuitenkin täytyi tuossa kymmenen tienoissa mennä lehmää vastaanottamaan ja illallista keittämään. Hermanni jäi vielä työhön kuokokselle. Ripeästi, mieli raikkaana kuni tämän ihanan suvipäivän eloauhkuva luonto, hän väänsi, kuokki ja repi; lintusten viserrykset viehättivät hänen tyyntä mieltänsä ja ikäänkuin loitsivat sointua ja hilpeyttä kaikkialle. Kun auringosta näkyi enää puolikas luoteisella taivaanranteella kuuli hän tuvan päädyltä suloisen kutsumuksen:

— Tule jo, Hermanni!

Hanna oli keittänyt ohrapuuron. Kasteeksi oli Pulmun maitoa — he olivat ostaneet tänä keväänä hiljan poikineen valkoisen lehmän. Syömään ruvetessa mies kehui: — Mielelläänpä sitä käykin syömään, kun on nälkä tullut omassa työssä oman Hannan kanssa ja kun ruokakin on oman nuppusen keittämää.

Se vain on paha että puuro on vieraan viljaa vielä, mutta kunhan tässä muutama vuosi reuhkaistaan, niin eiköhän leipä lähde Aholankin mäestä.

- Luja sulla on luottamus! säesti vaimo siihen hyvillään.
- Mutta kun ma sanon: sinun tähtesi, niin sinä saat yhtä lujan luottamuksen.
- Niin, koska Hermanni luottaa, luotan minäkin.
- Ja niin me yhdessä luotamme ja asumme ja odotamme, viljaa Luojan kädestä.
- Niin aivan, mutta sinä olet mies, minä olen heikompi... Sinuun minä turvaat.
- Mutta turvaanpa minäkin sinuun.

Illallisen jälkeen rupesi heitä molempia kovasti raukasemaan. Hetken aikaa he vielä istuivat ja katselivat melkein äänettöminä toinen toistaan. Heidän tunteensa olivat hyvin rauhalliset. Sitten he menivät levolle parialasänkyyn, johon Hanna oli tehnyt pehmeän puhtaan sijan niistä makuuvaatteista, jotka piikana ollessaan oli laittanut. Nelivartiskankainen silppusäkki, pari höyhentyynyä, joissa ristiraitaiset pellavaiset ulkokuoret, ja kudevillaiset vällyt — loimivillaiset olivat tallella talven varalle — siinä se sija, ei se huono ollutkaan, ja väsyneet raajat sopivat siihen oikein mukavasti.

Viiden ajoissa he aamulla heräsivät. Mies meni heti ahoa myllästäämään; vaimo ensin Pulmun lypsi ja taputteli ja puhutteli, pyytäen jälleen iltasella kotiin tulemaan; sitten meni hänkin kuokokselle hetkeksi aikaa ennenkuin tulisi tupaan einettä keittämään. Semmoista touhua se oli sitten päivä päivältä aamusta varhain iltaan myöhään. Mutta heitä ei väsyttänyt liiaksi. Olivathan nuoria vielä, mies tosin kohta kolmenkymmenen, vaan vaimo vasta kahdeksantoista täyttänyt. Olivathan jonkun aikaa sitten tavanneet toisensa ja ikuisen liiton papin edessä menneen pääsiäisen aikana tehneet. Ja olivathan päässeet omalle konnulleen, joka erittäinkin Hermannille oli kokonainen elämän-asia.

Monta kertaa he jo olivat toisilleen koko sydämensä paljastaneet, ja niin tekivät yhä vieläkin. Pyhisin, jolloin raskaammista töistä olivat kokonaan vapaina, tulivat menneet tapahtumat ja tulevaisuuden aikeet etenkin elävinä ajatuksina mieleen. Väliin he lueskelivat hiljaisuudessa katekismustaan tai virsikirjaansa tai jotakin muuta hartauskirjaa, mutta yks kaks jäi kirja siihen ja nykyisen elämän riennot täyttivät mielen ja saattoivat sanojen vaihteluun.

Hermanni, hän oli ollut perintötalon, Kuusikankaan poika, mutta veljeksistä nuorempana siirtynyt vanhemman tieltä kun tämä otti talon vastaan. Mennyt silloin kyläräätälin oppiin ja totuttuaan ompelemistöihin käynyt omin päinsä tekemässä vaatteita siellä täällä pitkin pitäjää, mihin milloinkin pyydettiin.

Muut nuoret räätäli- ja suutarimiehet paikkakunnalla olivat hyvin irtanaisia, pilankurillisia miehiä, tyttöjen kanssa mielellään juttuilivat ja kisailivat, jonka tähden talojen hempukat, sekä omat tyttäret että piijat, odottivat noiden räätälien ja suutarien tuloa kuin kuuta nousemaan. Heistä oli niin kovasti hauskaa jutella piloja ja kisailla heidän kanssa, varsinkin kun näitä pidettiin arvokkaampina kuin renkimiehiä jopa ehkä huomattavampina kuin talollisten poikiakaan.

Mutta räätäli-Hermanni oli kummallinen poikkeus noista toisista. Hän istui neulomassa päivät pääksytysten puhumatta juuri muussa tapauksessa kuin milloin häneltä jotain kysyttiin ja silloinkin vain lyhyesti vastasi, mitä ihan välttämättä vastata tuli. Ainoastaan harvoin vetäysi hänen suunsa hienoon hymyyn, vaan rehahtaen nauramaan ei häntä saanut koskaan. Sitäkin vähemmän saivat tytöt tätä hiljakkoa kanssaan kisailemaan.

Usein utelivat tytöt ja ijähtäneemmätkin ihmiset, minkähän tähden ei räätäli-Hermanni puhunut leikkiä, nauranut ja kisaillut niinkuin muut räätälit, ja siihen hän tavallisesti vastasi vain: Mitä niistä muista!

Mutta siellä Kantolassa Särkijärven rannalla mennä syksynä neulomassa ollessaan hän tuli tuntemaan tämän kellervätukkaisen, suurisilmäisen ja punaposkisen tytön, joka vartaloiltaan vaikka lihavenpuoleinen oli kumminkin sievä ja liikkeiltään hyvin miellyttävä. Ja se vasta tytyssä miellyttävää oli että hän pitkinä iltapuhteina usein tuli jantussa jaloin rukiltaan takan edestä pöytärahille istumaan ja heitti herttaisia katseita häneen, kun hän pöydän päässä istui ja neuloi, vieläpä tiedusteli, mitä se räätäli mahtoi tuumia ja ajatella, kun ei muiden hälisemisistä välittänyt.

Hermanni ensimmältä ei vastannut kuin: "eikäpä juuri mitään", ja katsoi hymysilmin tiedustelijaa. Mutta kun Hanna oli ruvennut yhä tihentämään istumassakäyntejään ja yhä syväkatseisempina ja herttaisempina luonut siniset silmänsä häneen, niin Hermanni muuanna päivänä sattuen olemaan tytön kanssa kahden tuvassa ikäänkuin huomaamattansa halasi vasemmalla käsivarrellaan häntä. Se tapahtui

rässirautaa ottaessa takalta, jonka vieressä tyttö tupa-askareissaan miellyttävänä ja suloisena hääri. Mutta pahinta siinä oli että emäntä sattui samassa tulemaan kamarista tupaan. Hermannin säikähti pahanpäiväiseksi, punetui pahemmin kuin tyttö.

Näin alkaen he tutustuivat pian siinä määrin että Hermannin sopivassa tilaisuudessa puhkesi pitempiin puheluihin ja selitti Hannalle kantansa tyttöihin nähden: Ne lörpöttelevät, sanoi hän, monetkin tytöt niin paljon turhuuksia etten viitsi heidän pakinoihinsa sekaantua. Kyllä minä ymmärrän pilaakin, vaan turhaa kuhertamista en viitsi pitää. — Hanna oli iloluontoinen nuori tyttö ja huomattuaan Hermannin ymmärtävän leikkiäkin sai vettä myllynsä. Sai hänen päänsä niin pyörälle että hän jo kisailikin hänen kanssaan. Ja niin vähitellen kävi selville että heidän pitää saada olla yksissä aina...

Hanna, hän oli erään köyhän ja tilattoman parikunnan tyttö, neljäntoista vanhana palvelukseen ruvennut. Hyvän joukon vaatteita kokoon haalinut jopa muutamia kymmeniä ruplia rahaakin säästänyt. Oli ison aikaa tuntenut räätäli-Hermannin ja salaisesti itsekseen ajatellut juuri semmoisen miehen itselleen hyvin sopivan. Hermannin silmissä ja kasvoissa oli hän ollut huomaavinaan sellaista turvallista lujutta ja vakavuutta, johon turvaton tyttö saattoi huoletta luottaa. Vihdoin hän, vaikkei tahtonut uskaltaa, alkoi pyrkiä tämän miehekkään räätälin huomattavaksi. Kuvaili alussa että Hermannin pysyisi räätälinä ja hänestä tulisi räätälin vaimo, joka kulkisi miehensä apuna neulomistöissä. Oli kyllä tiedossa että räätäli-Hermannilla oli tuvanteelmäs, vaan arveltiin hänen vain rakentavan asunnon, jossa väliaikoina asuisi. Niin arveli Hannakin. Mutta toiset aikeet, maanviljelyshommat, oli miehellä eikä Hannalla suinkaan ollut mitään niitä vastaan kun kerran tuli niistä selville. Olihan sopivaa tulla torpan emännäksi, ja lehmät ja lampaat ja kasvavat pellot olivat hyvin mieluisat kun niitä ajatteli.

Hermannista oli ompelemassa kulkeminen pitkin aikaa tuntunut miltei renttumaiselta riikinjuoksemiselta. Ja ompelupöydän ääressä harvapuheisena istuessaan hän usein oli uneksunut rauhallista kotia ja vakavaa maantöitä. Aikeensa olikin helppo toteuttaa, koskapa hänellä oli perintöosansa synnyntalostaan ottamatta. Hän otti siis torpanmaan, tahtoi sen kirjottavaksi erityiseksi piiriksi ikuisiin aikoihin. Hyvänen kaistale mehevämultaista vaikka kivistä mäkeä, jommoinkin ala kovaa kuusikkokorpea erotettiin hänelle torpanmaaksi.

Tuvan hirret hakattuina ja kehääkin alotettuna oli hänellä jo runsaasti kaksi vuotta takaperin. Mutta vasta mennä syksynä kun tuli varmaksiksi elämäkumppalistaan heitti hän tykkänään neulomisen, ja ansaitsemillaan rahoilla palkkaamien päivämiesten kanssa ryhtyi totisiin rakennustöihin. Täksi kesäksi tupa olikin valmistunut joihinkin määriin: olipahan vielä jäljellä kaikenlaisia tukkimis-, multipenkki- ja lämminkattotöitä ennenkuin uskalsi talven viimoja ja pakkasia vastaan käydä. Syyspuoleen he molemmat maanraivaamistyön ohessa viimeistelivät tuvan valmistustöitä.

Oli heti alussa ihmetelty ja ihmeteltiin yhä, Hannakin ihmetteli, miksi Hermannin oli suunnitellut tuon tupansa niin suureksi kuin tavalliset talon tuvat. Pieniä tupiahan ne muut tölliläiset ja paremmatkin torpparit laittavat. Mitä minä muista! tyydytti Hermannin uteliaita, ja Hannalle hän erityisesti selitti tarkoituksensa. Jos tulee lapsia paljonkin, niin tarvitaan kookasta tupaa ja olisihan vähäinkin hyvä juoksennella avaralla lattialla. Vaimo tuli hyvin tyydytetyksi. Mutta minkätähden sinä tahdot nämä sänkyjen taustat avonaisiksi — mitä herranen aika sinä noilla aukoilla meinaat? tiedusti vaimo multipenkkejä laiteltaessa. Muillahan kaikilla on lattia sänkyjen kohdaltakin seinässä kiinni. — Mitä minä muista! vastasi mies kuivasti. Kun ne ovat avonaiset joiltakin kohdilta, niin tuvasta tulevan kuivan lämpöisen vaikutuksesta huoneen alahirret estyvät märkänemästä. — Vaimo ei tiedustellut sillä kertaa sen enempää, kun huomasi sen käyvän ehkä vaivaksi miehelleen. Ja saihan hän uskoa että mies tietää enemmän kuin hän. Vaan vielä kerran, erään äskeisin käyneen vieraan utelemisen johdosta, hän tiedusti muuatta omituisuutta. Miksi Hermannin oli laittanut niin leveän ja matalan takkakiven — muuallahan ne ovat paljoa soukemat ja korkeammat. Aina sinä niistä muista! vastasi mies tiuskasevasti. Ajatteleppas: kenekset paitaressuina pahaisina pakkaavat aina takkakivelle istumaan, ja kun takkakivi on kapea niin saavat heti poukkoja paidankauluksen ja ihon väliin niskaansa ja päästävät aika ätinän; ja kun se on korkea, niin pudota mätkähtelevät siitä lattiaan. Hanna oli pahoillaan kun kysyikään. Olisi jo saanut ymmärtää että mies ja vielä niin paljoa vanhempi häntä paremmin tietää. Mutta kun ne ihmiset kummastelivat... Ei, mutta hän koetti sovintoa jälleen, koki hymyilläkin ja pyysi: Älä pidä pahana, Hermannin! Ja tämä tuli hyväksi jälleen.

Syksyn tultua oli heillä sen verran elukaneloa että voivat ottaa Pulmun ja neljä lammasta talvelle, Kuusikankaan pellossa oli heillä maksun edestä ollut kasvulla kolme nelikkoja perunaa ja viisi kappaletta ohraa. Omasta maasta ei vielä mitään, mutta tulevana keväänä he jo kylvävät vähäsen kumminkin. Ja lujasti he luottivat, vaikka niin vähän vasta oli näkyvää.

II. Vaivat palkitaan.

Kesä rupesi kääntymään syyspuolelleen viisi vuotta jälkeenpäin. Tämä kesä oli ollut hyvin kaunista, lämpöiset ilmat sopivilla poutain ja sateiden vaihetuksilla olivat vallinneet aikaisesta keväimestä asti. Senpä vuoksi kasvullisuus myös näillä niukoilla Suomenselän seuduilla oli rehevää kaikissa hyvin väetetyissä pelloissa, niinkään kelpo kydoissä. Ja Alamaasta toivat kaupunkimiehet sanoja että odotettiin erinomaista jyvävuotta, Oli se matkamiesten omainkin havaintojen mukaan ruis tavallista roimempaa Kyrönmaan laajoissa vainioissa. Ohraa ei siellä näkynyt kuin verrattain vähäsen, eikä se ollutkaan niinkään vehmasta kuin täällä Ylimaassa, jossa ohraa viljeltiin ja yhä viljellään yhtä runsaasti kuin ruista, Kyrön kaurapellot ne taas olivat laajemmat kuin kaurapellot täällä ja yhtä reheviä kasvultaan. Mutta ruis se on oikean leipämaan viljaa, kaura vain hevosia varten, arvelivat matkamiehet.

Olipa Aholankin peltotilkuissa kelpo hyvät touvot. Aholassa ei ollut oikeaa ruista, syksyllä kylvettävää, ollenkaan, sillä Hermanni oli havainnut rukiinoraiden paikkakunnalla usein lähtevän talven paksujen lumien alla. Sen vuoksi ei hän ollut koskaan syysruista yrittänytkään. Sitäkin oli kyllä ihmetelty, oma Hannansakin muistuttanut, että kylväähän ne muut oikeaa ruista, vaikka toisinaan lähteekin. Mutta mitä Hermanni huoli muista tässäkin. Hän kylvi suviruista, ja sitä noin yhtä paljon kuin ohraa. Tästä keväällä oitis maan sulaksi tultua kylvettävästä rukiista tuli aina jotakin, kun se ei ollut talven alla riutumassa, arveli hän.

Eräänä pyhäiltana kävelivät Hermanni ja Hanna nelivuotiaan Maija-tyttönsä kanssa pellonpyörtäneillä ja katselivat tuleentumassa olevia touvonvähäisiä. Poikanen, Jussi, toisella vuodella oleva, oli ahkeran tuudituksen perästä nukkunut kehtoonsa tuvassa ja jätetty hetkeksi yksin tupaan, koska siellä ei pitänyt olla mitään vaaraa lapselle.

— Onpa hyvä kun meidänkin vaivat palkitaan, ihanteli Hermanni. Me saamme ruokaa riittämään asti. Eikös näytä siltä? Suviruis on noin täyttä olkea ja tähat painosta repsallaan. Katsoppa näitä jyviä — hän liestytti tähästä jyviä vaimonsa kouraan.

— Ovatpa tottakin paukkeita jyviä, kehui vaimo ja pisti suuhunsa muutamia. Tyttösen suuhun hän pisti yhden jyvän: Pureskele! Se on vielä pehmoinen. Se on uutta Jumalan viljaa.

— Uutta Jumalan viljaa, lepersi Maija pureskellessaan jyvää.

— Se on taivaan Isän kasvattamaa viljaa, selitti äiti vielä ja taputti tyttöään pääkukulle.

— Itä, itä, hoki tyttö ja viittasi kätösellään isäänsä päin.

— Taivaan Isä on tuolla yläällä, huomautti äiti osottaen toisella kädellään ja silmillään korkeuteen.

— Minä olen maallinen isä ja teen työtä, selvitti isä. Taivaallinen Isä kasvattaa maasta viljaa, jolla eletään.

— Ja maallinen äiti kans tekee työtä isän kanssa, huomautti vaimo puoleksi piloillaan.

— Niin tekeekin, myönsi mies ja lisäsi: Yhdessähän me pengastimme sulille tätä ahoa kuudetta vuotta sitten, ja nyt siinä on tuommoinen suvimis. Ja yhdessä enimmäkseen sitten muina vuosina riihentauspellon ja kyyhkyspellon. Ohra on kelpoa, katsoppas vaan, kyyhkyspellossa, ja riihentauspellosta on jo viikottaisin kaivettu perunoita keitettäväksi. Nyt on meillä kaikkian parasta tänä vuonna; nyt meidän molempain työvaivat palkitaan.

— Sen vuoksi sinä näytätkin niin iloiselta.

— Oletpa sinäkin iloinen,

— Kun näen sinunkin olevan. Mutta kun ei vain tulisi hallaa taikka muuta turmiota.

— Eihän Jumala salline.

— Niin, — kai Se nyt jo suo meille parempaa, vaikkemme oikeutta myöten olisi sitä ansainneet.

— Mitäs me oikeutta myöden ansaitsemme! Mutta kun ihminen koittaa, niin Jumala auttaa.

Alkoi jo hiukan hämärtää kun vainio muistutti tupaan palajamisesta. Jos Jussi on jo herännyt ja kämppi kehossa pystyyn ja kaatuu. — Varoa kyllä on tarpeellista, myönsi mies ja otti, vaikkei hänelle ollut kuinkaan tavallista, tyttösen syliinsä. Ja niin lähdettiin tupaa kohti.

— Ihmeen lämmin ilta!

— Niin on.

Samassa kuului hiljainen, pitkällinen jyminä, niin jumalallisen kumea, jotta juohdutti ajatuksiin

tuomiopäivän pasuunan äänen. Se kuului kuin maan alta ja maa tuntui jalkain alla hiljaisesti tärisyvän. Jyminä oli hyvin tunnettu, varsinkin tänä kesänä, jolloin ukkonen oli ollut usein liikkeellä, silloin tällöin yönkin aikaan. Mutta yhtäkaikki pani se mielen kammovaksi kuin mikäkin Jumalan uhkaus. Eritoten vaimosta tuntui äsken niin suloinen ilta käyneen jymeän jylhäksi. Ja tyttö isän sylissä oli säpsähtänyt ja muuttunut tummempimieliseksi. Katsoen läntiselle taivaanranteelle havaitsivat he laajan leimauksen kuusikon latvain yli, Kumpumäen harmaana häämöittävien kartanoiden takana. Peikkovuori vähän lounaisempaan törötti pitkine honkineen vihantaa pilveä vastaan kuin mikäkin outo jättiläishaamu ja Säynäisselän tumma tyyni pinta näytti salaperäisen kolkolta.

— Hän on pikainen silloin, sanotaan sanassa, mainitsi Hanna hiljaisen hartaana.

— Vaan pitää silloinkin luottaa Hänen varjelukseensa, muistutti Hermanni vakavan totisena.

Uusia jyminöitä kuului, uusia leimauksia läikähteli lännellä nousevasta synkästä pilvestä.

Kun he tulivat tupaan ähri Jussi kehdoissa heräämisen touhuissa. Kullanpoikani! puhutteli kehdon yli kumartunut äiti. Sinä et vielä osaa pelätä, naurat vain. Onko sinun nälkä? — Isän sylistä laskeutunut Maija oli myös siinä häärimässä, mutta poikasen äiti otti syliinsä, istui lasipieleen penkille ja antoi sille rintaa.

— Kunpa ei nyt vaan tulisi mitään turmiota viljalle, puhui äiti siinä hiljaisesti itsekseen. Ja sitten puolittain laulaen syliin pyrkivälle Maijalle:

Oleppas nyt hiukan hiljaa!
Kohta tulee uutta viljaa.
Pelloissa nyt leipä kasvaa,
ja Maija sitten hyvin jaksaa.

— Niin — jonka jalka kapsaa, sen hammas naksaa, sanotaan ja kyllä se niin onkin, säesti mies siihen hyvänmielisesti. Tähän asti ei ole vielä yhtenäkkään vuonna saatu oikein riittämään omasta maasta, mutta minä luulen nyt tulevan piisaamaan omaksi ruuaksi, vieläpä ulottuvan velankin maksamiseen.

Jälleen leimahti jotta tupa oli silmänräpäyksen valkean valoisa, ja melkein kohta perään jyrähti voimakkaasti ja pitkittämällä. Lopulta järäytti maata niin tuntuvasti että lasit seinissä ja ainoa posliinilautanen astiahyllyssä heikosti helähtivät. Samalla kuului tuulen tuittupäisiä puhalluksia ulkoa, ja sivuakkunoista näki kuinka männyt kalliomäellä kumartelivat kuin elävät jättiläisolennot itseänsä vahvemman vaikka näkymättömän jättiläiskuninkaan edessä. Vesipiskoja alkoi heitellä akkunoihin, ja kun vilkasi Säynäisselälle päin näki ilman ja veden niin uhkaavan riehuvana ja mustana kuin lienee "ulkonaisen pimeyden" kammon kauheat ääret, Vaan yhtäkkiä salaman taivaanhelakka valkeus välähti tuokioksi vesisuortaisen ilman läpitse. Maija oli ruvennut itkemään, vaan Jussi oli hiljaa rinnoilla äidin, joka ääneensä Jeesuksen nimeen siunasi mikäli ehti jokaisen välähdyksen ja jyräyksen tapahduttua. Ne kävivät yhä tiheämmiksi. Hermanni ei ääneensä siunaillut: istui vain kumarruksissaan kätet poskella pöytärahilla. Mutta hetkisen ankaran vesisateen perästä tuli kauheampaa: laseihin rätkähteli harvakseen suurelta kuuluvia rakeita. Oih, varjele Herra Jumala! vaikeroitsi Hermanni vapisevalla äänellä. Äiti molempine lapsineen itki. Yhtäkkiä kävi tuuli rakeineen kovalla äkkipäisellä rovauduksella akkunoihin juuri kuin kiukustuneet tai kostonhaluiset ihmiset olisivat heittävä räväyttäneet kahmalollisittain pikkusia kiviä niihin, helähti ja lattialle kuului putoavan lasinsirpaleita. Molemmat ikäisemmäihmiset tuvassa olivat tässä tuokiossa tunnoissaan ahtaalla siitä etteivät olleet vielä tehneet totista parannusta. Sen tähden Jumala rankaisi heitä niinkuin koko katumatonta maailmaa tällä hetkellä. Vaan kohta kovimman kohahduksen tapahduttua helpotti sekä tuuli että rakeet. Salamoitsi kyllä vielä, mutta ukkosenjyrinä kuului hiljaisemmin ja tuntui siirtyneen itäisemmälle taivaalle. He tunsivat mielessään sitä helpotusta, joka aina seuraa oitis kovimman ohi päästyä. Mutta yksi oli pahinta: viljain kohtalo. Raesadetta ei ollut miesmuistiin ollut seuduilla, mutta aavistus sen tuhosta jos se kerran viljan kasvunaikana tulisi, oli luonnollisesti selvä ja kammottava.

— Nyt on Jumala vienyt viljat takaisin. Suviruis ja ohra ovat varmaan pirstautuneet maata myöten. Ja niin on käynyt muidenkin ihmisten viljojen. Jumala rankaisi meitä, ja kaikkia ihmisiä. Se vain koetteeksi tarjosi hyvää vuotta, mutta kun näki etteivät ihmiset siitä parannukseen kääntyneet, otti pois hyvät lahjansa heiltä. — Näin he molemmat valittelivat. Ja ukkosen yhä hiljenevä jyminä itä-maailmalla oli kuuluvanaan siltä kuin Herran voimatkin olisivat lepoa kaivanneet... Särkyneen akkunaruudun tukki Hanna ennen levolle menoa vanhalla vaatteella.

Seuraavana aamuna valkeni ihana päivä. Ensi työkseen aamulla mies levolta noustuaan, hurstimekon ylleen ja lakin päähänsä otettuaan, meni ulos viljoja katselemaan. Hanna jäi askarehtamaan tupaan ja katseli ehtimiseen akkunasta hänkin. Hiljakseen, alakuloisen levollisena käveli Hermanni, kätet selän takana, pellon pyörtäneellä. Touvot, jotka tiheimmiltä paikoiltaan olivat pahoin laossa ja melkein

yleisesti sinne tänne vintturoituneet, kimaltelivat kirkkaissa vesihelmissä nousevan auringon räikeässä valossa. Oli niin tyyni ja lämmin, ja Säynäisellä päilyi jälleen hopean hohteisena. Sieltä ja kaikista metsistä, mäkilöiltä ja taivaan ääriltä näytti luonnotar taas hymyilevän suloisesti kuin hymyilee neito, joka juuri pahalla tuulella oltuaan on jälleen lempeäksi lauhtunut.

Pitkin päivää he niittäessään ketoja ja Maijan, kapalokääreä päällä istuvaa ja lekottelevaa Jussia viihdytellessä tuontuostakin katsahivat ohra- ja suviruispeltoa, ja mikäli niissä tähkä toisensa perään pystympään terittyi sen mukaan heidän toivonsa toipui. Oli erinomainen asia ettei tuo Jumalan ilma tullut aikaisemmin, suvirukiin heelmöidessä. Aina siitä nyt sentään jotain tulee kun jyvä on jo kypsymässä.

Ja muutamien päivän päästä tulivat he yhä suuremmaksi mielihyväkseen näkemään viljain nousseeksi melkein entiselleen. Ainoastaan tuntumattoman vähäinen osa olkia oli kaatuneeksi katkennut. Se raesade oli, Jumalan kiitos, kestänyt niin pikkusen aikaa ettei ehtinyt pahemmin ruhjoa. Koetella olikin taivaan Herra tahtonut heitä, ei rangaista... Heidän vaan olisi tullut ottaa koettelemuksesta vaarin, mutta he tunsivat itsensä kummallisen hitaiksi tässä asiassa. Kiitosuhrin puhdas vieno Herralle otollinen savu kuitenkin lienee kohonnut heidän sydämmistään, sillä kiitollisuuden tunteet kaikenvarjelijaa kohtaan usein liikkuvat heidän mielissään siitä että Hän oli kumminkin varjellut viljat.

Päivän ja viikkojen kuluessa saatiin vähitellen tietoja, missä ja kuinka laajalta maakunnissa raesade oli vahinkoa tehnyt. Kuusikankaan rukiin, joka oli hyvin tiheää ja roimaa, se oli lyönyt lujaan nousemattomaan lakoon, mutta se oli ollut jo melkein tuleentunutta ja lämpöisillä poudilla se lakotilassaankin yhä vielä kypsyi. Kumpumäen kylällä, jossa oli hiukan harvemmat rukiit, olivat ne laostaan melkein ylimalkaan nousseet. Säynäisperällä, samannimisestä selästä eteläänpäin olevassa kylässä, ei ollut satanut rakeita sanottavasti ollenkaan, ja peninkulman päässä kaakkoon olevalla Pahanganloukolla ei ukkosenilma ollut läheskään niin kova ollut kuin täällä. Ja Alamaassa ei — olivat matkamiehet saaneet kuulla — ollut sinä iltana eikä koko päivänäkään tullut ensinkään kovaa ilmaa, vaikka ukkonen oli eteläisillä ja itäisillä taivaan äärillä jyrytellyt väliinsä. Kävi yhä ymmärrettävämmäksi ettei Kaikkivaltias ollut tahtons rangaista ainakaan *koko* maailmaa, sillä olihan maailmaa jos jonnekin päin, ei sen ääret olleet Vaasassa eikä Helsingissäkään, tiedettiin kyllä. Mutta, oliko Hän tahtonut joitakin erityisiä ihmisiä näillä seuduilla rangaistuksella pelottaa ja siten kutsua heitä puoleensa?... Niin, kenties... Käsittämättömähän olivat Hänen tiensä.

Akkunalasia ei rakeiden tiedetty särkeneen muualla kuin Keski-Kummun ylituvan seinästä neljä ruutua. Tämän talon isäntä oli kyllä tunnettu jumalattomaksi mieheksi, joka selvillä ollessaan ahneesti kokosi itselleen rahaa ja tavaraa ja kolme neljä kertaa vuodessa yltyi juomaan viikottaisin, jolloin akka aina oli hänen kanssaan pääsemättömissä. Olisiko tuommoisen elämän tautta hänen ylitupansa akkana annettu särkyä?... Mutta helpollahän hän, hyvänpuoleisissa varoissa kun oli, sai akkunansa entiselleen. Muutamain päivän perästä myrskyn jälkeen oli Aholan Hermannin käynyt, saatuaan kuulla lasimestarin Keski-Kummulla lasia laittamassa olevan, siellä leikkuuttamassa ruudun, eikä hänkään lasivahingostaan paljoa köyhtynyt. Asiaa ei kannattanut laisinkaan pitemmältä miettiä, sitä vähemmän murehtia.

Ja hyvät vuodentulon toiveet niin Aholassa kuin muuallakin olivat uudistuneet ja toteutuivat elokuun loppupuolella kun riihitsemään ruvettiin. Jyvät, sekä rukiit että ohrat, tulivat kauniin paukkeita ja niitä karttuikin harvinaisen runsaasti. Aholan eloista tuli kolme riihen täyttä, viimeiseen ahdokseen noin puoleksi rukiita ja puoleksi ohria, ja heidän riihensä oli lähes yhtä suuri kuin talollistenkin. Riihipäivät olivat kyllä kovat ja puristivat hikeä nokisesta ihosta, varsinkin ne olivat raskaat Hannalle, kun pikku Jussi oli käynyt niin pahankuriseksi että olisi yhtmyötään ollut syliin otettava ja "rinnalla" viihdytettävä, jonka tähden äidin täytyi riihestä jaloin usein käydä tuvassa lasta katsomassa, ja näitä riihipäiviä varten täytyi palkata päivämiehenkin ja maksaa tälle jyväkapan ruuan ohessa palkaksi. Mutta kuitenkin ne olivat työpäiviä semmoisia, jotka virkistivät Aholan asukkaita enemmän kuin mitkään työpäivät ennen, ne olivat työpäiviä, joihin vaivat palkittiin. Monta monta päivää oli Hermannin työskennellyt Hannan kanssa, monta monta päivää yksinkin. Aikaisesta aamusta myöhään iltaan oli milloin peltoa peuhtaloinut, milloin rankoja koonnut, milloin tervaksia tyvennyt, kolonut, hakannut, ajanut, milloin muita kotitarpeita ajanut, ja hauskoja ne olivat kotityöt olleet. Kaikkian rasittavimpia olivat ne päivät ja viikot olleet, joihin hän oli ollut tukkiherrain käskettävänä hakkuulla tai ajossa. Eikä tuntuneet hyviltä nekään päivät, joihin hän oli töissä kylässä vaikkapa omalla veljellään Kuusikankaalla. Ja ne vieraalla tehdyt työt olivat kovin tuntumattomiin menneet. Toista olivat sentään tuottaneet ahkerat hakkuunkalkutukset ja veistämiset omalla konnalla. Olihan siinä tuvan ja tämän riihen lisäksi muutamia muita tarpeellisia huonehökkeiä: sauna, navetta, kaksi elolatoa, talli ja jyvääittoa. Aina siitä näkyi jälkiä mitä kotona oli tehty, ja nyt nämä riihipäivät palkitsivat runsaalla mitalla, Luojan kahmalolla, ne monet kuokan iskut, kiven ja kannon väännöt, jotka tällä omalla maa-alalla olivat monasti heikoissa toiveissa vaan kuitenkin yhä pitkittäväällä ahkeruudella suoritettut.

Nyt olisi tuo jyvääittoa saanut olla jo parempi. Hätinä sinne mahtui kymmenen tynnyrinastiaa, jotka kaikki täytyivät viljalla, yksi astioista oli ammeenmoinen, vetäen kolmatta tynnyriä, muut kaikki

tynnyrinmittoja. Aitta oli rakennettu kylkiäiseksi tuvan uuniseinän taaksi, ja lukkona oli siinä puusalpa, joka tuvasta seinän läpi työnnettiin aitan oven taaksi. Tämänkaltaista aittaa ei ollut seudulla missään muualla. Mutta Hermanni oli rakentanut semmoisen syystä, että siinä oli päässyt yhtä seinää vähemmällä ja että siitä piti oleman helppo huomata varkaita, kun se oli aivan seinän takana, vieläpä jotenkin sen sängyn kohdalla, jossa torpan haltijat makasivat.

Se päivä oli lokakuun lopulla, jolloin viimeisen riihen jyvät, Hermannin viskaamana, puohtamana ja kantamana tulivat aittaan. Hän istui nokisena pöytärahille Hannan lämmittämää saunaa odottamaan.

— Oh, onpa sitä vähän väsyksissäkin, sanoi hän. Mutta arvaappas akka, mitä minä olen nyt tuuminut ja aikonut, kun viljaa näin runsaasti saatiin.

— Mistä minä sen arvaan. Taidat aikoa ettet mene enää ansiotöihin, jotka sinulle ovat aina olleet niin vastenmielisiä.

— Oikeinpa arvasit. Mutta ei niistä pääse erilleen jos ei myy hevosta.

— Voi, nytkö meinaat hevosen myydä, kun hyvä vuosi tuli! Älä nyt hyvä Hermanni! Palkkahevostako sitten kotiajoja varten pitäisit? Kostaishan sekin. Ja silloin ei koskaan päästäisi ajamaan kirkolle ja muihin semmoisiin.

— Ei, mutta katsoppas hyvä Hanna! Meillä on kaikki ajot niin likellä. Ei tarvita palkkahevostakaan paljon. Minä vedän tarpeet kelkalla ja kuokin pellot kesällä. Ne rahtimaalta tehdyt heinät kunhan vain palkkahevosella ajaa, niin muut saa kelkalla, luulen ma. Ja päästäänhän me kirkolle kävelemälläkin.

— Ainako meillä sitte pitää olla erilailla kuin muilla, paheksui vaimo.

— Kah, vieläkö sinä yhäkin otat lukuun miten muilla, miten muilla! kummeksui mies kiivaasti jo. Jos me tässä rupeamme muita matkimaan, niin pian on asia kerjäläiskeppiin tarttua. Tässä täytyy menetellä viisaasti.

— Niin mutta kun kylässä aina nytkin jo ihmetellään ja sanotaan: Se Aholan-Hermanni on vasta mukava, kun sillä on niin kummia tuumia... Vaimo teetteli itkua, ja Maija-tyttönen seurasi äitinsä esimerkkiä.

— Jos et jo lakkaa puhumasta niistä muista, niin mun täytyy ruveta kovemmaksi. Ja kuule nyt ja ymmärrä! Tiedä, kuinka paha minun on olla toisen työssä. Kotityössä retusteleminen on kuin juhlan viettoa sen suhteen. Olethan sitä paitsi monasti sinäkin toivonut että kunpa *minä* saisin olla aina kotona. Mutta sitä ei saa niin kauvan kuin pidämme hevosta. Rahtiniityistä taikka ostamalla on sille heinät hankittava ja suurusta se kuluttaa paljon. Aina vaan olisi turvattava tukinajoon. Mutta minä en jaksa siellä raahnastaa. Heinänteko rahtiniityistä ei myöskään ole sopivaa. Minun meininkini on tulla omalla konnalla toimeen — kuinka pienesti hyvänsä, sillä ei ole väliä. Rahalla aijon Kuusikankaallekin ruveta taksvärkin maksamaan. En viitsi olla veli Heikinkään käskettävänä.

Pahalta tuntui vaimosta vaiti olla, mutta puhuminenkaan ei käynyt päinsä. Häntä samalla kiukutti alapaulalle joutuminen kuin hän tunsu pahaa mieltä siitä että laisinkaan oli alkanut vastustamaan miestänsä, joka nyt kerran oli mies ja toistakymmentä vuotta häntä vanhempi. Ja totta olikin hän monasti ikävöinyt miestänsä kotiin tämän ollessa ansiotöissä.

Sen iltaa ja vielä seuraavanakin päivänä oli Hanna nyrpeissään, tuskin tärkeimpiä pikku asioita miehelleen mainitsi. Mutta raskaaksi se rupesi käymään. Ensimmäinen kerta oli tämä kuin he näinkään pahoissa väleissä olivat olleet. Siitä ei tullut mitään koko elämästä jos se tällöistä alkoi olla. Miehestä niinkään tuntui olo kuivalta ja tuskastuttavalta. Ja sen seuraavan päivän iltana saivat hellemmät tunteet aviopuolisoissa vallan ja he sopivat ja halasivat toinen toistansa... Vielä kuitenkin nöyrä- ja hellämielisenä toivomuksenaan vaimo pyysi että Hermanni ei yhtäkaikkikaan myisi Liinikkaa, jos suinkin hänen mielestään sopisi olla myymättä. Mutta usko pois, hyvä Hanna! vastasi mies lempeästi hänkin — me tullaan paljoa paremmin toimeen hevosesta. Huolet vähenevät koko joukon. Ja saadaan maksetuksi ne neljäkymmentä ruplaa Kuusikankaan isännälle. (Hän kunnioitti veljeään useasti isännän arvonimellä).

Muutamia päiviä jälkeen päin sai Hermanni kuulla hevosen-ostajan erästä ulkopitäjästä kuleskivan seudulla. Hän lähti Liinikon kanssa, ratsastaen, ostajaa tapaamaan. Vaimo ei sanonut vasten eikä myöten, mutta Maija-tyttönsä kanssa jäi hän vuodattamaan kuumia kyyneleitä...

Mies kun palasi levitti pöydälle viisikymmentä ruplaa hopeassa ja kuparissa. Näytti se oikein komealta koolta, vaan ei Hermannikaan sillä isotellut. Se on pian menevää, hän sanoi, — ja onpa vähän ikävä Liinikkaa, mutta on täytynyt menetellä niinkuin paraiten sopii. — Hannan oli kovasti ikävä Liinikkaa, Ja Maija kysyi eikö Liini tule enää koskaan takaisin. Rahoilla olikin reikänsä. Kuusikankaan

Heikki oli saanut kuulla veljensä myyneen hevosen, ja tuli saman päivän iltana Aholaan.

— Koska kuulut nyt myyneen hevoseskin — sanoi hän veljelleen — niin maksanet minulle ne neljäkymmentä ruplaa. Muuten en niitä olisi niinkään kiirehtinyt, mutta kun hyvänä vuonna hävitit hevosen, jota olet huononakin pitänyt, niin arvelin että tuskin voi sinuun luottaa.

— No, se vain hyvä että saan velkani maksetuksi. Tässä on rahat ja tuossa lisäksi tämänvuotinen korko, entinenhän on maksettu. — Toinen asia. Tyydythän sinä siihen että minä tästälähin maksan taksvärkkini rahalla? Kun se on ollut kolme viikkoa työtä, kaksi talvella ja yksi kesällä heiniaikana, ja niistä talvisista viikoista pari päivää hevosen kanssa — mitä se tekee rahassa?

Kuusikangas ajatteli ison aikaa. Vihdoin sanoi: Kyliä minä ainakin kuusi ruplaa tahtoisin.

Torppari hetkisen tuumittuaan suostui sen määrän maksamaan. Mennään huomenna Mutkan herran luoksi ja panetetaan se konrahtiin ja ikuisiksi ajoiksi, niinkuin koko konrahti on tehty.

Hanna ei virkkanut mitään asiaan. Ei oikeastaan osannut sanoa mitään.

Ikmeissään, vaan ei ollenkaan pahoillaan lähti talollinen veljensä torpparin tyköä. Kyllä se on mukava mies, tuo veli Hermanni, ajatteli hän.

Hermanni oli tämänvuotisen taksvärkin jo suorittanut työllä. Mutta velan maksettua jääneet ruplat tiesi hän tarvittavan nahkaan ja suutarin palkkaan. Oli siis rahoilla reikänsä. Mutta vaivat kumminkin tänä vuonna palkittiin — siitä hän oli hyvillä mielin ja siihen mielihyvään yhtyi vaimokin jälleen, vaikka muistelikin ikävöiden sitä aikaa "kun meillä oli vielä hevonen".

III. Herätyksen ajat.

Muuan kesä, kuudestoista Aholan asukkaille torpassaan, muuten muutamia vuosia vuosisatamme keskikohdan tällä puolen, oli outo aavistamaton aika ainakin näillä Suomenselän seuduilla ja koko maailmassakin oli, arveltiin täällä, aika kumman kuohuisa, kaikki olot pois tavallisilta sarannoiltaan.

Ensiksikin Aholan Hermannille oli tämä kesä ankara kärsimysten aika, ja niin monelle muullekin. Paikkakunnalla liikkui n.s. punatauti, ja suven suussa oli Hermanni joutunut sen vaivattavaksi. Tauti piti vatsan mitä onnettomimmassa kunnossa ja heikoksi miehen melkein mitättömäksi. Semmoisena haappurana kuin viikkoja nälillä pidetty koira ja alituisen tuskia tuntien täytyi Hermannin tehdä kesätöitään. Oli hänellä nyt tosin apunaan roteva kasvuinen puolentoista-kymmeninen Maija tyttö, auttoi myös pikkusen, toistakymmentä ahmimalla käyvä poika Jussi, ja koki se äitikin viisivuotiaalta Liisa-tytöllään päästä työhön välimittain. Mutta ei siitä olisi mitään tullut jos ei hän, mies ja isä olisi aina muassa ollut. Sen hän oli tullut havaitsemaan. Töitä oli siksi paljon, ja sitäpaitsi näyttivät vaimo ja lapset käyvän neuvottomiksi ja epätoivoisiksi, milloin hän yritti työstä jäämään pois. Hän oli kyllä tullut monasti näkemään, kuinka Hannan kärsivällisyys ja kestävyys minkä lapsista milloinkin ollen kivuloisen taikka muuten vastahakoisen oli läpi synkkäin öidenkin ollut alttiiksiantavaista ja lujaa laatua, mutta ulkotöissä ei hänellä ollut miehen ryhtiä eikä suunnittelukykyä, oli Hermanni huomaavinaan. Mukana siis niin kauvan kuin pystyssä pysyy...

Sitten käytti mainitun kulkutaudin lisäksi Herra muitakin herätyksen välikappaleita, joiksi Hermanni ja moni muu semmoisia ajattelivat ja nimittivät. Keväästä alkaen oli siellä täällä likempänä ja edempänä ilmaantunut ennen kuulumattomia ennustajanaisia. He raukesivat ensin kuin uneen, alkoivat sitten, kauheita tuskia kärsien ynnä koko ruumiin vääntämisillä osottaen, puhua pitkiä puheita, joissa kiersivät jonkun tunnetun uhkauksellisen raamatun kohdan ympärillä, niinkuin: "katso minä tulen pian ja minun palkkani on minun kanssani!" ja "menkää pois minun tyköäni, te kirotut, siihen ijankaikkiseen tuleen, joka valmistettu on perkeleelle ja hänen enkeleillensä". Heidän puheensa olivat läpeensä sekavia, ettei toisinaan saanut juuri muuta selvää kuulla kuin: loppu tulee, loppu tulee! Toisinaan he taas olivat näkevinään elossa olevia ihmisiä jo kuolleiksi taikka yleisen lopun tulleeeksi, ja sitten kuinka kutkin tunnetut ihmiset saivat kärsiä pahassa paikassa. Ne, jotka eläissään olivat koreilleet sormuksilla, helmillä, heluvöillä, kiiltävillä napeilla ja loistavilla neuloilla, punaisilla taikka muuten komeilla vaatteilla, saivat tuskia kokea kustakin ylellisyydestä erikseen ja omituisella tavalla. Niinpä ne, joiden kaulassa helmet oli ollut, saivat ilkeitä vaivaavia kärmeitä kaulansa ympärille, joilla oli ollut kiiltonappeja tai loistoneuloja, saivat niiden kohtiin ruumiiseensa ankarasti polttavia tuliliekkejä. Ja niin edespäin. Toisten ihmisten ruumiissa oli enemmän, toisten vähemmän kirkasta jälellä, ja sen mukaan oli heidän helpompi tai vaikeampi tulla autuaaksi.

Seurauksena noista ennustuksista oli että ennen iloiset hyppelyissä ja rattoisissa joukoissa heiskalehtaneet nuorukaiset ja neitokset lakkasivat semmoisista kokonaan. Ennen oli kajahdellut poikien

miehevän raikkaat ja tyttöjen heleän kimakkaat äänet uusina ja yhä uusina säveleinä uusine sanoineen kumpujen, laaksojen ja järvien yli. Vaan nyt missä sävel yritti ilmoihin iloisesti nousta, hervahti se uikahtaen takaisin kuin lentoon lähtevä lintu, jolta siivet äkkiä sivallettaisiin. Ennen olivat nuoret harrassa korvin kuunnelleet, minkälaisia uusia lauluja taasen toivat milloin miltäkin kaukaisemmilta kyliltä ja peräkunnilta, Valkaman loukolta, Suihkojärven perältä, Kuoreveden kyliltä ynnä muista paikoista ulkoseurakunnista. Nyt kuului vain uusia ja uusia lopun ennustuksia. Joku ennustaja, vai kukahan lie ollut, oli tietänyt varman ajankin: loppu oli tapahtuva Laurinpäivä-viikon maanantaina kello kuusi iltasella. Toinen puhe kävi että koko maailma silloin loppuisi, toinen että ainoastaan Suomenniemi hukkuisi, vieläpä yksi että tältä seudulta vain Vaasaan asti oleva maa humahtaisi syvyyteen. Jotkut tai joku oli nähnyt kuussa sen virren numerot, jossa varoitetaan: "Katsos sinuas, sä suruinen Suomenmaa ettei sun kävisi kuin Sodoman!"

Vielä hyvin useat nuoret heittivät koristeensa ja helunsa tuleen. Moni neito heitti takkaan palamaan suuret ruskeat helmensä ja hopeaiset sormuksensa ja korulasisen mekkoneulansa, joita ennen oli halulla hankkinut; kellä oli korvarenkaat ne saivat mennä samaa tietä. Moni nuorukainen kiskasi vehreältä välähtävät lasiset liivinsä napit irti, otti loistoneulan lakistaan, heluvyön vyöltään, punaisen kaulahuivinsa ja muut semmoiset. Kaikki ne kapineet, jotka katsottiin olevan paljaaltaan koristuksia, poltettiin, mutta vaatteita ei poltettu, niitä vain lakattiin pitämästä ja pantiin talteen. Niin eivät tytötkään polttaneet punavaltaisia huivejaan ja hameitaan. Sillä vaikka oltiin lopusta jotensakin varmat arveltiin ja toivottiin kuitenkin ikäänkuin salaa että jos se ei yhtäkaikkikaan tulisi... Mistä sen ihmiset tietää! Muutamia keski-ikäisissä ja vanhemmissa ihmisissä oli semmoisiakin, jotka olivat takertuneet eräesen kohtaan lukemastaan Jumalan sanasta, jossa sanottiin: "Yksi suku tulee, toinen menee, vaan maa pysyy ijankaikkisesti." Ei maailman loppua tulekkaan, ihmiset vain kuolevat, kukin, kun aika tulee, päättelivät he verrattain rohkeamielisinä.

Naittajaisia ja häitä ei pidetty, ja kuinkapa pidettiin koskapa yleinen suru ja kammo oli tukahuttanut voimakkaammat lemme- ja elämäntunteet. Vaikka olikin useampia yhtymyksiä mennä talvena alkuunpantu ja naittajaisia pidetty, ei niitä kuitenkaan nyt kesällä, miten tavallista olisi ollut, häitä pitämällä eikä muutenkaan päätinkiin viety. Lempi eleli vain arkana piilotellen sydämen salaisissa sopukoissa, puhjetakseen sieltä jälleen vallitsevaksi voimaksi, kasvaakseen vielä syyspuoleenkin rehoittavaksi sulotuoksuseksi puuksi kuni kukkiva juhannuksenaikainen pihlaja — kunpa vain elämää suotaisiin ja maailma tasaantuisi entiselleen.

Tappeluista ei tänä kesänä liioin tarvinnut kuulla, vaikka juomisesta eivät kaikki siihen tottuneet kumminkaan lakanneet. Olipa ainakin Keski-Kummun isäntä lehti- ja heiniajan lomassa ryypiskellyt viikkonsa kuten ennenkin, vaan lakattuaan joutunut herätyksen tuskiin. Ja mennyt papin puheille. Hän tulikin parannukseen, mutta oli vielä yksi siellä toinen täällä, jotka ryypiskelivät milloin viinaa irti saivat.

Jo keväällä oli seurakunnassa tapahtunut useita herätyksiä. Pappi oli ankara lainsaarnaaja, joka julisti Jumalaa sinä kuluttavaisena tulena, jonka eteen on julmaa joutua ilman välimiestä. Mutta tätä välimiestä ei taas ollut sovittajana kenelläkään, ei kaikkein nuhteettomimmalla ja siivoimmallakaan, jollei hän ensin ollut mieleltään murtunut ja tuntenut tuskia synteinsä tähden. Kun ennustajia kuultiin ilmestyneeksi ja kun maailman lopusta ruvettiin puhumaan, arveltiin jotensakin yleisesti papin myös tietävän kuinka asian laita oikein olla mahtoi. Olivatpa muutamat kysyneetkin häneltä, luuliko pastori olevan perää ennustajain ennustuksissa ja tulisikohan se loppu. Pappi ei ollut sanonut ennustuksia perättömiksi eikä myöskään niiden todenperäisyyttä vakuuttanut. "Sillä hetkellä, jona ette luulekaan, tulee Ihmisen Poika", oli hän vain vastannut ja kehottanut vaikuttavin sanoin parannukseen.

Miehiset parannuksen tekijät laitattivat tamppaamattomasta sarasta tai ohuemmasta harmaasta kankaasta lyhyen takin, jonka takapuolelle häntään kurottiin lomat; hattu matala ja harmaa piti myös olla kaikilla. Nämä merkit erottivat Jumalan lapset maailman lapsista. Vaimoisilla parannuksentekijöillä ei ollut niin selviä erotusmerkkejä, mutta käyttivät hyvin yksinkertaisia vaatteita ja pitivät huivia enemmän silmille vedettynä kuin maailman lapset. Kirkossa menivät kaikki Jumalan lapset perimmäisiin penkkeihin, likinnä saarnastuolia ja alttaria istumaan, — ei kuitenkaan äärimmäisiin alttaria vastaan, sillä ne olivat papin rouvaa, mamselleja ja muita herrasihmisiä varten.

Ei ollut hetikään yleisenä tapana pitää virsikirjaa mukanaan kirkossa, mutta Jumalan lapsilla se piti välttämättä olla. Heillä oli myös tapana mennä kirkonajan jälkeen pappilaan, jossa papinkamarissa useimmat istuivat lattialle, kun ei istumia riittänyt. Papille kertoivat viikon mittaan kohdanneista kiusauksistaan ja hengellisistä murheistaan. Saivat häneltä lohdutuksen ja neuvon sanoja kuulla.

Tämmöisiä parannuksentekijöitä elikkä uskovaisia oli monikin jo ennen nähnyt kaupunkimatallaan Alamaassa ja tiedettiin heille nimikin: körttiläiset.

Mutta siitä nyt useat, hyvin useat ennustusten tähden rauhattomiksi tulleet sielut, nuoremmat ja vanhemmat ihmiset, olivat epätiedossa, pitikö parannuksen tehtyään ruveta körttiläisiksi, vai auttaisiko

semmoinen parannukseteko, jossa ei olisi tuommoisia ulkonaisia merkkejä.

Aholan Hanna, ja Hermannikin, milloin suinkin jaksoi, menivät pyhisin kirkkoon. Yhdessä he tavallisesti lähtivät, toinen tai toinen kumminkin vähän edeltä. Hannalla virsikirja kainalossa, Hermannin ilman sitä. Kohta alussa kun nousivat Jättiläisenseläin kuvetta ylös väsytti Hermannia, ja hän istahti kivelle ja sanoi vaimolleen: Koe sinä kirehtiä joka paremmin jaksat, että ehtisit yhteensoittoon. Minä tulen jahka ma jaksan. — Hanna ei kuitenkaan malttanut häntä heti näin alussa jättää. Sanoihan tavallisesti: Kun tuosta paranisit ja tulisit jälleen hyvin jaksavaksi, jättäisitköhän sitten minua? — Enpä tiedä. No pitääköhän lähteä sun peräks. — Sitten matkalla, jota oli runsaasti puolen peninkulmaa, viimeiseltä toista neljännestä maantietä, joutuivat he erilleen toisistaan. Sillä kun väkijoukot suurenivat, erkanivat naisihmiset miehistä eri joukkoihinsa ja jäivät jälkipuolelle. Mutta Hermannin tavallisesti vaimojoukkojakin jälempänä kävellä hituutteli yksin — terveenä ollessaan hän oli myös useimmiten yksin kävellyt, mutta silloin kelpo vauhtia.

Sitten kirkkomäellä, jossa ihmisjoukot sekaisin liikkui, ja itse kirkossa, jossa vaimoväki meni penkkeihin omalle puolelleen, vasemmalle pääovesta katsoen, ja miehet omalleen oikealle, puoliset yleisesti ainoastaan sattumalta näkivät toisensa. Körttiläiset kuitenkin, milloin molemmat puoliset olivat semmoisia, tiesivät toisensa istumapaikat varmemmin, sillä he kumpikin olivat etumaisemmissa penkeissä kirkon perällä, ja Hermannin voi Hanna ja kuka hyvänsä havaita koska tahtoi. Muttei hän istunut perällä jumalisten joukossa, ei keskikirkossa siivojen arvokkaampain keski-ikäisten riveissä, eikä niissäkään penkeissä keskeltä oveenpäin, joissa suruttomat elikkä — nyt tänä kesänä, jolloin aivan suruttomia tuskin oli — vähemmän huolehtijat istuivat. Hän istui joka kerta kaikkein äärimmäisessä penkissä pääoven sivussa, johon eivät muut koskaan menneet. Kaikissakin tilaisuuksissa, joissa ihmisiä oli koolla, pyrki hän aina pysyttämään takapuolella huomaamattomana. Publikaanin vaatimaton esiintyminen rukoillessaan temppelissä oli hänen mielensä mukaista ja tälle ajatukselleen hän sai lisää tukea Vapahtajan neuvosta: "Koskas joltakulta häihin kutsuttu olet, niin älä istu ylimmäiseen sijaan"...

Mutta vastoin omaa tarkoitustaan tuli Hermannin huomatuksi kirkossa tässäkin sijassa, jossa hän toivoi saavansa olla niinkuin ei häntä olisikaan. Äkkäsi monta kertaa kuinka ihmiset penkeistään kurkistivat selkänsä taa ihan varmaan nähdäkseen oliko Aholan Hermannin kirkossa. Vieläpä pappikin saarnastuolissa näytti viittaavan sormellaan suoraan häneen kysyessään: Sinäkin siellä! Kuinka on sinun laitasi? Onko Jumalan laki saanut sinua kurittaa? Vai vieläkö olet entisessä paatumuksessasi? —

IV. Eräällä kirkkomatkalla.

Muuana sunnuntaina — ja se oli Laurinpäivä-viikon maanantain, ennustetun lopun edellinen päivä — väkijonon kirkonmenojen lopetettua lappaessa kirkon ja pappilan välistä maantietä sattui pappi körttiläisten joukossa kävellessänsä äkkäämään Aholan Hannan, joka näytti sivuuttavan likemmäksi ojaa antaakseen tietä muille.

— Ellen erehdy, olette te Aholan vaimo Kuusikankaan maalta, arvasi pappi keppiään huiskuttaen. Muistan teitä päivätöissä pappilassa olostanne, ja kävittehän kerran ripillekirjoituttamassa pappilassa.

— Kyllä olen se, vastasi vaimo hiukan hämmästyttäen äänenväreessä osottaen.

— Eikö miehellen nimi ole Hermannin?

— On.

— Ja luulinpa minä nähneeni hänet kirkossa. Eikö hän istu aina siellä kauvimmaisessa penkissä?

— Niin se istuu.

— Näkyykö häntä nyt tiellä?

— Ei taida näkyä. Olisiko pastorilla asiaa?

— Mielelläni puhuttelisin häntä.

— No kyllä minä viittaan jos satun näkemään.

— Hyvä. Onko teillä terveyttä siellä Aholassa ja mitä muuten rauhaanne sopii siellä sydänmaalla?

— Olen minä ollut jotakuinkin terve, mutta Hermannin on kitunut koko kesän. On kumminkin jo vähän parempi kuin tuonnoin.

— Mikä tauti häntä vaivaa?

— Se punatauti, jota ne nyt sairastavat ja johon kuolevatkin.

— Vai niin. Jaa-a, siihen on kuollut kumminkin kymmenkunta lasta, joku ijäkkäämpikin joukossa, tästä seurakunnasta tänä suvena. Oletteko koettaneet hankkia lääkärin apua?

— Ei, kun se tohturi on niin kaukana, neljän peninkulman päässä, eikä meillä ole hevostakaan. Kanverttiviinaa on vähän hankittu.

— Onko siitä ollut apua?

— Kehuu se vähän olevan. Polte eli väänteet ovat aina hiukan helpottaneet kun sitä on maistanut.

— Ei suinkaan miehene ole juomari,

— Ei toki. Liekkö milloinkaan ollut päissään? Ei ainakaan minun aikanani.

— Hyvä, No minä olette ottaneet taudin vastaan? Oletteko katsoneet sitä Herran kuritukseksi hyvään, vai —?

— Tuollapa se ukko menee, huomautti vaimo papille, viitaten yksin joukkojen jälessä pappilan mäkirinteessä kävelevään mieheen, ja tuli samalla melkein tajuamattansa keskeyttäneeksi papin kysymyksessään.

— Jaha, jassoo, sielläpä se menee, tunnustelen minäkin tänne asti.

— Ahola! ehätti yksi körttiläisjoukosta, Keski-Kummun isäntä, huikahtamaan.

— Pysähtykää meidän joukkoon puhelemaan! kehotti pappi kuuluvalla ystävällisyyttä soinnahtavalla äänellä.

Hermannin, asettuen tien syrjään aidan viereen, seisahtui.

— Täällä on vaimonne meidän joukossa, sitä mieluummin kai te seuraan yhdytte, arveli pappi kun oli joukkoineen lähelle miestä tullut. — Päivätöissä pappilassa olen nähnyt teidänkin, ja kirkossa ettekös istu aina yksinänne ovimmaisessa penkissä?

— Kyllä minä istun, vastasi Hermannin hyvinkin hämillään. Nyt oli tullut peräti huomatuksi, paheksui hän ajatuksissaan.

— Vaimoltanne sain kuulla että te olette sairastellut vaan jo parantunut jossakin määrin, jatkoi pappi. Meidän tulisi ottaa kaikki rasitukset ja vitsaukset Herran kädestä kurituksena taikka oikeammin rakkaudenvetona kääntymään Hänen puoleensa.

— "Jota Herra rakastaa sitä Hän myös kurittaa", luki Keski-Kummun isäntä muististaan.

— Niinhän se Herra antoi Joopinkin saatanalle runneltavaksi, mutta rakasti yhtäkaikki suuresti häntä, lisäsi joku toinen siihen.

— Ja Taavettia, kyllä sitäkin kuritettiin, säesti kolmas joukosta.

— Minäpä sen muuna taudinkaan ottaa vastaan kuin Herran herättämiskeinona, myönteli Aholan Hermannin.

— Niin, tekin olette sinä sen ottanut? tutki pappi.

— Kyllähän sitä on aina lujemmin koettanut Häneen luottaa. Koettelemuksen ja herätyksen aikaa se muuten on ollut koko elämä. Varsinkin ne kohta kuusitoista vuotta, jotka Hannan kanssa on Aholassa asuttu. — Hän katsahti vaimoonsa, joka tiensyrjää mieltäväisenä käveli, mutta näytti siltä kuin olisi Hermannin kohta havainnut ettei hänen olisi tarvinnut näinkään paljoa tässä kymmeniselle ihmisjoukolle sanoa.

— Onhan sitä saatu yhtä ja toista kokea, yhtyi vaimo hiljaisella äänellä.

— Minä kuulen — otti pappi sanoiksi kun oli tultu pappilan hilan eteen — että te, Aholan asukkaat, ette ole hetikään maailman lapsia. Kuitenkin — en tahtoisi luulla että onnutte molemmille puolin, mutta omatuntoni sielunpaimenna pakottaa minua kysymään, minkä tähden ette kokonaan antaudu Jumalan lasten merkittävään joukkoon?

— Erilleen maailman lapsista, otti joku jatkaakseen papin kysymystä.

Molempain kasvoissa huomasi, kun siinä ohimeneilläään liki toistaan seisoivat, hämmästyttä juuri kuin olisivat arvaamattansa tuomiolle joutuneet. Hyväsen hetken perästä Hermanni vastasi:

— Mutta sanoohan siellä Jumalan sanassa Kristus itse: "Koskas rukoilet, niin mene kammioos ja sulje oves"...

— Jaa jaa, myönnytteli pappi siihen. Mutta raamatussa puhutaan myös "valituista lapsista", "piskuisesta laumasta". Ja Kristuksen opetuslapset Hänen aikanaan ja sittemmin seurakuntia perustaen lyöttäytyivät omiin joukkoihinsa, ja mahdollisesti heillä oli vaatetuksessakin jotain erotusta maailman lapsista. Tosin ei Jumalan lapsena oleminen ole vaatteiden vaan sydämen asia, mutta maailman, surottoman maailman tähden on hyvä vaatteidenkin puolesta olla eroava, ja kirkossa tuleminen lähelle toimituspaikkaa osottaa Jumalan lapsilta hartautta ja tarkkaavaisuuden halua.

— Kyllä se niin on kuin pastori sanoo. Sitä minäkin, sitä minäkin, aivan niin — kuului joukosta.

Seurasi äänettömyyttä, Lehtevät suuret koivut pappilan puutarhan edustalla suhisivat hienon hiljaa leppeän suvituulen henkäyksissä, puutarhan kasvit monivärisine muukalaisine kukkineen, vuohensilmäin ja keltakukkien kirjoamat heinikkokedot, ohra-, kaura- ja ruispellot ja niiden syrjissä siniset ruiskukat, ynnä Pietarinkukat valkoisine heteineen — kaikki näyttivät ja tuntuivat, kun niitä hetkisen äänettömänä katseli, vielä niin siivekkäiltä jotta veivät vaipuneemmankin ja uskonmietteisiin takertuneen mielen mukanaan luonnon maalliseen ihantolaan, jossa elontuoreutta tuoksuu, mutta joka samalla kohottaa tunnetta ja ajatusta autuaitten aavistettuihin asuntoihin. Taivas oli yltympäri ohuessa pilvessä, mutta ilma muuten maidonmieto. Äänettömyys loppui kukkain ja ihmisten vertailemiseen toisiinsa, kuinka molemmat aikansa kukoistavat ja sitten kuihtuvat. Keski-Kummun isäntä tuumasi vakaasti että jos nyt huomenna maailma loppuisi, niin menisivät kukat ja viljat ja parantumattomat ihmiset turakkoon yhtäkaa...

— "Mutta nisut Hän kokoo aittaansa", säesti pappi siihen.

— Vanha pelto se kasvaa aina täyden elon vaikka kesä pitkin matkoin ei ole aivan hyväkään, mainitsi Hermanni havaintonansa. Hänen ajatuksensa olivat juotuneet pappilan vankkaa ruista katsellessa vertaamaan omaa suviruistaan tähän.

— Niin, tosin kasvullisuus riippuu paljon pellon mehevyydestä, vaikka "Herra se on joka kasvun antaa" niin maallisessa kuin hengellisessäkin pellossa — lisäsi pappi edellisen päätelmään. Kasvavatko teidän pellot huonosti?

— Huonosti tahtovat yhäkin kasvaa. Mitä kun ei ole riittävästi väkiainetta. Ei ne väettämittä kasva maat täällä. Toista se on Kyrönmaassa, jossa ei tarvita sontaa ollenkaan. — Meidän pellot yrittivät tuossa kun viisi kuusi vuotta oli konnulla oltu tulla väkeensä, antoivat parina kolmena vuonna kelpo sakean sadon, vaan sitten rupesivat jälleen tekemään tenää. Niinkuin ensimmäisinäkin vuosina pakkaa niissä yhä vielä virna ja muu roskaheinä olemaan yhtä suurta poikaa kuin oikea viljakin. — Hermannin kieli tuntui vertyneen kun sai peltojensa laadusta puhua.

— Jaa jaa, tarpeelliset ovat maallisetkin pellot, myönsi pappi hänen lopetettuaan. Eikä nämä pappilankaan pellot ole hyvässä kunnossa. Väeltään kehnot ja rikkaruohojen vallassa ovat melkein kaikki syrjäpellot. Tuo vierrepelto, jossa nyt ruis rehoittaa, on meidän pelloista mehevin. Muuten on maanviljelys täällä ylimalkaan heikolla kannalla vertasi sitä maanviljelykseen Kyrössä taikka Hämeen sydämessä. Eikä täällä papillakaan lihavat päivät ole.

— Niin, meillä on ainakin se vika ettei ole heinimaata jotta voisi pitää useampaa lehmää, jatkoi Hermanni selitystään. Niitty on pellon emä. Enimmäkseen on meillä ollut vain yksi lehmä, vaikka nyt taas ajotaan hankkia toinenkin talvelle. Ei se yksi lehmä semmoisiakaan peltoja...

— Onko teillä hevosta?

— Ei. Mitenkä sitä semmoisella heinäerällä hevosta pitää! vastasi Hermanni itsekseen ihmetellen että toinen semmoista kysyikään kun kerran oli saanut kuulla heinäin vähyden.

— Kuus lammasta meillä on, antoi tietonaan Hanna, joka tähänasti oli vain kuunnellut. Oli meillä ensimmältä hevonenkin, mutta eihän sitä saatu elämään muuten kuin rahtimaiden heinillä, ja kun se tarvitsi suurustakin ja muuta, niin täytyi Hermannin raahastaa ansioajoissa ja semmoisissa. Niin että se kyllästyi koko reuhastukseen ja myi hevosen pois. Vastaa minä kyllä olin, mutteihän se auttanut... Hän havaitsi liikoja kaikkien kuullen puhuvansa ja lisäsi: Taitaapa se sentään parasta olla niinkuin se on.

— Kymmenkunnan vuotta on sitä nyt hevostetta oltu — tarttui Hermanni asiaan taas, — ja kyllä se on ollut paljoa rauhallisempaa siitä lähtien kuin siihen asti. Se on ollut nyt oikein kuin kotielämää. Ja jahka siitä pellot voimaan saadaan, niin meiltä ei puutu mitään. Velatkaan eivät ole aivan suuret. Kun vain

terveyttä sitten suodaan.

— Ei minunkaan mielestäni enää tule hevonen suuresti kaipiolle.

— Mutta kuinka te hevosetta voitte kyntää peltonne ja ajaa tarpeenne metsästä? Palkkahevosellako? Maksaaahan sekin.

— Minä vedän kelkalla tarpeet ja peuhon kuokalla pellot, elikkä yhdessä me tavallisesti pellot kuokitaa. Palkkahevosta pidän vain muutaman päivän vuodessa.

— Tahtoo ne pellot kyllä käydä matalamultaisiksi, kun harvoin kynnetään, mainitsi Hanna havaintonaan.

— Ei haitaksi, vakuutti Hermanni. Kyllä se meidän kaksihaarainen kuokka vie melkein yhtä syvältä kuin sahratkin.

Muut kuin pappi eivät monella sanalla ottaneet näihin puheiluihin osaa. Ensiksikin Aholan Hermannin asumisomitusuudet olivat heille ennestään tunnetut ja toiseksi olivat he hiljattain heränneinä niin syöpyneet autuuden asioihin, niin jumalisuuteen juurtuneet että pitivät miltei sopimattomana haastella maallisista asioista kirkkotiellä. Ennen heillä oli ollut tavallista juuri kirkkotiellä kävellessään ja kirkkokentällä seisoessaan ja istuskellessaan jutella asumisasiosta toisilleen, mutta hengellisesti herättyään olivat saaneet noiden jutustelemistenkin tähden tunnontuhteita kärsiä. Olipa pappikin saarnoissaan monasti pahaksi moittinut sitä tapaa ettei edes sunnuntaisin, ei kirkkomatkallakaan eikä vielä kirkon sisälläkään irtaannuta maailmasta ja kokonaan antauduta pyhään asiain tutkisteluksiin. Heitä kummastutti nyt kun pappi noinkaan paljon sekaantui maallisiin seikkoihin Aholan asukkaiden kanssa. Muutamiin heistä oli maailman lopun ennustusten mukana puhaltava herätyshenki vaikuttanut niin syvästi että olivat suven suussa jättäneet niittyjensä aidat korjaamatta jopa veräjätkin auki, niin että karja sai haaskata heinikot kesän mittaan. Eihän sitä mitään enää tarvittu. Keski-Kummun isäntä oli kyllä keväällä, jolloin vielä suruttomana — kuten itse silloin sanoi — olla rohjusteli, veräjänsä sulkenut, mutta heiniaikana olisi herätyksessään jättänyt heinänsä niittämättä, jos ei akka olisi ruvennut totisiin touhuihin. Ei tässä nyt vielääkään ristissäkäsinkin loppua odoteta, oli hän päättävästi sanonut, — ei ikinä Jumala työstä kiellä ihmisiä. Kuitenkin nyt näin likellä ennustettua loppua oli lopun pelko ylimalkaan koko joukon haihtunut. Tuli niille heränneillekin, jotka olivat taloutensa laimin lyöneet, yhä useammin ajatuksiin semmoista että mitähän jos Herra vielä säästäisi maailmaa?... Mistä sitten elukaneloa?... No, "Herra antaa omillensa heidän maatessansa" — siinä lohdutus, ja koetettiin pysyä erillään maallisista huolista. Työtä tehtiin noin miten sattui ja ilman kaikkea intoa. —

Nyt siinä pappilan kedolla seisottaessa ja kuunnellessa papin ja aholaisten puhelua pyrki useammille maallisten asiain tähellisyys mieleen voimakkaammin kuin pitkään aikaan, vaikkei puheiksi puhjennut. He kun aikoivat pappilaan olivat jo melkein kaikki niinkuin pappikin siirtyneet vähitellen hilan läpi, mutta Aholan asukkaat ja muutama muu olivat vielä maantien puolella. Tulette sisälle kaikki? kysyi pappi puolittain kehottavasti. Me taittaan mennä yhtäpäätä kotiin, vastasi Hermanni. Vai niin, sanoivat siihen pappi ja useat muut, — te ette ole muiden muassa, ette pidä Jumalan lasten seuraa. No, hyvästi sitten — Herran halttuun, mutta miettikääpä asiaa. Kun sitä tarkemmin aprikoitte, tulette oivaltamaan että vaatteiden erilaisuudella ja muiden muassa olemisella on parannuksen asiassa merkityksensä. —

— Mitä me muista! päätteli Hermanni kiusaantuneena vaimolleen kun kahden kävelivät viertävää maantietä kotisuunnalle. Minä en saa päähäni että Jumala tahtois rupeamaan körttiläiseksi.

— Mutta mitähän yhtäkaikki jos sinä tekisit siitä jällelläolevasta kesäverkakankaasta körttiläistakin. Kyllähän sinä ne kuroukset osaisit... Vaimossa oli puoli pilaa toinen totta.

— Mull on takki päälläni, ja on mulla muutakin tehtävää kesän kiireimpänä aikana kuin ruveta tyhjiä kuromaan!

— No, Hermanni, älä nyt kiivastu. En minäkään sitä totta tahdo.

— Sinä kumminkin aina niin helposti tahtoisit muiden mukaan, oli se sitte maallista taikka hengellistä. Emmekö me saa olla omia olojamme! jatkoi hän hyvästi heltyneenä, Jumalaan mekin luotamme. Niinkuin olen sinulle monasti sanonut on Pyhä Henki kolkuttanut minun sydämmeni ovelle nuoruudesta, aivanpa lapsuudesta asti. Herätyksen aikoja on minulla aina ollut. Hidas olen kyllä ollut. Mutta Herra ei ole kyllästynyt minuun. Mainitsen sinulle nuoruudestani erään tapauksen, joka on tähän asti mainitsematta jäänyt. Meitä oli useampia nuoria miehiä koolta Kantolassa, Käsillä oli viinaa talvellisesta keitoksesta sen verran että kun se tasan oli juotu tultiin jokahinen kelpo hyvälle tuulelle. Ja sitten rupesi tekemään mieli lisää viinaa, Keski-Kummussa, jossa keitosmäärät aina ovat olleet niin suuret, tiettiin sitä saatavan. Toiset lähtivät tuolle kolmen neljänneksen matkalle viinan tähden, mutta minulle juuri lähdön päissä kuiskasi sisällinen ääni: Älä mene! Se on pirun houkutusta. Ja perillä oli syntynyt kova tappelu, jonka maljoja Saukon Kyösti poti viikkokausia sängyn omana. Se oli Herran

vetoa puoleensa sekini. Näissä kotoisissa kohtaloissamme Aholassa olen minä vuosi vuodelta havainnut yhä selvempiä viittauksia aina paremmin turvautumaan Kristukseen. Tänä kesänä on Herra käyttänyt erityisen tehokkaita herätyskeinoja minulle, meille ja koko maailmalle. Maailman lopun ennustusten kautta Hän herättää suruttomain suurta joukkoa. Mutta ei meidän siltä tarvitse lakata työtä tekemästä ennenkuin tämä maallinen elämä meiltä otetaan. "Valvokaat ja aina rukoilkaat", mutta työkin on pantu alusta alkaen ihmisen velvollisuudeksi. Turvaaminen Jumalaan yksinäisyydessä ja työssä antaa paljoka paremman rauhan kuin vaikka olisi minkäläinen joukko aina koolla ja minkälaiset kurohäntätakit.

— Niin minäkin ajattelen. Mutta hyvä Hermanni, auta sinä minuakin valvomaan ja rukoilemaan ja uskomaan! Minä olen vielä hidas, ajatukseni eivät pysy jumalisissa asioissa kuin pikkusen aikaa kerrallaan. Kun yritän ajatella Kristusta ristini päällä, niin en huomaakaan kun jo taas ajattelen että jospa meidän torppaan voisi lisätä heinimaata, jotta saataisiin hevonen ja kolmekin lehmää elämään.

— Mutta, Hanna armas, se on sinussa paha vika että toivot enempiä kuin on saatavissa. Maallisten asiain aprikoiminen ja sovittelu kuuluu valvovalle ja uskovaiselle yhtähyvin kuin kaikille toimeentuloansa harrastaville ihmisille, mutta tavoittamattomien toivominen on pahaksi, se vie tyytymättömyyteen ja levottomuuteen ja viepä katalaan kateuteenkin. Mutta yhdessähän me olemme kuitenkin tehneet työtä, luottaneet ja toivoneet. Yhdessä autuuttakin ajatelleet. Niin teemme vastakin. Usko sinä ylhäiseen Isään, "heikko usko on myös usko".

— Niin, Hermanni — minä uskon. "Autu minun epäuskoani!" Vaimon ääni kuulosti huokaavalta.

— Ethän minua rukoile vaan Jumalaa?

— Kumpaakin. Aina kun aattelen Jumalaa aattelen sinuakin, ja toisepäin. Sinä olet kaikinpuolin minua ymmärtäväisempi...

— Nyt kotimatalla poiketaan Mutkalla kysymässä onko Mutkan herralla vielä niitä mattojauhoja. Kävisin huomenna pussilla hakemassa. Pitäähän meidän pari leiviskää vielä ostaa, kun tämä vuosi on näin myöhäinen ettei uutinen pariin viikkoon joutune.

— Mutta pyydä velaksi, kun ei meillä ole kuin muutama rupla rahaa. Mutkan herra kuuluu antavan melkein kaikille, jotka vain pyytävät.

— Minäpä en pistä päätäni Mutkan herran verkon mutkaan. Kas, se on levittänyt verkkonsa apajalle ja ihmiset rientää siihen kuin kalat ikään. Pian on koko seurakunta velassa Mutkan herralle ja silloin siitä paisuu mahtava valtiasta tälle seudulle. Semmoiset on oireet siinä miehessä. Ei! rahalla minä ostan, enkä ostaisi häneltä laisinkaan kun muilla vielä olisi. Mutta Kuusikankaan isännältäkin on vähissä ettei riitä.

— Niin, teeppäs tahtos, mutta minä tuomasin että se velka pian saataisiin maksetuksi sitten kun uutinen joutuu. Rahalla ehkä sattuisi olemaan muita reikiä ... aavistelin minä.

— Ei. Paras on olla varuillaan. Annetaan haittaamattomampien rahanreikäin olla raollaan parempiin aikoihin.

Kun he — muita kirkkomiehiä ei enää tiellä näkynyt — yhtä ja toista puhellen olivat saapuneet Kaarangan korpeen lähelle sitä suurta kytöniittyä, joka Mutkan talosta loittoni Lahnalahden kainaloon, kuulivat he miehen äkäistä myöhkimistä ja hevosten hirnauksia, Pianpa havaitsivat kuusten ja koivujen lomitse hevosten päitä ja lautasia, kohtapa myös miehen, roima seipäänvenkula käsissä, paljainpäin juosta reuhkasemassa hevosjoukon perässä, Pitkästä vankasta vartalosta ja herrahtavista liivistä, paidasta ja housuista tunsivat he vähän tarkemmin nähtyään hevosten hätyyttäjän Mutkan herraksi. Likelle tultua näkivät kuinka vetävät hikiherneet valuivat hänen hehkuvista poskistaan ja otsastansa. Samassa hänkin äkkäsi heidät ja puhkesi läähättävällä äänellä sanoihin:

— Helvetin vietävät, nuo maailman lopun houraajat jättävät aitaosansa korjaamatta. Ja nyt ovat kylän konit peuhastaneet ja tallanneet minun kytörukiini tuon näköiseksi!

— Kyllä on pahasti, pahasti on, yhtyivät Aholan asukkaat pakeksumiseen, kun näkivät kuinka ruis kytösaroissa oli hevosten jaloissa raiskaantunut. Aivan vahvimpiin kohtiin olivat laahustaneet rumia vakoja ja katkoneet tähkiä kahden puolen.

— Te olette semmoisia hornan hupakoita, semmoisia kähnystelijöitä ja järjettömäin houreitten huumaamia, te kaikki tämän seudun asukkaat, että totta jumalauta saisikin koko paikkakunta humauttaa syvyyteen ja viedä jokikisen sorkan muassaan!

— Mutta ei suinkaan taas ihan jokikistä, huomautti Hermanni aroillaan. On täällä kunnollisiakin miehiä.

— Ketä? Sanoppas!

— No en minä niitä nyt luettelemaan rupea. Sanon vain etteivät hetikään kaikki ole maailman lopun tähden jättäneet asumahommiaan hujan hajan. Teki hänen hiukan mielensä huomauttaa niinkin etteihän suinkaan Mutkan herra olisi taloineen tahtonut samaan humahdukseen joutua, muttei yhtäkaikkikaan viitsinyt, koska asia oli näinkin arkaa laatua. Eikä oikein olisi tohtinutkaan.

— Jokaino ansaitsisi sen! pitkitti toinen, jonka luonto yhä pahasti kuohui. Tuo Keski-Kumpulainen etunenässä olisi syöstävä syvyyden kattilaan. Niinkuin tietänette on tämä Lahnalahden niitty ja kytöaituus meidän ja kumpulaisten yhteinen. Minä kevätkesällä kulkiessani Hiekkaniemen nenästä aituksen läpi kotiin, tulin huomanneeksi Keski-Kumpulaisen aitaosan tuossa kelvottomassa kunnossa, missä sen nyt näette ja lähetin hänelle oitis käskyn korjaamaan sen jos tahtoisi pahempia seurauksia välttää. Aivan kuin mies lupasi hän aitansa heti korjata. Vaan mitä vielä! Rupesi viikoksi juomaan ja sitten kohmelon kouristuksissa teki katumuksen ja rupesi jumaliseksi elikkä oikeastaan oli tekevinään ja rupeavinaan — koko mies ei ole muuta kuin juoppohullu. Ja niin jätti aitansa lamaan ja istui maailman loppua odottamaan. Minä kun olen ollut matkoilla Tampereella ja Helsingissä en ole tiennyt lemmon velpun vetelehtimisestä ennenkuin eilen iltana palattuani sain kuulla. Nyt tänään katsoessani kiikarilla kotoa tänne Lahnalahden perälle äkkäsin hevoset. Viisi minä vahingosta, kyllä sen laki korjaa. Mutta suututtaa asua samoilla seuduilla mokomain vetelysten kanssa, sillä *kaikki* ne ovat samanlaisia. Kun on nähnyt ihmisiä muualla ja asunut kaupungissa niin ei voi sietää moista leväperäisyyttä. — Hän pyyhki nenäliinalla hikeä otsastaan.

Hevoset, jotka hän oli saanut aidan taa samalla kuin tapasi aholaiset, hirnuskelivat siellä metsässä ikäänkuin levotonni siitä että Mutkan herra oli noin kovin pahalla tuulella heidän hairahduksensa tähden.

Hermanni ja Hanna paheksuivat asiaa, mutteivät juuri osanneet mitään sanoa, kun tiesivät herran olevan osaksi oikeassa. Mutta että kaikki olisivat samanlaisia, siihen ei Hermanni suinkaan eikä Hannakaan voineet vakuutuksestaan yhtyä. Olihan Hermannin velimies, Kuusikankaan isäntä, niinkuin hän itsekin ja useat muut pitkin kylää hoitaneet maatöitänsä ja polttaneet tervashautansa tänä kesänä kuten ennenkin. Aidoistaan niinikään huolta pitäneet. Kun näki herran lauhtuvan vähäsen otti Hermanni toisen asian puheeksi.

— Vieläkö teillä on niitä mattojauhoja?

— Hoh, olipa se kysymys! Luuletko minun jauhokauppani olevan niin menemäisillään? Eilen saapui Tampereelta viis kuormaa. Velaksi uiton päälle tietysti ottaisit niinkuin kaikki muutkin?

— En minä halua velkakauppoihin. Pelkään velkaa kuin kuolemaa.

— Ohoh, oletpa kun oletkin kelpo miehiä, vastasi Mutkan herra pikkuhämmästyksissään.

— Enkä minä ole mikään halukas uittomieskään. En ole ollut uitossa pariin vuoteen, enkä ennenkään paljon.

— Ei se tämä meidän ukko kule mielellään vieraan töissä, sanoi vaimokin sanakseen.

— Niin että älkää pitäkö pahana vaikka minä tuota kysyin, otti mies sanoiksi jälleen. Tuumasin että jos näin uutisen suussa olis teillä enää jauhoja, kun ei —

— Minä pidän jauhokauppaa läpi vuoden, keskeytti herra.

— Niin minä ostan muutaman leiviskän rahalla, jotta sais suolaheinäjauhojen vahvimeksi uutiseen asti. Tulen huomenna hakemaan.

— Tule vain, kyllä meillä jauhoja on, sanoi herra ja lähti kävelemään aitarauksalle päin.

Tullessaan kotia kohti arvelivat Aholan asukkaat ettei sitä Mutkan herraa suotta sanota jumalattomaksi, kun se laskettelee niin kauheita sanoja eikä käy kirkossakaan. Vaikka on koulua käynyt niin monta vuotta että on pappi meinannut tulla. Ja mahtava se on kans ja mahtavammaksi vielä paisuu. Mutta on se muutamissa kohdin oikeassakin.

V. Uusi elämä.

Seuraavana aamuna kello puoli 6:n aikaan noustuaan Hermanni tunsu itsensä elinvoimaisemmaksi kuin koskaan ennen tänä kesänä. Hän vertasi ajatuksissaan istuessansa ja kenkiessään pöytärahilla

tämänkesäistä elämäänsä pitkälliseen myrskyyn, joka pieksää ja lamaa kaikki hennommat kasvit ja kaataa heikommalla perustuksella olevat huoneet. Kivun tuskissa olivat jokapäiväiset vastahakoisuudet ja peltojen kehnonpuoleinen kasvu tuntuneet kahta vertaa masentavammilta kuin terveenä samanlaisissa oloissa; toisinaan toivo ollut niin sammumaisillaan ettei osannut muuta keinoa kuin tehdä aivan ajattelematta työtä sen vähäsen minkä jaksoi ja sitten heittäytyä pitkäkseen kedolle, metsään, kankaalle, missä milloinkin oli, painaa silmänsä kiinni tai ripsien lomitse katsoa raukeasti korkeuteen ja kokea saada pienenkin lohdutuksen sulon siitä ajatuksesta että Jumala tietää ja näkee minut tässä, tietää vaivani ja voimattomuuteni ja auttaa kun aika tulee, tavalla minkä paraaksi näkee. Mutta niinkuin myrskyn jälestä ihanan sään tultua ilman raittiit tuulahdukset ja päivän lempeät säteet teristävät kasveja, oli hänenkin ruumiinsa ja mielensä nyt teristynyt toivon ja toimen elvytysvoimasta. Muistui mieleen ukkosmyrskyiltä kymmenkunnan vuotta takaperin ja sitä seuraava aamu. Eiköhän se myrsky silloin, se kun vei toiveet, jotka kuitenkin jälleen palasivat, ollut luonnonvoimain enne siitä mitä nyt oli toisella tapaa saanut kokea?... Ja sitten palasi hänelle mieleen muuan ajatus, joka jo eilen iltana ja nyt aamulla oitis herättyä oli käydä vilauttanut hänen aivoissaan.

— Mutkan herran pauhaamisesta eilen — sanoi hän vaimolleen, joka houkutteli herännyttä Liisa-tyttöä vielä nukkumaan — vaikka siitä satoikin monta jumalatonta sanaa on minun mieleeni juontunut kristityn velvollisuudet.

— Ettäkö antaa kerjäläisille ruokaa ja vaatetta ja auttaa hukkuvaa jos voi, ja muuta semmoista?

— Niin kyllä sitäkin ja muuta myös. Minun on tullut mieleeni Saukkosalmen silta, josta joka aamu ja iltana kulkee viiden kuuden talon lehmät ja meidänkin lehmä. Ja se on niin huono, pönkät toiset kallistuneet kumoon toiset horjuvat kun lehmät siitä kulkee, ja siltapuiden välit ovat raollaan, kuten toissa iltana Suoperällä astiapuita hakkaamassa oltuani ja sillan luo onkimaan poikettuani havaitsin.

— Tosiaan se on huono, vahvasti Hanna. Minä olen jo toisinaan itsekseni pelännyt kun Punikki on iltasilla myöhästynyt että jos olis sillassa kompastunut.

— Niin että sen korjaaminen on oikein omantunnon asia. Meidän tulee mahdollisuuden mukaan estää vahinkoa tulemasta muille, ja oman lehmän säilyttäminen vaaralta on niinkään velvollisuutemme, muuten teemme huolettomuuden syntiä. Mutta saa nähdä tulevatko korjaamaan. Esimerkiksi Kumpumäen muiden talojen haltijat ovat miehiä, joiden mielestä ei ole koskaan kiirettä, ja Keskikumpu varmaankin tänään tärisee lopun pelosta. Jos ei se emäntä ottaisi asiaan kiinni. Kuusikankaan isäntä varmaankin suostuu korjaustöihin, kyllä minä velimiehen tiedän. Mutta sitten Hakalan ja Ketolan miehet, kuinka niiden laita lienee? Ketola se ainakin on tullut körttiläiseksi, miten eilen nähtiin. Hakala taas on tunnettu "antaa olla" sanastaan. Jospa Mutkan herran lehmät kulkisivat siellä päin. Se varmaan olisi jo aikaa tahtonut sillan korjattavaksi. Taikka muuten se ei olisi mies sanojensa arvoinen.

— Mutta mitähän jos antaisi olla yhtäkaikki vielä huomiseen ettei tänä päivänä, joksi sitä on loppuakin ennustettu, semmoisiin ryhdyttäisi, arveli vaimo.

— Ei, tahtokaa vain isä tänä päivänä että minäkin saan tulla, teki juurinousseen silmiään hierovan Majjan mieli.

— Niin, niin, tänä päivänä on työhön tartuttava. Minä lähden heti kylään ja tuon samalla tiellä ne jauhot Mutkalta. Vaara voisi tapahtua tänä iltana. Ja vaikka nyt aateltaisiin niinkin että tänä iltana maailma loppuisi, niin hyvä se olisi Jumalan mielestä työ tehtynä siinäkin tapauksessa. Ei meidän saa kuolemaa maaten odottaa.

Hanna haki kokilta hänelle säkin ja hän lähti. Pian tuli hiki kun oli ilma lämmin ja ylenevä aurinko kuumensi niskaa. Kumpumäelle ensin kiiruhti. Siellä sai arveluita: onko se nyt niin huono ettei se vielä vähän aikaa... Muita töitä on niin paljon tässä. — Keski-Kummulle lausui muutamia vakavia sanoja ettei siellä Jumalan sanassa käsketä ummessasilmin olemaan, vaan pitämään maallisistakin asioistaan huolta. Vaan ei se auttanut. Ehtiihän sen. Samaa kankeutta Ketolassa ja Hakalassa. Mutkalle jauhoja ostamaan tultuaan hän kertoi asianlaidan herralle. Tämä rehahti pitkään ivalliseen nauruun. Ne on poikia ne! jahkaisi perään. Palatessaan kaarsi Kuusikankaalle. Heikki tölpäytti hänkin ensinnä että mikä sillä sillalla nyt semmoinen lemmon hätä oli. Mutta kun Hermannin teristi asian tähellisyyttä suostui velimies tuumaan, panetti emännällään eväskontin ja lähti vanhimman poikansa Kustin kanssa Hermannin mukaan.

Kaikki aholaiset tulivat isän tahdosta mukaan Saukkosalmelle. Liisan suhteen äiti oli ensin arvellut että mitä se pikkunen tyttö siellä tekisi, mutta kukapa sitä kotonakaan paimentaisi, — ja porstuan ovi pantiin salpaan ja lähdettiin. Saukkosalmelle tultua kävi kello kymmenettä — Kuusikankaan isännällä oli lakkarikello, kookas kunnianarvoisa vaardilainen liivintaskussa, ja Kustilla kaksi vähän pienempää kelloa, silloin uudenaikaisia aivan, kiinnitettyinä paksuihin puna- ja keltakierteisiin villalankaperiin.

— Kummapa ettet ole polttanut noita punaisia nauhojas! ihmetteli Aholan Hanna, — niinkuin moni muu kuuluu tehneen.

— Ei kai sitä kumminkaan sillä autuaaksi tule vaikka polttaisikin, vastasi Kusti ja sytytti rauhallisesti piippuaan. Mutta onkohan tuolla sedällä ollut koskaan kelloa?

— Olihan se toisinaan — vastasi Hermannin — minullakin ennen poikamiehenä, ja oli pyssy kans vielä akallisenakin ollessani. Mutta kyllä ne ovat mitättömiä kappaleita kumpikin. Sen tulin havaitsemaan. Niitä sai ehtimiseen käyttää korjaajan luona ja siinä meni rahaa ja aikaa. Kotona käy seinäkello seinällä, kyllä sitä metsässä ollessaan tietää ajankulun auringosta, ja pilvisellä ilmalla taas menee syömään kun nälkä tulee. Pyssy se vielä houkuttelee juoksentelemaan pitkin metsiä, ja monastikaan ei saa edes harakkaa ammutuksi mitä sitte syötävää otusta, vaikka hyödyttävämpi työ jää tekemättä.

— Ottaisin minä ainakin mielelläni lakkarikellon, se on niin mukava — ilmoitti Jussi mielitekonsa.

— Älä huoli turhia mieliä, vastasi isä, lisäten: rupea vain hakkaamaan sinä noita hoikempia kuusia kumoon jotta saadaan siltapuita, Maija saa kassaralla karsia oksia, kun ei taida tytölle uskaltaa kirvestä antaa, jota ei se ole paljon käytellyt. Hanna menköön — määräsi hän vaimoiaan — vitsaksia etsimään joilla sidotaan poikkipuita pitkinpäisiin puihin.

Miehet, kolme, rupesivat hakkaamaan paksumpia puita pystypaaluiksi, jotka tulisivat kannattamaan poikittais- eli niskapuita ja siis koko siltaa.

Kun siltauskkaa koetettiin horjahteli sen niskapaalut pahasti, koko silta natisi ja muutamat astinmalat olivat poikkilahoamaisillaan. Perinjuurista korjausta ei voinut ajatellakkaan ehdittäväksi tänä päivänä, siksikun lehmät nevalta palajaisivat. Löyhimpiä paikkoja oli koetettava ensi hätään tukea, sillä muuten voisi vaara tapahtua jo tänä iltana, muistutti Hermannin.

Joukeaa painoa he tekivät työtä. Söivät päivällisen eväskonteistaan lepoa pitämättä. Ja vaikka aholaisilla oli suolaheinänsekainen leipä eivät he väsyelleet enempää kuin talonkaan miehet, joilla oli selvä leipä. Suolaheinät ovat parasta lajia sekaa — tuumivat Hermannin ja Hanna, — kun vain on siteeksi suurusta joukossa ja sitten lehmällistä ja muuta särvintä, niin jaksaa, ja leivän maku on puolta parempi kuin pettuleivän. Kyllähän se seka on aina sentään sekaa, arveli Kuusikankaan Heikki. Ei meidän toki ole tähän asti tarvinnut sekaa syödä, — Eikä taida tarvitakaan! lisäsi Kusti siihen isosesti.

— Ei sitä vielä tiedä mitä tarvitaan, huomauttivat kaikki kolme ijäkkäämpää hänelle.

Hermannin oli tehnyt suuren kurikan, jolla sitten juntattiin Heikin suippopäisiksi tekemiä kannatuspaaluja sillan kohdalle salmeen. Niin kului iltapuoli ahkerassa työnkalkutuksessa ettei juuri muistuttakaan erityisesti sitä hetkeä, jona maailman lopun olisi pitänyt tulla. Yhdeksän ajoissa saapuivat lehmät, ja silloin sillankorjaajat, Hermannin erittäinkin, olivat tereillään katsomassa pääsivätkö elukat kunnialla yli. Pääsivät kelpo hyvin, vaikka arastelivat nyt pahemmin kuin ehkä ennen kun näkivät siinä työn uusia jälkiä. Kun Aholankin Punikki oli joukossa, lähti Hanna menemään tyttänsä kanssa karjan mukana ennen muita kotiin. Ja Liisan mielestä oli mukavaa, kun ne lehmänkellot niin sopivasti soittuivat, mikä pumputti, mikä pampatti, mikä kuivasti kalkatti, mikä pani mitenkin.

Seuraavana aamuna mentiin työtä jatkamaan eikä ahkeruudellakaan ehditty vielä sinä päivänä saada siltaa kuntoon.

Kun he sen jälkeisenä aamuna olivat viimeistelemässä työtänsä näkivät pitkän vähän etukumaran miehen kontti selässä tulevan männiköstä, Kohta tunsivatkin hänet.

— Mitäs Keski-Kumpu kuleskelee nyt? tiedusti Hermannin pikkuviekkasta.

— Siitä oli tästä Saukkosalmen sillasta silloin puhetta että sitä pitäisi niinkun korjata, muisteli tulija totisena, harvakseen puhellen.

Niin suurta nauruntarvetta kuin nyt ei Hermannin muistanut mihin aikaan tunteneensa, tekipä vielä mielensä jahkaisemaan kuin Mutkan herra silloin, että: ne on poikia ne, — mutta hän pidätti itsensä niinkuin vakavan miehen sopii. Sanoi vain: Silta on tuossa paikassa valmiiksi korjattu. Ei tässä enää miehiä kaivata.

— Vai jo siinä on niin pitkälle keritty. Minä aattelin että ei suinkaan siihen korjaamiseen vielä ole ruvettu.

— Ukolla oli semmoinen hätä, sanoi Hanna.

— Velimies piti sitä oikein omantunnon asiana, mainitsi Kuusikangas.

— Setä juurikuin olisi tiennyt ettei sitä maailman loppua tulekaan, niinkuin ei tullutkaan, aprikoitsi hänen poikansa.

— Hohhoi, huokasi Keski-Kumpu siinä yhä kontti selässä seisoessaan ja sanoi perään: Asiasta ei pidä kuitenkaan kevytmielisesti tuumailla eikä puhua. Sillä vaikka Herra nyt säästi maailmaa harvain kääntymyksen tähden, ei sitä siltä tiedä kuinka pian hän sen lopettaa. Ehkäpä ainakin yksi tuhannesta on kääntynyt ja parannuksen tehnyt, ja Herra antaa heidän tähtensä ihmiskunnan elää odottaen lisää kääntyviä. Mutta jos entisetkin lankeavat takaisin, niin tuskinpa Hänen ylenpalttinenkaan kärsivällisyytensä sitten enää kestää.

— Parannus ei saa olla, — lausui Hermanni ajatuksenaan — mikään tuulen äkkinäinen puuska, joka ohi mentyään on kadonnut, vaan sen pitää saada juurtua syvälle sydämeen ja ilmetä elämässä. Kun puun juuret ovat syvällä maassa, kasvaa se ja hedelmöi. Lyhytjuurinen puu kuivuu ja kaatuu myrskyssä.

— Minä en oikeastaan — selitti Kuusikangas kantaansa — osaa niistä asioista sanoa sitä enkä tätä. Mutta mitä minä joskus olen hiukan asiaa aprikoanut, niin on minulle ollut selviävänäan että parannus kävisi päinsä maallisten toimien ohessa. Ja ettei siinä katsota muuhun kuin sydämeen.

Vaihdeltiin siinä vielä ajatuksia parannuksen laadusta, kunnes puhe pohjistui maallisiin. Hermanni, niinpä muutkin työhön osaa ottaneet, olivat mielissään kun silta oli saatu lujaksi tukevien niskapuiden kannattamana.

— Sekin on merkillistä, tuumasi Hermanni, että kun jonkin työn saa tehdyksi, on silloin niin tyytyväinen, juurikuin olisi tehnyt erityistä hyvää ja vielä rikastunut päälliseksi.

Tähän ei kukaan lisännyt omaa ajatustansa, ja matka kului miltei äänettömydessä.

Viikon päivät, jopa puolentoistakin saatiin vielä viljan kypsymistä odottaa, Aholan asukkaat sinä aikana löivät tunkiomättäitä metsässä vähässä matkaa veräjän takana Saukkosalmen tien vieressä sekä rakensivat sitten nauriskuopan kyyhkyspellon syrjään — perunat tahtoi Hermanni aina pidettäväksi kellarissa tuvan lattian alla, koska oli aikoja sitten, jo poikamiehenä ollessaan, havainnut perunain kylmästä imeltyvän kuopassa.

Kun sitten elo pelloissa oli kypsytynyt leikattavaksi kävi Hermanni vähäisen väkensä kanssa ilolla työhön, sillä jyvät sekä suvirukiin että ohran tähissä lupasivat jotensakin täyttää, vaikei tosin kaikkien parasta. Se vain oli kiusallista kun ohran leikkuuta juuri alotettaessa riihentauspellolla laukkuryssä, se tunnettu Heikki Kimpainen, joka aina jo syyskesällä tänne tavaroineen ilmaantui, näkyi Kuusikankaan tien veräjältä. Hermannille se nimittäin kiusaksi kävi, sillä oitis kuten kokemuksesta hyvin arvasi tyttö ja vaimo niinikään tahtomaan:

— Voi, ostakaa isä minulle kaatikangas ja mekkokangas kans!

— Ostappa ukko minullekin huivi, se ristiliina on jo vähän rikki syrjästä.

— Pakana tästä nyt oikein paikalleen osais pahkiloida, kun kiusaatte semmoisilla ostoksilla vaikka tiedätte rahat käytetyn ruokaan! Ja se yksi rupla joka on jälellä, tarvitaan paremmin syksyn mittaan. Saa olla tulevaan keväisiin kaadit, mekot ja ristiliinat, joksi ehditte ne tehdä omaan pellavien ja hamppujen aivinaisista:

— Pummuliset ovat koreammat, kiusasi vaimo, piloillaan osaksi.

— Koreammat! Kyllä aivinaisistakin kaunista saa, ja olet jo monasti niistä kaunista tehnytkin. Jos sattuis kevättalvella rahaa liikaa olemaan ostaisin pummulikuteita, Turkin punaisiakin joukkoon.

— Mutta sinulla ei koskaan ole liikaa rahaa. Sanot aina olevan parempiakin tarpeita. — Vaimo koki pysyttää leikin leimaa silmissään.

— No jos ei ole liikaa rahaa, niin ei osteta koskaan tyhjänpäiväisiä koruja, päätti mies kiivaasti. Minä en pidä körttiläisten erikoisista surun ja parannuksen vaatteista, mutten liioin katso tarpeelliseksi koreilemista.

— Se ukko on aina niin jyrkkä.

— Ostakaa yhtäkaikki, hyvä isä, minulle punaraitainen kaatikangas!

— Ole marisematta, tyttö! Minä en osta vaikka kaatikangas ostaisi minut.

— Ostaisit nyt edes tytölle.

Samassa kerkisi ryssä siihen.

— Mitäs kauppa tehhään?

— Ei ole rahaa kauppoihin, vastasi Hermanni vakavasti.

— Kyll isännäll rahaa on. Ostakaa pois! — Hän avasi laukkunsa, ja levitti huiviaan ja kankaitaan pyörtäneelle. Täällä on silkkihuivii, punaraitaisii pummillihuivii, karttuunakaati- ja hamekankait — kaikki Pietarist, hyviä ja halpoi.

Hermanni tuskin jonkun syrjäkatseen loi tavaroihin ja pysyi yhä lujana kieltäytymisessään. Ryssä jatkoi kiihkolla kaupitteluaan jotta parta viuhkui. Hanna kun tuns miehensä taipumattomuuden ei enää tahtonutkaan, mutta Maija lapsellisen mieliteon valtaamana vielä ihanteli ja pyysi:

— Voi kun tuosta karttuunasta tulis kaunis kaati. Noin suuria punaisia herttoja. Ostakaa, isä kulta!

— Sinun kanssas ei tule toimeen!

— Saat viell kolmatt kopeekall.

— Viistoista piisaisi, tinki Hanna.

— Ei, vaikka sais kymmenellä kopeekalla, rajoitti isä päätöstään.

— Saat kolmelltoist kopeekall.

— Ei jouda rahaa karttuunoihin.

— Anna kymmenen.

— Rahalla on reikänsä.

— Voi vanha saitur! moitti ryssä ja kokosi tavaroitaan laukkuun. Pian se oli nauhoista kuraistu kiinni ja selkään nakattu. Laukkumies lähti Jättiläisenselän tietä; varmaan kääntyi tuon kalliojuomun takana Säynäisselän tielle, sillä Mutkan herran näkyviin, sen ennestään tiesi, ei ollut hyvä laukkuinensa mennä.

Maija ätyröi ja hivutteli sormellaan sirpinhamaraa. Suihkun Liisalle ja Kuusikankaan Iitalle on ostettu kauniit punapilkkuiset kaatikankaat.

— Ja sinulla pitäisi olla niinkuin muillakin... Hoh! Etköhän itke, aika tyttö! nuhteli isä. Rupea vain leikkaamaan äläkä tyhjiä jurrottele! Ikäänkuin itsekseen hän lisäsi: On se merkillinen tuo tyttö ja muut Liisat ja Iitat: toiset ovat poistaneet punaiset yltään ja näiden tekee semmoisia kiihkeästi mieli. Niin, punaisten heittäminen ja korujen polttaminen on turhaa ja hassumaista, mutta turhaa ja lapsimaista on punaisten ja korujen haluaminenkin aina. Tulee tyytyä siihen vaatteeseen mikä on. — Hän ajatteli vielä: Tytöillä, niinkuin akoilla ylimalkaan, on mitättömät mielihalut. Eipähän Jussi tahtonut ryssältä ostettavaksi, vaikka sillä ikäänsä nähden pitäisi lapsen tahtomisia olla.

Samassa kuin hän tätä ajatteli poika sirppinsä kärkeä kiveen napsutellen sanoi —

— Milloinkahan minä saisin lakkarikellon, semmoisen kuin Kuusikankaan Kustilla on montakin.

— Ohooh, siellä yksi mieliteko!

— Se napsuttaa niin mukavasti, ja siinä on kaunis valkoinen taulu, kultaviisarit ja siloinen pullea lasi.

— Älä huoli joutavista!

— Suihkun Liisa se on tosiaankin kummallinen — sai Hanna sanoiksi — oli polttanut, toimitti Sarvi Ulla kaikki koristeensa ja vienyt kokin nurkkaan punaisensa, mutta kun sitten maailman lopun pelko väheni, rupesi heti hankkimaan uusia koruja ja punaisia.

— Ne on tuulen tuiskuteltavia ihmisiä ne! arvosteli Hermanni.

Nyt he leikkasivat äänettöminä vain. Vaimo oli helposti saanut ostohalunsa taltumaan, jopa katui ajatuksissaan että taaskin oli tullut pahoittaneeksi miehensä mieltä sopimattomilla tahtomisilla. Tyttö kyllä oli enemmän aikaa pahoilla mielin, ikäänpä kuin toiveissa pettymisen karvautta tuntien, mutta asetui hänenkin mielensä siinä vähitellen aloilleen. Tyytyneen mielen ilmauksena saattoi pitää tämmöistä kysymyksen patkähystä häneltä:

— Minkähän tähden niillä ryssillä on aina niin suuri parta?

— Sen tähden, hyvä lapsi, että ne sen kasvattaa eivätkä aja pois, tyydytti äiti tytön uteliaisuutta.

— Mutta minkä tähden ei isä eikä Kuusikankaan setä eikä muutkaan oikeat miehet, jotka eivät ole ryssiä, kasvata partaa?

— Kovinpa sitä Maijaa nyt lapsettaa! moitti isä hienosesti halveksien. Parasta hakea Liisan tuvasta sinun edestäs lapsettelemaan.

— Mutta ei ihan kaikilla ryssilläkään ole partaa, lisäsi tyttö havaintonaan, eikä isän pilkkailu pahoittanut häntä kun se ei ollut äreää. — Meillä kävi mennä talvena suuripartaisen ryssän kanssa aivan parraton nuori ryssä ja se oli niin kaunis! Melkein yhtä kaunis kuin Suihkon nuori renki.

— Voi voi sitä meidän Maijaa kun ihailee ryssiä ja Kiiteli-Mattia! pilkkaili äiti.

— Ei ne nuo laukkuryssät olekkaan oikeita ryssiä vaikka niitä siksi sanotaan, oikasi isä noin muuten vain. Harjaryssät, ne jotka harjaksia kulkevat ostamasa, ne ovat oikeita ryssiä. Laukkuryssät ovat vain Arkangelin miehiä, ja kehutaan että kun harjaryssä ja laukkumies tulevat yhteen niin heidän täytyy puhua välinsä suomea. Mutta kyllä ne ovat aika lipakoita tavarainsa tyrkyttämisessä nuo repunkantajat... Ohhoh! — ihmetteli Hermanni ja kuunteli, — onpa siitä ison aikaa kuin loilotuksia on kuulunut.

— On niitä jo parina kolmena viikkona tuontuostakin kuulunut, vaikka et sinä ole tainnut sattua kuulemaan, huomautti Hanna.

— Se on Suihkon nuoren rengin, sen Kiiteli-Matin ääni, ilmoitti tyttö tuntevansa.

Laulu kuului isosta matkaa Säynäisselältä päin. Sävel oli vienoa, sulavaa, mutta samalla se raikui voimakkaasti kautta kuusikkojen ja vasten kallioita. Kuului sanatkin:

Mitäs minä muuta kuin laulan vaan, kun luonto siihen vaatii; kyll on virttä vesillä ja laineet toista laatii.

Ja siltä kuulostikin kuin Säynäisselän ja likeisten salmien ja lahdelmien laineet olisivat heti kohta laatineet laulua lisään, sillä oitis perään soi sama ääni:

Nyt on minun mieleni iloinen kuin kevähällä kerttu: Mull on kulta kaunoinen kuin kesällä tuomen terttu.

— Hei kuink' on raikasta ja kaunista! ihanteli tyttö.

— Laulaminen osottaa suruttomuutta, päätteli isä. Ei niitä tuommoisia kauniimpia lauluja sovi suorastaan synnillisiksi sanoa, mutta sen vain saa päättää että se joka laulaa maallisia lauluja ei huolehdi autuuttansa.

— Ne jotka autuuttansa huolehtivat veisaavat virsiä, lisäsi äiti siihen.

— Niinpä kyllä, myönsi isä, —: mutta jos eivät osaa, jos heillä ei ole ääntä, niin ei Herra vaadi äänekästä veisaamistakaan. Pääasia on veisata kiitosta sydämmessään, hiljaisuudessa.

— Minun tulee mieleni aina pahaksi kun äiti veisaa, sanoi Maija kokeneensa.

— Niin minunkin tulee, yhtyi Jussi siihen.

— Sepä erinomaista on! ihmetteli isä. Minkälaisia suruttomia ihmisiä teistä tuleekaan!?

— Ei se siihenkään ole, huomautti äiti. Minä muistan kans kuinka piennä tyttönä ja vielä isompanakin kävi mieleni kummallisen pahaksi, semmoiseksi surunvoittoiseksi kun kuulin vanhempain ihmisten veisaavan. Tuli kuolemanasiat mieleeni, ja pyrin pois veisuuta kuulemasta. Mutta ei sitä nyt enää niin maailmanmielinen ole.

— No niin. Eihän sitä tiedä ennen kuin näkee, mitä heistä tulee, lopetti Hermanni kääntyäkseen toiseen asiaan. Onpa hyvä että tänäkin syksynä taittaan sentään saada vuotta kelpolailla. Nämä ohrantähät ovat jotenkuten täysinäisiä, eikä ne ole paljoja suvirukiinkaan tähät.

— Vieripellosa ei ole varsin yhtä hyvä ohra kuin tässä riihentauspellosa, sanoi Hanna.

— Mutta kyyhkypelto on melkein yleisesti kasvanut täyden suvirukiin; vesakon puoleisessa syrjässä on kehnompaa. Toivon kun toivonkin tulevan ruokaa riittämään, joka on jo erittäin hyvä asia. Kun vielä se viidenkolmatta ruplan velka, johon on huonoina vuosina väkisinkin vähitellen jouduttu, kerrankin saataisiin Kuusikankaan isännälle maksetuksi eikä tarvitsisi uutta tehdä, niin enempää en minä tässä ajallisessa elämässä toivoisi. Ja kyllä se kerran saadaan suorille, en minä muuta uskokaan.

— Toivoisin minä vielä vähän enempää, virkkoi vaimo puolipiloillaan. Toivoisin saatavan kaksi lehmää, hevonen, hyvät kärkyt ja kaunis kirkkoreki.

— Niitä mekin... Voi kunpa ne saataisiin, halusivat Maija ja Jussi kiihkeästi.

— No, se nyt on merkillistä kun sinä kiihoitat lapsiakin tyhjiin mielitekoihin, paheksui isä. Minä olen jo monasti sanonut ettei sitä pidä huvitellakaan enempää kuin mitä on mahdollista saada. Olen itsekseni tullut viimeiseltä siihen tuumaan ettei meidän sovi sitä toista lehmääkään ostaa — siinähan tulisi velkaa — sen täytyy kasvattaa vasikasta.

— Ja sitten ei sitäkään saada moneen vuoteen... Vaimon äänestä jo kuuli kuinka haikeaksi hänen mielensä kävi.

— Meidän pitää oppia kaikessa odottamaan.

Tyttöä ja poikaa, jotka myöskin äitinsä kanssa sureksivat isän kovuutta, ilahutti kumminkin se toivo, että tulevana talvena otettaisiin vasikka elämään — ennen heidän muistoaikanaan vasikka oli aina tapettu. Heidän mielestään oli mukava, semmoinen pieni lehmä, Liisakin joka tuli tuvasta pellolle kuultuaan asiasta hoki: pieni lemmä, pieni lemmä. Mutta jos vasikka ei sattuisikaan olemaan lehmäinen, arvelivat äiti ja vanhempi tytär. — Vaihdetaan sitte lehmäiseen kylästä taikka kasvatetaan vetohärkä, lohdutti naurahdellen isä. —

Siltä luovutti seuraavinakin päivinä ettei isän tuumaa voinut tuossa lehmäasiassakaan millään muuttaa. Äiti niinkuin lapsetkin saivat oppia tyytymään. Oppivatkin sentään, ja päivät kuluivat hupaisesti leikkuulla. He tunsivat isän kanssa iloa runsahkon vuodensadon johdosta.

Hermannin tunti itsessään yhä uusia voimia ja erinomaista työryhtiä ja ruokahalua. Aina sitä jaksaa kun syönti käy, mainitsi hän kokemuksenaan. Hanna niinkään oli terve ja jaksoi hyvin. Verratessaan tätä aikaa niihin tuoreissa muistissa oleviin aikoihin, joina ukko kivuloisena kituroi, kävi ehdottomasti mieli hyväksi. Yhdessä he usein ihantelivat että niin meillä on nyt kuin uusi elämä...

Ja uusi se oli elämä kylissäkin. Tuontuostakin tuli sanomia että ne ja ne, jotka keväällä olivat kihloihin menneet ja naittajaisensa pitäneet, nyt heittivät häiksi. Sarvi-Ulla, erään kuppariämmän tytär, sanomia tavallisesti Aholaan toi. Toisten morsianten kehui olleen hopeissa kauniita kuin enkeliä, toisista ei taas tiennyt olivatko kanoja vai koppeloita. Pienistä tappelun kahahduksistakin tiesi Ulla kertoa, mutta hän oli aina hypännyt kahajavien väliin, ja pianpa olivatkin pojat taltuneet. On tämä vain semmoinen tyttö että se pojat rähisemästä lakkaamaan saa kun se tahtoo — kehui hän itseään.

Loilotuksia ja tyttöjen rallatuksia kuului jälleen joka taholta ja melkein yhtämyötään aikaisesta aamusta iltaan myöhään — poikain loilotuksia monasti öiden pimeydessäkin. — On se merkillistä mikä elämäminen hänestä jälleen syntyi! — tapasi Hermannin kummastella kuullessaan lauluja ja loilotuksia. Maailma on yhtä suruton kuin ennenkin...

Mitäpä tuostakaan kuinka kyläläiset pajattivat, kukertelivat ja mellakehtivat! Se pahinta että Majallekin, rippikoulun käymättömälle tytölle, oli tullut semmoinen halu nuorten joukkoon ja hyppeleihin että pois laidalta! — Malttaisit edes kunnes ripille pääset! torui äiti. — Vähän kyllä on joukossa-olo ja hyppeleissä retkalehtaminen sittenkään tarpeellista, kuului isän kovat sanat. Vai sitten kun ripille on päässyt pitäisi sielunsa-asian sillensä jättää! Onpa mokomakin ajatus! — Sarvi-Ulla kun sattui kerran olemaan paikalla vanhempain nuhdellessa tytärtä päästi aika pälpätysten: Antaa tytön vain heiskalehtaa joukossa. Muistakaa omaa nuoruuttanne! Muutaman vuoden päästä pitää olla sulhanen, ja joukossa sitä on vara valita, ei Aholan homeisissa nurkissa... Älä ole milläskään, Maija. Heiluen sen hentun saa. — Mikä pirun apostoli sinä olet, kun keneksiä viettelet! jahkaisi ukko Ullalle. Tulet tänne tenavaa pahan polvuille houkuttelemaan... Nuorenaakaan en minä ole hyppeleyn hyörinnässä aikaani kuluttanut.

Häihin, jotka olivat arkipäivinä, ei Maija uskaltanut pyytääkään päästäkseen. Arvasi kyllä ettei työnkään tähden laskettaisi arkena kotoa. Mutta pyhisin lippasi puolisalaa kylään. Kuusikankaan Myllykedolla oli pahin karkelotanner. Sinne kokoontuivat Kumpumäen nuoret ja kaukaisemmatkin. Siellä pojat loilottivat ja tytöt kukersivat yhteen ääneen:

Mitäs minä muuta kuin laulan vaan,
kun luonto siihen vaatii, j.n.e.

Monia muita uusia lauluja osattiin. Yksi oli hyvin vilkassävelinen, sukkelarytmisen, jonka mukaan hypeltiinkin:

Kesällä ne kukat kasvaa, ei ne kasva talvella: Taas on meillä hyvä halu hypellä ja laulella.

Ja sitten hypeltiin kiitellä. Suihkon renki-Matti oli siinä oikein mestari. Turhaan ei hän ollutkaan Kiiteli-Matin nimeä saanut. Hän lauloi ja hyppelytti useita kertoja "Aholan Maijan kiiteliä" ja tämä vastasi "Suihkon Matin kiitelillä". Toiset huusivat "Kiiteli-Matin kiiteliä". Kiiteli kesti ison aikaa, ehkäpä tuntikauden. Sitten tavallisesti alkoi reuhaava remmastuspolska, Valkaman loukkolaiseksi sanottava. Tytöt retkuttivat jotta hameen helmat polvia pieksivät. Hyppely kesti tavallisesti, kolmelta neljältä alettuna, iltapimeään asti.

Sarvi-Ulla tytöistä veti tavallisesti suurinta huomiota puoleensa. Pitkänlainen ja muuten reipas ja jäntevä tyttö, posket pulleat, jotka varsinkin hyppelynlämpöisinä hehkuivat ruskon punertavina, silmät pienet, mutta terävät, ruskeat otsan puolella pienille kiharoille kiemurtelevat hiukset, kahdella vähäisellä palmikolla niskassa. Laulun ääni kirpeän kimakka. Huulten hipeä puhtoinen. Suu sievässä naurussa, sanansutkauksiin aina sukkela. Aholan Maijasta — sen myönsi niin tytöt kuin pojatkin — oli sukeutunut uljas tyttö siitäkin. Vartalo nuoruuteen nähden varsin vankka, ei kuitenkaan kömpelömäinen, hartiat täyteliäät ja vyötäryrs parahiksi hoikempi ala- ja yläpuolta. Tukka pellavan hallava ja harvinaisen pitkä ja tuuheva, mätköttäen kahtena paksuna patukkana hyvinkin vyötäryrkyseen asti. Silmät suuret ja harmaat. Havaittiin hänen tulleen äitiinsä, mutta arveltiin hyväsesti muhkeammaksi muodostuvan, koskapahan nyt jo oli miltei ehompi emoansa. Ääni hänellä oli matala, mutta lemmeikkään sulava. Pojista oli Suihkon renki-Matti huomattavin, ollen parhain tyttöjen poika reippaan, pitkän solakan vartalonsa, vilkkaan ja hilpeän usein kurilliseksi käyvän luontonsa ja raikkaan, kaikkiin mutkiin sujuvan äänensä tähden. Hänestä ensimmäisenä teki Kuusikankaan Kusti itsensä huomattavaksi mustalla lastinkiliivillään ja monilla kelloillaan ja erittäinkin niiden punavaltaisilla nauhoilla. Eräs mies joukossa, Kala-Jussi, oli toisten mielestä, varsinkin Maijan, joka häntä vasta ensi kertoja näki, mukavan näköinen ja muutenkin sopiva. Lyhytläntä, paksu, kymäräniskainen, lihavaposkinen, puhua laikotteli kovaa harvakseen, kehuskeli kernaasti itseään. Seudun suutari, oli hiljan siksi opiskellut, mutta kesäisiin aikoihin kalasteli mielellään. Enemmän katseli kädet housunlakkareissa toisten hyppelyä, vähemmän itse hyppeli. Sarvi-Ulla sentään sai hänet toisinaan rinkiin...

Nämä hyppelyt ja tämä seura riemastuttivat Maijaa erinomaisesti: Ei hän tosin kesällä ollut maailman loppua kovin pelännyt, sillä vanhempansa eivät koskaan häntä lopun tulolla pelottaneet, mutta surullista ja synkkää oli se aika hänellekin ollut, kun puhuttiin toisinaan niin kummia ja isä siinä sairasteli. Itsekseen hyvin salaa vain hän ajatteli Suihkon renkiä kuinka reipas ja pulska se on. Ymmärsi ettei hänen vielä sopinut ajatella niinkuin aikaihmissen... Iloisuus, hyppelyssä saatu, monasti muuttui pahaksi mieleksi, kun isä ja äiti toruivat sitten kotona. — Mutta onhan siellä muitakin yhtä nuoria tyttöjä, puollustelihe hän. — Vai sinä otat esimerkkiä muista! Ja kerran isä otti tytön kovalle. Lupasi ajaa kylä ainaisesti kiertämään jos ei lakkaa hyppelyissä riehmaamasta. Äitikin yhtyi isän tuomioon, vaikka helli tyttöä samalla ja oli pahoillaan siitä että mikä sille raukalle semmoisen kiihkon tuottikaan. Tyttö itkeä pihisti melkein koko päivän. Mutta seuraavana aamuna, pahoilla mielin vieläkin, tyytyi hiljaisena kohtaloonsa. Eikä sitten pyhänä pyrkinyt kylään. Koki lukea katekismustaan, mutta haukotteli melkein joka sanalle.

Ja Kuusikankaalta rupesi taas iltapuoleen kuulumaan nuorten riemastelua. Hermanni meni veljensä puheille.

— Sinun täytyy kieltää kedoltas tuommoisen elämän. Eihän se sovi että sinun talossas moista jumalattomuutta pidetään.

— No jo sinä nyt kerrankin olet körttiläisten kanssa samaa mieltä! vastasi veli. Ne tuomitsevat minut tuotai alemma, kun sallin jumalatonta elämää maallani. Mutta eiväthän ne ole tapelleet meidän kedolla. Mitä minä nuorten luonnolle saan! Hypelkoöt ja laulakoot niin paljon kuin jaksavat!

Hermanni ei tiennyt mitä sanoa, mietiskeli vain.

VI. Kaksi uutta parikuntaa. — Velattomaksi.

— Jottako meidän tuvassa pidettäisiin häitä, hyppely- ja tappeluhäitä! Ei käy laatuun, tytär! Minä en ole rakentanut tätä tupaa häitä varten, vaikkahan teinkin suurehkon, vaan suojaksi ja kodiksi. Ryskävien väkijoukkojen alla kenties katkeaisivat lattianniskasetkin. Juopuneet räyhääjät särkisivät jos ei muutakaan niin kumminkin lasit seinistä. Ja kaiken muun lisäksi, huoneessa, jossa hypellään ja tapellaan, eivät hyvät henget viihdy, vaan pahat siinä asustavat...

— Niin, — ei suinkaan sitä isän mieltä mikään käännä, se on aikoja tunnettu asia — virkkoi Maija ummehtuneesti, siinä kangaspuilla istuessaan, ja heitti sukkulaista ja heilautti luhia aika vauhdilla.

— Ja vielä se on niin ylpeäluontoinen, tämä meidän morsian! pilkkasi isä, joka veisti tervatyynyrin lautoja.

— Mutta kyllä sinä ukko olet liika kova, moitiskeli äiti. Menisit tyystemmin tarkastelemaan tyttäriä kylässä, mitä ne tahtovat, kuinka pöyhkeilevät ja nakkelevat päätään, niin et Maijaa pahimmaksi sanoisi.

— Vai niitä minun pitäisi mennä tarkastelemaan! Sinä et pääse ilmoisna ikänäs siitä tuumastas että toisen pitää olla samanlaisen kuin toisen.

— On kyllä meidän Maija tullut kovin komeaksi, kun tänäkin aamuna haukkui minua rusakaksi, kun olen näin pieni — päivitteli puolaa tekevä Liisa.

— Kaikki tässä! jahkasi kutoja kangaspuiltaan.

— Parasta olisi — jatkoi isä — alkaa avioliitto ilman häitä, niinkuin minä olen sitä tahtonut. Eihän meilläkään ollut häitä kun yhteen menimme. Pappilassa käytiin ja sitten Kuusikankaalla syötiin päivällinen. Häilläkö, hyppelyllä ja tappelulla, olisi yhdessäolon alkanut! En toki minä silloinkaan niin jumalaton ollut. Etkä sinäkään, sanoi vaimolleen, tahtonut häitä meille. Mutta nyt soisit tytön häillä aloittavan! Kuinka oletkaan noin maallinen vielä?!

— No en minä niitä nyt tahtomalla tahdo. Olen vain aatellut että kun se Matti niitä niin kovasti tahtoo...

— Olkoot koko häät sillänsä, kun ei niitä kerran kotona saa pitää. Ei Mattikaan niitä tahdo, kun saa kuulla... — Morsian lausui nuo sanat puolittain tuiskeissaan, puolittain surunvoittoisesti joka osotti kohtaloon taipumista.

Tämä päivä oli maanantai Palmusunnuntain jälkeen, viidettä vuotta "maailmanlopunkesästä" oli aikaa kulunut. Asia oli kääntynyt, oikeastaan menneestä kesästä alkaneena, sille tolalle että entisestä Suihkon renki-Matista ja Aholan Maijasta oli nyt parikunta tulemassa. Paaston aikana oli heidät kuulutettu, eilen kolmannen kerran, ja kohta Pääsiäisen jälkeen olivat aikoneet häänsä vietettäväksi.

Mutta kuultuaan isänsä kovuuden lopullisesti häiden suhteen Maija heti kun nyt ensi kertaa sulhonsa pateihin tuli sanoi että isä ei anna pitää kotona, ollaan häittä. Mutta Matti, joka jo oli hääviinoja tiedustellut, ei olisi tahtonut kemuja sillensä jättää. Toisen kerran kun armahansa luo tuli kertoi tälle saaneensa luvan pitää häät Suihkossa. Vaan morsian puolestaan ei siihen suostunut, sillä isän vastaanpano oli siksi syvästi vaikuttanut tähän yhdeksäntoista vuottansa täyttäneeseen, pohjiltaan hellämieliseen tyttöön.

Eräänä päivänä Pääsiäisen jälkeisellä viikolla he kävivät pappilassa vihillä. Sieltä palattua syötiin päivällistä Aholassa, jonne oli kutsuttu joukkonen kummankin läheisimpiä tuttavvia, Ja Matti oli kulettanut sinne viinaansa. Ensi kertaa myös keitettiin nyt kahvia Aholassa. Kylästä oli tuotu sekä kahvipannu ja -kupit että useita ryyppylaseja — yksi viimeksimainittuja torpassa vanhastaan oli. Otettiin siinä ennen ruokaa ryyppy, juotiin kupit kahvia maittilan kanssa, juotiin toiset karvaamman kanssa. Vaikka oli toistakymmentä henkeä, runsaiksi puoliksi naisväkeä, ei ollut yhtään aivan ehdotonta raitista joukossa, lapsillekin annettiin neljännes- tai puoliryyppyset sen mukaan kuinka suuria olivat. Hermanninkin kulmiin kämpi väkevän voima tänä päivänä. Sarvi-Ulla, joka kutsumatta oli tilaisuuteen saapunut, oli entistään suulaampi.

— Voi tämän taivaankannen alla kuinka kaunis tuo morsian on! rupesi hän ylistämään lisäten: Jos se olis hopeissa, jos olis hyppelyhäät, silloin se vasta kaunis olis. On sitä hupsuutta monenlaista maailmassa, mitä tällä Aholan ukollakin. Jos olis antanut pitää oikeat häät, olis koko kylään ja kauvemmaksikin levinnyt puheet kuinka korea ja muhkea Aholan Maija oli morsiamma hopeissa. Nyt ei sitä tietoa levitä muut kuin minä, ja minunkin täytyy sanoa: kyllä olis ollut muhkea morsiameksi, mutta isä-ukko pakotti pitämään körttiläisten häät, joissa morsian aina näyttää vanhalta akalta.

— Olehan vaiti! kielteli Hermann. Körttiläisten häät! Nämä eivät ole körttiläisten häät, koska näiden pitäjätäkään eivät körttiläisiä ole.

— Mitkäs lemmot ne on kuin körttiläisten häät, joissa ei hypellä! lisäsi Ulla väitöstään.

— Jos sinun niin kovasti tekee mieles hyppelemään, niin mene tuonne pellolle ja teuha siellä että lumi ilmaan ryöppyää. Minä en vain saata suvaita huoneessani pirua palveltavan.

— Luuletteko sitte ettei täällä piruja ole nytkin vaikkei hypellä?
Kyllä ne Aholankin tupaan tohtivat tulla.

Hermann ei vastannut mitään, tuumasi vain itsekseen että antaa sen pälpättää joka kerran on

paholaisen palvelijaksi ruvennut. Morsian oli hämillään häveten Ullan kehumisesta ja paheksien hänen isälle osottamasta julkeudestaan. Muutkaan eivät ottaneet puheiksi Ullan kouhentamaa asiaa.

Totta kyllä, Maija oli pulska morsian. Hän oli paisunut täyteliääksi koko vartaloltaan ja venynyt pituudeltaan lyhyempään miesten mittaan. Hän oli kookkaampia naisia, ei kuitenkaan liian suuri. Poskensa hehkuivat nyt erittäin, ne punehtivat kuin ihanaa päivää ennustava aamurusko. Kaunis tulevaisuus Matin kanssa kangastikin hänen toiveiden heijastimessaan. Jo oli hänelle yksi suuri toivomus toteutunut, oli tullut kauvan lempimänsä miehen vaimoksi. Mutta ilontunteiden ohessa ajattelutti vakaasti, tuntuipa surulliseltakin, kun asia oli kääntynyt näin totiselle kannalle. Tulevaisuudelta ei suinkaan sopinut mitään rikasten tai herrain päiviä odottaa, heistä oli vain tuleva mökkiläiset Mutkan pellonveräjän taa. Vaan olipa Matti tunnettu hyväksi työmieheksi, joka ei ansiotöitä suinkaan kammonut ja uskalsi uittoihin aikaisin keväällä. Ja kyllä hänkin, Maija, oli työn tukasta tottunut vetämään.

Kaikki kävivät siinä iltapäivän kuluessa väkevää maistellessa hyvälle puhetuulelle. Hermannikin harvinaisesti. Näkemät ja kokemat tulivat mukavina muistoina mieleen.

— Kyllä se niin on, hyvät lapset — otti hän puheeksi, etupäässä nuorelle parikunnalle tarkoittaen — että vuosin sitä elämää opitaan. Nuori kokematon voi monasti luulla ymmärtävänsä maailman mutkineen, mutta pahasti hän erehtyy. En minäkään vielä poikamiehenä, vaikka luulin silloin paljon tajuavani, käsittänyt puoliakaan siitä mitä nyt kokemusten kouluttamana käsitän. Akallisena saa mies monta kokea. Alussa, kun Aholan maata pengastamaan rupesimme, oli minulla isonkin joukon melkeämmät tuumat kuin mitä sen jälkeen on toteutunut. Ja Hannalla — sanoi hän hymyillen vaimoonsa katsahtaen — on yhä vielä tuulentupaiset toiveet. Sen vuoksi se toisinaan nurisee. Onnen antavaa viisautta on, hyvät nuoret, olla halajamatta saavuttamattomia. Tehdä tyytyen työtä ja ottaa päivän semmoisena kuin se annetaan. Se on hupaista elämää! Sinulle, Matti, ja niinikään sinulle, Maija, minä toivon onnea ja Jumalan siunausta läpi elämän! lisäsi hän hertyneenä. Mutta samalla annan teille sen neuvon että älkää huoliko mitä ja miten muilla on, vaan koettakaa aina asettaa elämänne miten teille itsellenne on parasta ja hyödyllisintä. Erityisesti varokaa velkaan joutumasta, milloin suinkin muilla keinoin kulkemaan pääsette. Varsinkin on varottava velkaantumasta Mutkan herralle, sillä sille velkaannuttuanne joutuisitte pian tölliltänne pois. Minä olen aina paraani mukaan velkaa karttanut, mutta ei se aina ole auttanut, Usein on ollut, melkeinpä yhtämyötään joku määrä velkaa, Kymmeneen ruplaan tuo kuitenkin on jo kutistunut. Muuta ei ole kuin se sinulle, sanoi hän Kuusikankaan Heikkiin katsahtaen. Tuota tuokkeroista — vaikka minun ei ole onnistunut tykkänään velkaantumatta elää, toivon parempaa onnea teille.

Matille oli appivaarin saarnaileminen käynyt ikävystyttäväksi, eikä hän vastannut siihen juuri mitään. Sanoihan noin välittämättömästi: Niinpä taitaa olla. — Kummeksi itsekseen, kuinka appivaari saattoi kuvitellakaan että *he* muka tulivat velantekemättä toimeen, kun ei ollut itsekään tullut... Velaksihan melkein heidän täytyi ottaa 50 ruplaa maksavan töllin paikan pikku niittyineen Mutkan herralta; ainoastaan 15 ruplaa oli voinut siitä heti maksaa. Tietysti täytyy hänen velkaa tehdä, milloin ei kylliksi ansiotöillä saa, kun ei kerran pankkorahoja ole. Mikä kumma se sitte on! Itse tölliin ei ole paljoakaan luottamista — onpahan jonkunlaisena suojana... Maija oli isän puheesta tullut siinä määrin liikutetuksi että kyöneleet heruivat silmiin. Melkein samoin oli laita äidin, joka nyt puhkesi sanoihin:

— Toki Jumala pitänee huolen kaikista luoduistansa. Vähät sitä omin voimin mennään. Lujaan köyhäin elämä kyllä saattaa ottaa olletikin jos tulee paljon lapsia, mutta niinkuin sanoin, toki Jumala huolen heistäkin pitänee. Minäkin aattelin kun ma Juliuksen sain, että olishan sitä Jussikin pojaksi riittänyt, kun se vaivalla oli saatu yli puolentoista kymmenen. Mutta ei — kai se oli Luojan tahto että tämäkin hiirinen piti tulla maailmaan, lisäsi hän kapalolapsen kehdestä rinnoilleen ottaen.

— Niin, ja tehtiin siitä sitten sinun tahdostas papin kaima, sanoi Hermanni hymyillen.

— Hyvilläänpä se oli pappi — mainitsi joukosta muuan, joka oli ollut äitikummina — kun hänen kaimansa tehtiin. Nyt on kaksi Juliusta tässä seurakunnassa, minä ja tämä Aholan nuori mies, sanoi kun ristimisen jälkeen tuli renkitupaan.

— Niinpä niikseen, mainitsi Sarvi-Ulla itsekseen ja lisäsi: Liiksi vakaviin asioihin tässä nyt on takerruttu. En minä siunaamasta lakkaa näitä Aholan uuden parikunnan häitä! Kun näissäkin ollaan näin surullisia, ihan kuin maahanpaniaisissa, niin mitä siitä perältä tulleeekaan!

— Eihän näitä ole häiksi muut sanoneet kuin Ulla, muistutti Hermanni. Onpahan vain tuttavallinen yhdessäolo vihkimisen johdosta, yhdessäolo, jossa Ullaa ei olisi laisinkaan kaivattu.

— Mutta, hyvä Aholan vaari, missäs kauha on kuin padassa! Jos ei minua olis täällä, rupeaisitte varmaankin katumusvirsiä kujertamaan. Minä nämä kemut teen sentään hieman häämäisiksi, ja

semmoiset ne pitää olla, kun kerran kaksi nuorta ihmistä on rakkaudessa yhteen mennyt. — Maija ja Matti, eikö hypellä! Saadaan nähdä, kuinka Aholan lattianniskaset notkahtelevat. Hypellään Valkaman loukkolaista ja lauletaan:

Tillul lillul lihava ja tallul lallul laiha; ei se tyttö lihavakaan pojan sylissä paina.

Hän oli jo jalkaa molempaa rytmikkäästi polkien vetämässä toisella kädellään Mattia, toisella Maijaa peripenkiltä hyppelemään, mutta Hermannin lausui kovan sanansa että jos ei nyt ole vähemmällä, niin heitetään vaikka pihalle. Ja senmoisia ruokottomia renkutuksia, lisäsi hän, ei pidä meidän tuvassa äännellä. Tenavatkin oppivat noita pahuuksia...

— Älkääpäs nyt, Aholan ukko, harmiinne haljetko! tokaisi Ulla tosissaan. Mutta heittäytyen jälleen veitikkamaiseksi lisäsi: Kyllä te olette olevinanne viisas kuin Salomooni, muttette yhtäkaikkikaan ymmärrä että hyppely ja kaikki hauskuus on kuivalle elämälle kuni rasva nariseville rattahille... Ja kyllä minä täältä poiskin pääsen, lausui lopuksi, sitaisi ristiliinan päähänsä, iski silmää Kala-Jussille ja lähti.

— Se on hupsu tuo tyttö! arvosteli Kuusikankaan Kusti ja päästi leveän halveksivan naurun perään.

— Ei se pakana hupsukaan ole, väitti Kala-Jussi laikutellen vastaan. Onpahan vain semmoinen veitikka tytökseen ettei niitä monta olekaan...

Arvosteluja kuului sen jälkeen monenlaisia. Hermannin sanoi: Kyllä se lempo ymmärtää, mutta on antautunut pahan hengen palvelukseen, niin ettei muuta mahda kuin ajaa sen asiaa. — Hanna lausui: Sillä on niin kiemura luonto ettei sitä toinen ihminen tajua. Jos siinä rupeaa oudoksumaan yhtä puolta, vetää se sen piiloon ja kääntää toisen puolen näkyviin, ja niin aina vaihetellen näkyy useampia puolia, juuri kuin monivärinen lintu lehahtelisi ilmassa. On sillä helliä ja vakaviakin puolia. Minä olen toisinaan kahdenkesken puhellut sen kanssa ja se on itkusilmin päiviteltyt, kuinka hän on yksinäinen ja turvaton ja kuinka kaikki häntä halveksivat... Joku moitti: Mutta kun se vielä muun hyvän lisäksi on ruvennut pitämään yhtä sen laukkuryssän, sen Heikki Kimpaisen kanssa. — Onkohan tuossa perää? — Niin ne ainakin Kumpumäen taloissa puhuvat täytenä totena. Kuuluvat yhdessä yöntietämiä olostelleen Syrjä-Kummun ylikamarissa. — Hyi pakanoita! halveksi Hermannin. — Kyllähän on jos totta on! yhtyi Hanna halveksimiseen, samoin useammat muut.

— Kyllä ne pian panevat lisiäkin, epäili Kala-Jussi. En minä kumminkaan vielä tällä syönnillä usko Ullasta semmoista.

Kala-Jussin ja Sarvi-Ullan väleistä oli myöskin puhuttu jo vuosikausia. Ihmiset tiesivät Jussin kulkeneen Ullalla, missä talossa milloinkin tämä sattui päiväläisenä olemaan. Olipa Aholassakin nähty, kun Ulla muutaman kerran makasi Maijan aitassa, Jussin pyrkivän ja pääsevän aittaan. Eikä tätä pidetty erinomaisen kummana kylässä, sillä likastelivathan muutkin, ja ainahan vakka kantensa valitsee. Vain sillä vähän naurahdeltiin että niinkin laiskan töhkö mies kuin Kala-Jussi aikonee akkomaan ruveta ja että tämä, joka liikkeissään ja puheissaan oli jotensakin nahjusteleva, rakasteli semmoista liukasliikkeistä ja sukkelasuuta kuin Ulla oli. Kyllä siinä, sanottiin, akka ainakin kolmasti miehen ympäri kääntyy. No olihan se Jussi kelpo suutari, kun vain neuloa viitsi. Parikuntana kai ne menevät nekin. Mutta kun puheet levisi että Ulla oli laukkuryssän kanssa kuherruksia pitänyt tuli Ulla — ja Jussi hänen kanssaan — koko seudun nauruksi.

Hermannin ja Hanna saivat vasta tänään kuulla tämän mukavan jutun. Ison aikaa sitä nyt ihmeteltiin, ja loinneltiin Ullaa.

Mutta sitten tuli Kala-Jussille ja Kuusikankaan Kustille riita ja kaikkien huomio kääntyi siihen. Kusti, hyvästi jo tänttärällään oli isotellut kelloillaan ja komealla letkuvartisella, hopeahelaisella syöskuumipiipullaan. Jotta se kävi Jussille vaivaksi. Ottipa vielä rahakukkaronsa lakkaristaan, avasi sen ja nostellen setelitukkoa mahtaili:

— Ei sitä kaikilla miehillä ole niinkun tuommoistakaan tukkoa! Ja nauraa höräytti perään.

— Mutta minä epäilen tokko miehen merkitys on rahoissakaan juuri, vastasi Jussi tapansa mukaan harvakseen. Kieltä kahersi hieman väkevän vaikutus, vaan äänenpaino osotti sanojen syvältä nousseen.

— On sillä sentään rahallakin jotain merkitystä, kuului Kustin sanat edelleen. Aina sitä uskaltaa mennä vaikkapa herrainkin pakinoille kun on rahaa, Sanotaanhan sitä niinkin että rahalla on taivaallinen voima.

— Mutta kun ne eivät ole juuri omia tienaamia, ei ne miestä miehekseen osota vaikka niitä olis kuinka paljon.

— No ei ne ainakaan sinulta varastettuja ole, siitä panen vaikka pääni pantiksi.

— Köyhiltä uittomiehiltä kiskottuja kalliita hintoja leivistä ja jauhoista ja silakoista. Kuusi kopeekkaa, kyllä se esimerkiksi on liika paljon pienestä, ohukaisesta ja suurireikäisestä leivästä.

— Pidäppäs nyt kala suus kiini taikka pian paukkaa!

— So so! kiertelivät Hermannin ja vanha Kuusikangas. — Herra siunatkoon teitä! Älkää nyt hupsuiksi tulko, kuului Hannan ja muiden vaimojen ja tyttöjen ääni.

— Tuota ettäkö pian paukkaa! vastasi Kala-Jussi kiusallisella äänellä, Nyrkit ne on täälläkin jos ne kysymykseen pannaan. Heitä pois tuo piippulenko hampaistas, taikka minä sen lennätän!

— Vai sinä lennätät! Kyllä tää poika ainakin uskaltaa yrittää jos siksi tulee, rehenteli Kusti ja vanui Jussin rintapieliin. Tämä viskasi piipun toisen suusta muuripieleen jotta pesä pirstoiksi meni, ja puristi jykevät kouransa vastustajan kahdenpuolen länkiluiden yläpuolelle ja ahdisteli peukaloillaan kurkkua...

Rytinän kestäessä siunaili ja valitti Hanna perätikin että kun pienen lapsen sairaaksi pelottavat. Sulhanen oli hypännyt väliin ja oli siihen kokoontunut tyttöjäkin kahakoivia sovintoon rukoilemaan. — Lempo tässä pyydelköön, jahkasi sulhanen. Kyllä miehet voiminkin erotetaan. Mutta erilleen ei hän heitä niin helposti saanut, vaan työnsi, tarkoittaen seinää vastaan, mutta sattuihin akkunaan, ja Kustin kynnäsmutka särki lasinruudun, joka helisten sirpaleina putoili seinän viereen pihaan. Sitten erosivat, mutta Kusti vielä pyrki nyrkein pakkuloimaan vastustajaansa kasvoille ja suuta vasten. Vaan ei saanut kuin kerran vähän läpsäytetyksi, sillä sulhanen työnsi toisella kädellään toista, toisella toista erilleen toisistaan. Vielä Kusti manasi, puri hammasta ja lausuen: on mulla kelloja vaikka yhden särenkin — otti liivinlakkaristaan yhden ja heitti sen nauhoineen päivineen lujasti takkakiveen. Vaan kohta muuttui mies nurruttelevaksi.

— Turkanen! Minun tupani, joka aina on ollut rauhan maja, on nyt tehty tappelijain temmellyspaikaksi. Ja lasinruutu on hajalla! Tätä en olisi voinut aavistaa. Mutta se on niin että kussa julkijumalattomia on, siellä on meteliä. Hyi hävyttömät pakanat! — Hermannin puolittain itki (joka hänelle oli peräti harvinaista varsinkin terveenä ollessaan); niin syvästi hän paheksui tapahtunutta mylläkköä.

Mutta naisihmiset ja lapset oikein hyrskien itkivät järkijärestään; pieni Julius kehdoissa uikutti ja peppuroi. Vaan kaikista kaikkein pahimmin haikeutti rymäkkö morsiamen mieltä.

— Näin meidän vihkiäisissä! huudahti hän sydämmellisesti.

Nuo morsiamen sanat kuultuaan heltyivät itse hekin, jotka äsken tappelivat, niin että silmät miltei kyyneltyneinä pyysivät:

— Älä nyt pidä kovin pahana, Maija! Emme tuota tulleet paremmin aatelleiksi, ja rupesimme tyhmässä ylpeydessä mylläköimään.

— Pahanahan sitä semmoista täytyy pitää, vastasi Maija hellän haikeana.

— Ei teistä toki olisi voinut moista uskoa, yhtyi Hanna-äiti paheksumiseen. — Ei toki, ei toki, kuului useita naistenääniä.

— Kun Jumalaa ei pelätä eikä ihmisiä hävetä, niin tapellaan ja tehdään vaikka mitä, lausui Hermannin jälleen ilmi syvää paheksumistaan. Sinä — sanoi veljelleen — olet antanut tuon poikas kasvaa peräti komealuontoiseksi. Et ole vääntänyt vitsaa aikansa.

— Eipä se ole niin helppo tehtävä, arveli ukko Kuusikangas suruissaan hyvästi hänkin.

— Tehdään sovinto eikä muistella enää koko tyhmää temmellystä, ehdotteli Kusti riitaveljelleen, rinnan hytkähdellessä mielenliikutuksesta.

— En suinkaan minä välitä vaikka tehdäänkin, vastasi Kala-Jussi sovinnollisella äänellä hänkin. Mutta se se harmiksi käy kun aina sillä rikkaudella mahtailaan. Niinkuin köyhä ei olisi mies eikä mikään.

— Saatpa nähdä että minä en koskaan enää mahtaille rikkaudellani.

— No jos olet miestä lakkaamaan isottelemasta, niin olkoon menneeksi. Ole sinä varakas vain, mutta älä koskaan komeile jotta se köyhälle vaivaksi käy.

— En komeile, lupasi Kusti tunteellisesti. Minua kaduttaa, hyvä Jussi, äskeinen komeilemiseni. Enhän minä tuota nyt niin kovin rikas olekkaan, ja mitä tuo raha ja tavara sitte... Ei sille virsikirjassa suurtakaan merkitystä panna. — (Itse ei hän ollut paljon virsiä lukenut tai veisannut, mutta kuunnellut useinkin äitinsä hartaalta kuulostavaa veisuuhyräilyä.)

— No jos sinä oikein sydämmellisesti tahdot, niin käteni ojennan sulle. Ei riidellä, äläkä halveksi minua koskaan, vaikka minä makaisin teidän takkakivellä ja anoisin leipäpalaa, ja vaikka sulla olis paperoidut kamarit kuin pappilassa...

— Ei, vaikka minulla olis kuin kuninkaan linna, vastasi Kusti tarjottua kättä puristaen.

Ja molemmat asettuivat tuntehikkaina ja miettiväisinä, kumarruksiin käsi poskella, penkille istumaan.

Kaikki olivat hiljaa, sillä kaikkiin sovinto vaikutti. Riehuneen tuuliaispään jälkeen ilmaan palannut tyyneys tuntuu vasta oikein vienolta, samoin tämäkin hiljaisuus oli vasta rauhallista, koska siihen yhdistyi sovinnon sulaisuus... Ensimmäisenä äänsi Hermann, joka sanoi:

— Kyllä se oli kauniisti tehty, pojat. Jospa ette vain sitä unhottaisi...

— Pysyväistä se on, vakuutti Kusti ja lisäsi: Kyllä minä huomenna laitan lasimestarin panemaan ruudun sijaan. Älkää nyt, setä, huoliko pitää kovin pahana!

— Ja minä maksan sinulle piipun heti, tarjosi Kala-Jussi Kustille.

— Sitä ei tarvitse maksaa. Suuremman vahingon minä itse tein itselleni, kun tuhmuuksissani särin paraan, 15 ruplaa maksavan kelloni. — Nyt vasta näytti tuo tomahdus oikein haikeuttavan Kustin mieltä. Surkein katsein hän meni ottamaan kellorauskaa loukosta, jonne se kivistä oli singahtanut. Lasista ei tietysti näkynyt kuin pikkusia pirskeitä, ja kuoret olivat pahoin lummistuneet. Hän käänti rauskaa korvansa vieressä, mutta napsaustakaan ei se elonmerkiksi antanut.

Väkevänmaistelu kohtausten jälkeen supistui hyvin vähiin, ja ihmiset rupesivat lähtemään kotiinsa.

Hermannia iletti että oli tullut niinkään paljon maistaneeksi... Hän oli puolittain hutikassa, ajatteli hän itsekseen, juuri siinä tappelukohtauksen edellä. Kyllä se piru on viekas viettelemään ihmistä.

Ei sitä suotta sanassa sanotakaan: Olkaat valppaat...

Mutta sitten hän havaitsi että poikansa Jussi voi pahoin. Silmät pienellä katseli niin väsyneesti ja surkeasti, että näkyi selki selvästi viinan vaikutusta pojassa. Tuota ei ollut laisinkaan tullut pidetyksi silmällä siinä hälinässä.

— Tuleekohan tuosta juuttaasta juomari? sanoi isä äidille. Ja pojalta kysyi: Ryypitkö sinä paljonkin viinaa?

— En mi-inä si-itä-tä niin kovin pa-paljon, änkytti poika ja hoipertelihe ovesta pihalle.

— On aavistamattomia tässä maailmassa! Jotta tuosta keneksestä näyttää tulevan juoppo! kummeksi isä ja lisäsi: En minä eikä Kuusikankaan suvussa kukaan vanhoista ajoista asti ole juovuksiin itseään juonut — nuorimmista, niinkuin Kuusikankaan nykyisistä pojista en tiedä sanoa sitä enkä tätä muuta kuin että Kustille näytti tänään hyvin kelpaavan jotta tuli tänttärälleen ja tappelupäälle. Mutta se taipumus on varmaankin äitien puolelta saatu. Sanoithan sinä isä-vainaa juoneen silloin tällöin?

— Niin, kyllä se toisinaan, mutta eihän toki luulis sen tähden meidän Jussista juoppoa tulevan. Sinä noin syytät minun sukuani. — Vaimo heltyi miltei itkuun, mutta lisäsi sitten teristyen: Toivotaan toki vielä että Jussi saadaan tottumaan yhtä pontevaksi mieheksi kuin sinä itsekin olet. Kyllä sen kuuden-, seitsemäntoistaisen vielä taivutetuksi saa.

— No toivotaan, toivotaan, vastasi isä. Minä kurittaisin häntä nyt oitis, mutta siihenkin on poika tällä haavaa kelpaamaton. Ja sitäpaitsi isässä poloisessa itsessäänkin on nyt osaksi syytä, paha kyllä. Tietysti nuhtelen ja varoitan kovasti kun selviää, ja sinun täytyy yhtyä minun nuhteisiini ja varoituksiini.

Maija pyysi että antaisi pojalle nyt anteeksi, kun tilaisuus oli tällöinen. Samaa mieltä oli Matti. Mutta isä pysyi yhä siinä mielipiteessään että nuhteet ja varoitukset ovat tarpeelliset. Ja hän tunsu itsensä sängen rauhattomaksi. Sielu oli levoton ja ruumiissakin tunsu outoa kiihoituksen ja väsymyksen sekaista pahoinvointia. Mutta hän keksi keinon, joka ei tosin uusi ollutkaan. Työ, se parantaa. Ja hän lähti kirveineen halkorantteelle ja hakkasi siellä iltaan myöhään jotta hiki otsasta tippui. Levollisena, sielun ja ruumiin rauhallista sopusointua tuntien hän sieltä palasi ja sanoi vaimolleen ja nuorelle parille:

— Työstä saa palkan heti ja siitä saa palkan vielä tuonnemminkin.

* * * * *

Seuraavana kesänä eräänä sunnuntaina Juhannuksen jälkeen kävivät Kala-Jussi ja Sarvi-Ulla vihillä.

Heillä oli myös ollut vahva aikomus pitää häitä, mutta keltään eivät saaneet tupaa siihen tarkoitukseen. Ne joilta tupaa oli pyydetty eivät olleet muut kuin Aholan Hermanni jumalasia että sen vuoksi olisivat kieltäneet, mutta syy oli toinen: kukaan ei katsonut arvolleen sopivaksi antaa huonettaan tuommoisen parikunnan häihin — suutarille nyt aina sentään, mutta ei semmoiselle votakalle kuin Sarvi-Ulla oli taikka jommoisena häntä ainakin pidettiin. Niinkuin muutkin oli Kuusikankaan Heikki kieltänyt tupansa, mutta mitäs hän sille mahtoi että nuoriväki kokoontui hänen Myllykedolleen hyppelemään. Sinne oli nytkin kokoontunut väkeä kuin sakeaa pilveä ja joukossa oli tuo tänään vihitty pari.

Vuosikausia oli seudulla tietona ollut että Ulla toivoi suutari-Jussia omakseen, ja Jussikin puolestaan oli näyttänyt rakastelevan Ullaa. Mutta Jussi ei pitänyt kiirettä. Ja kun hän sitten sai kuulla Ullan vehkeilemisestä laukkuryssänsä kanssa rupesi hän puolestaan tekemään kiusaa. Näiden selkkausten aikana oli seudun kansa sepittänyt pitkän laulun, jossa sekä pilkattiin että surkuteltiin noita yleisenä puheena olevia henkilöitä. Paikottain oli tuossa laulussa, jonka nuotti oli iloinen ja vilkas, semmoisiakin sanoja ja asioita ettei niitä käy kertominen, mutta muutamat värsyt tämmöisiä:

Sarvi-Ulla, Sarvi-Ulla, Sarvi-Ullan juonet; ei se Jussi silloin huoli kun se sais vain puolet.

Sarvi-Ulla, Sarvi-Ulla, Sarvi-Ulla rukka; jopa taisi Sarvi-Ullan periäkin hukka!

Näitä nyt laulettiin, viimeiset kaksi säettä kussakin värsyssä toistaen, ja näillä hypeltiin häissä, täällä kedolla tuulimyllyn vieressä. Sulhanen naurahteli vain ja lallatti mukaan. Ja morsian lyöden käsillään lanteilleen pyörähteli ja paasasi: Ei tämä tyttö — elikkä akkapa tässä jo ollaankin — ei tämä akka haikaile pieniä pilkkalauluja. Minua haukutaan Sarvi-Ullaksi kun äitini oli kuppari ja kanteli sarvipussia, vaan vähät minä siitä. Opettelen itsekin kuppariksi kun ma tästä kerkiän ja silloin on Sarvi-Ullan nimi ansaittu. Mutta hypellään nyt. Nämä on toista kuin Matin ja Maijan häät Aholassa. Nyt on rattahissa voidetta. Ja hän retkutti itse ja vei sulhastaan ja kaikkia niin paljon kuin ehti.

Tuossa tuokiossa sepittivät karkeloitsijat uusia värsyjä entisten malliin:

Sarvi-Ulla, Sarvi-Ulla, Sarvi-Ullan lailla: ei nyt enää Sarvi-Ulla oo kenkujakaan vailla.

Jussi neuloo, Jussi neuloo ja kesällä kalastelee; aika luistaa hauskesti kun Ullaa rakastelee.

Kuusikankaan Kusti uusine verkavaatteineen, pitkävartisine saappaineen ja monine villanauhakelloineen oli komeaa taas poikaa kuten ennenkin, vaikkei juuri Kala-Jussille erityisesti. — Sen minä sanon, rehenteli hän, lakki päässä kallellaan, että jos niinkun rahat kysymykseen pannaan, niin ... ja sen enempää ei siitä heti tahtonut tulla. Vihdoin kun toiset kysyivät: Mitä niin, hän jatkoi: Niin kyllä tämä poika uskaltaa. Toiset, Kala-Jussikin mukana, pysyivät siitä huolimatta leikkillisellä tuulella ja arvelivat että mitäpä tässä nyt muuta kuin hypellään ja lauletaan vain. Ja ryypäetään kans väliin, sanoi Jussi erityisesti ja kuletti viinapulloaan miehestä mieheen. Kastelivat myös morsian ja useat tytöt huuliaan pullon suussa. Morsian sanoi: Vaikka minä olen tämmöinen veuhkana, osaan minä siltä sievästi kuin muutkin tytöt — ka akkapa tässä jo ollaankin — viinaa maistella.

Merkkillisin mies tässä oli — Keski-Kumpu. Ensiksikään ei tilaisuudessa ollut ketään toista niin ijakästä äijämiestä — viidettäkymmentä menevää. Ja toiseksi, tiedämmehän jo että hän maailmanlopunkesänä oli syvästi herännyt. Mutta jo seuraavana talvena loppiaisen jälkeen "hiivanuuttina" oli hän langennut takaisin juoppouteen ja sen yhteydessä häntä aina selvillä ollessa kahlehtivaan ahneuden syntiin, eikä ollut voinut sittemminkään nousta. Hänestä oli — kuten toiset körttiläiset raamatun mukaan tuomitsivat — rietas henki lähtenyt, vaan palannut jälleen ja tuonut kanssansa seitsemän itseänsä pahempaa henkeä. Noihin molempiin seikkoihin, ijjäkkyyteensä ja lankeemukseensa katsoen herätti hän osaksi naurua osaksi sääliä nuorena väessä, kun oli heidän joukossaan. Niinpä nytkin täällä. Taisipa ukko parka sen itsekin tajuta, vaan itsensä ja muiden hauskuudeksi hyppeli hän yksistään "mustalaista" laulaen kummallisesti, ivallisen surullisesti:

Hai juki hai juki hai juki jeijen: Missä on se rakkaus kuin meillä oli ennen?!

Ja hänen pitkät jalkansa notkahtelivat väsymyksen tuottamaa honteluutta osottaen...

Aholan Jussi oli väkisin äidiltään ja isänsä tietämättä tullut Kala-Jussin ja Sarvi-Ullan vihkiäkarkeloihin. Ja maistaa oli poika täällä saanut siksi runsaasti että kun kotiin myöhään iltasella palasi, matkalla loilotteli ja kodin pellonpyörtänetietä tullessaan nähtiin hänen pahoin hoipertelevan. Isä, joka oli äitiä kovasti torunut kun ei tämä ollut saanut poikaa kotona pysymään hänen itsensä ollessa kirkkomatkalla, liikkui rauhattomana koko iltapäivän milloin tuvassa, milloin pihalla, aikoipa lähteä karkelopaikalta hakemaankin poikaa, vaan arvelu että minkälaisia hurjia juoppoja siellä olisi jotka ehkä rupeaisivat kimppuun käymään sai hänet estetyksi. Mutta vitsan hän varusti, tukevanpuoleisen, jolla Jussin juonikkuutta oli karsittava. Sillä muu kuin selkäsauna ei nyt näyttänyt enää auttavan.

Pojan tullessa tupaan istui isä pöytälavitsalla pyhän totisena. Hän oli tosin kiukuissaankin, vaan yhtäkaikki voi hän vielä mieltäkin. Huokasi sydämmessään Jumalan puoleen että voisi taitavasti toimittaa aikomansa selkäsaunan, johon omassatunnossaan tunsu itsensä velvoitetuksi. Otti sitten penkiltä noin parin kyynärän pituisen, latvapäästäkin melkein sormenpaksuisen karsitun koivuvitsan ja lausuen:

— Tätä olet sinä junttura ansainnut! alkoi, niskasta kiinni pitäen, lätkäytellä vitsalla poikaa takapuolelle.

— Vieläkö lähdet toiste semmoisiin paikkoihin väkisin äidiltäs ja salaa multa? Häh!

Poika ei vastannut mitään selvästi; ätisihän jotakin kiukuissaan ja yritti ponnistella vastaan, vaan se oli tutkainta vastaan potkimista, sillä isä, joka oli väkevänpuoleisia miehiä, oli hyvissä voimissaan ja poika vielä puolikasvava. Poika kiemuroidessaan yritti heittäytyä lattialle pitkäkseen, vaan isä nosti niskasta pystyyn jälleen ja asetti hänet sitten penkille istumaan käskien: Selviä nyt siinä! Ja siinä poika aloillaan istuikin, mutta itkeä ryysti kiukkuisen kiihkeästi.

— Etkö sinä tiedä että sinulla on isä ja äiti, jotka koettavat kasvattaa sinusta miestä, puhui isä. Mitä meille olis hyvää pojasta, joka juo ja hyppelee ja riikkiä juoksee! Sun täytyy tottua viihtymään työssä niinkuin näet minun viihtyvän. Ja sinullekin on annettu sielu, jonka autuudesta tulee huolta pitää, eikä tahrata sitä noin nuoresta pitäen maailman huikenteluissa. Ajattele sitä ja ymmärrä että meidän vanhempain velvollisuutena on pitää sinusta huolta ainakin siksi kunnes täydeksi mieheksi tulet! — Isä, varsinkin viimeisiä sanoja lausueissaan, oli hyvästi heltynyt.

Sisko Liisa oli pujahtanut pihalle näkemästä oitis isän ruvettua kovistamaan poikaa. Äiti Juliusta sylissänsä pidellen istui peripenkin päässä kaappia vastaan ja itki katkerasti. Olihan hänen sydämmelleen koskenut pojan uppiniskaisuus, hyppelyissä-olo ja päihtyneenä kotiintulo ainakin yhtä syvästi kuin isän sydämmelle. Mutta hän oli siksi hellä että moinen kova kurittaminen vasta oikein hänen tunteistoaan viilsi... Hän oli kerrassaan neuvoton, millä keinoin poika rukka paranisi.

* * * * *

Sitten syksyllä tuli Aholaan vuosi paras mitä vielä koskaan ennen: suvirukiita kahdeksan ja ohria seitsemän tynnyriä sekä perunoita kolmattakymmentä tynnyriä. Kiitollisia tunteita Kaikenantajaa kohtaan kohosi Hermannin ja Hannan sydämmistä, mutteivät kuitenkaan tunteneet halua ja voimia *kyllin* kiittää hyvää antajaa.

Vuosien vierieissä oli peltoja aina vähin erin laajenneltu ja vanhimmat pellot olivat alkaneet voimiinsa tulla. Ututen peltojen väettämisen avuksi ja leivänsärpimen lisäämiseksi oli — niinkuin aikomuksena on tässä kertomuksessa jo puhetta ollut — todellakin kasvatettu vasikasta toinen lehmä ja entinen oli tappolehmänä vaihdettu nuorempaan. Kuvikki, verrattain korkeasäärinen, puninkirvava mukipää oli tuo oma kasvatti. Äiti ja Liisa hellivät ja hyvivät sitä huomattavasti suuremmissa määrin kuin vieraalta tullutta Kirpulaa. Olivathan vieneet Kuvikille sen vasikkana ollessa niin monta juomiskiulua ja nykkineet niin monta heinätukkoa, joita se sitten hypellen joi ja söi. Poika Jussi enempää kuin isäkään ei välittänyt kummastakaan lehmästä erityisesti.

Suurimmasti ilahutti Hermannia tänä syksynä se seikka että nyt näki mahdolliseksi toteuttaa erään suuren elämänsä toivomuksen: tulla velattomaksi.

— Nyt maksoin Kuusikankaan isännälle sen 10 ruplaa, sanoi hän Köyri-iltana kylästä tultuaan vaimollensa, ja mieltivissä harmaissa silmissään heijasti sydämmen iloa. — Sitä minä olen aina toivonutkin että kerrankin pääsisi tuosta kiusallisesta velasta, jonka tähden ikäänkuin täytyy hävetä sitä jolle velkaa on. Vaikka minun velkani on ollut omalle veljelleni, yhtäkaikki olen miltei säpsähtänyt joka kerta kun olen nähnyt hänet, Miten paha olisikaan olla jos olis velkaa semmoiselle kuin Mutkan herralle, joka komentaa velkaisiaan tukkien niskaan vaikka mimmoiseen kosken kuohuun ihan kuin sotaherra sodassa kuuluu komentavan miehiään tulisimpaan tappelun tuiskuun. Jospa toki Matti ja Maija osaisivat olla kietoutumatta hänen verkkoihinsa! Ja meidän pitää nyt kaiken mokomin karttaa tekemästä kopeekkaakaan velkaa jos suinkin ilman tulemme toimeen... Luultavasti tullaankin, jos Herra jommoisiakin vuosia antaa, kun pelloissakin rupeaa jo olemaan voimaa.

— On minunkin mieleni oikein hyvä että se velka saatiin suoralle, yhtyi Hanna mieheensä. Kuitenkaan ei hänen ilonsa asiasta ollut niin täydestä mielestä kuin miehensä. Hyvä se on — hän itseksään ajatteli — mutta kuinka hyvä olisikaan, jos olisi hevonen, sievä kirkkoreki ja hänellä itsellään korea valkovaltainen mekko ja hame ettei aina tarvitsisi noita tummia alati samannäköisiä vaatteita pitää. Ja olisihan sitä yhtä ja toista toivottavaa noidenkin lisäksi. Soisi hän kyllä Hermannillekin paremmat ja useammat vaatteet. Sopivaa myös olisi nähdä pöydän ja astiahyllyn maalattuina ja useampia posliinilautasia ja kivikuppia, ettei niinkuin nyt, olisi ainoastaan yksi kumpaakin laatua. Ja aamuin

nousteissa usein niin kummallisesti hiukasee; höyryävä kahvikuppi tekisi silloin varmaankin hyvää, koskapahan useat talollisten emännät ja tyttäret kupin jopa kaksikin juovat aamuisin vieläpä päivällä ja iltapuoleenkin. — Tuommoisia ajatuksia, pikkuhimoja, liikkui hänen mielessään, muttei hän niistä sanallakaan virkkonut, sillä tunsin hän nyt jo sentään sen verran miehensä luontoa.

Eikä Hermannin saattanut aavistaa, että mitään enempää olisi maallisessa suhteessa ainakaan tällä tiedolla ansannut toivoa, niin ihastuksissaan oli hän velasta pääsemisestään.

VII. Uusia kovia koettelemuksia.

— Seitsemässä vuodessa kuusi lasta. Kyllä se on melkein pois laidalta. Ankarat ajat ja semmoinen keneksien paljous. Mutta ovathan lapset ja kova aika Jumalalta — miksi nurisen!... On toki hyvä ettei yksikään niistä ole nälkään taikka tautiinkaan kuollut tänä suurena nälkä- ja kuolovuonna. Niin, olis tainnut nälkään kuoleminen olla edessä, jos en minä, äidin ijähtänyt isä, olis turvana ollut. Onkohan sitte Jumalan säätämys se että minun kauttani moinen joukko köyhiä ihmisiä tulee maailmaan kurjuutta näkemään? Taitaa olla. Käsittämättömät ovat Hänen tekonsa. Mutta niihin on tyytyminen. Ja kaikki kääntyy viimein parhaaksi. Kumma kyllä että sitä ihminen pakkaa niin mielellään napisemaan...

Ikäänkuin itsekseen puhui Hermannin tuota takan edessä nuotion ääressä istuessaan ja haravaan piikkejä tehdessään. Oli siellä tuvassa muitakin, Hanna ja Liisa karstasivat villoja uuniloukon puolella, Julius juoksenteli lattialla ja viidettä käyvä Hilma-tyttö koki olla ketterä hänkin pysyäkseen veikkonsa perässä. Mutta isä ei puhunut kellekään erityisesti. Hän oikeastaan vain ajatteli ääneensä sen johdosta, kun Liisa Aholassa yötä oltuaan oli juuri tuonut sieltä sanan että Maija oli tänä aamuna saanut pojan, joka nyt oli hänen kuudes lapsensa. — Hetken äänetönnä oltuaan hän lisäsi:

— Ja velassa ovat Mutkan herralle korvia myöten. Sehän se onkin pahinta. Ovat kuin orjia, sillä kuka velkaantuneena vapaa olis! Mutkan herra voi heidät panna vaikka öiksi päiviksi ojaa kaivamaan, miten vain haluaa, ja kylläpä se niillä jo mennä kesänä teetätti kokonaisen kydön; pilkkapalkoilla. Niin sitä käy kun taitamattomasti eletään. Yritti siinä pitää hevosta ja teki vielä päälliseksi hulluja hevoskauppoja, joissa vähin erin tappasi satoja markkoja. Eikä huolinut kokeneen appivaarin varoituksista siinä suhteessa yhtä vähän kuin siinäkään, että olis parempina vuosina suolaheiniä ja olkia leipään sekottanut. Ja nyttemmin näinä kovina vuosina on saanut syödä jo melkein pelkkää pettuakin. Kyllä se koskee kohtalo semmoinen isän sydämmelle. Kuitenkin on heidän kohtalonsa ainakin osaksi Jumalan määräämä. Miksikä minä pakkaan napisemaan?

— Minun on kovasti paha olla, kun sinä olet noin tyytymätön nyt, valitti vaimo. Ethän sinä ennen ole tavannut nureksia kovissakaan kohtaloissa.

— Niin, kyllä minä huomaan sen itsekin että teen nyt väärin Jumalaa vastaan, kun nurisen, mutta oman lapsen kohtalo koskee miltei vielä kovemmasti kuin oma.

— Kyllä, kyllä se koskee minuakin, syvästi koskee, tunnusti vaimo; mutta minä aattelen ettei suinkaan sitä Jumalan sallimatta kellekään maailmassa mitään tapahdu. Koska hiuskarvaakaan ei putoa Hänen sallimattansa.

— Olet aivan oikeassa, eukkoseni, vastasi Hermannin hymyillen. Sinä olet nyt minua vakaampi uskossa; sepä minua lohduttaa. Rupeappa tästä lähin lohduttelemaan minua murheissa niinkuin minä näihin asti olen tavannut lohdutella sinua. Minä, vaikka vasta kuudettakymmentä alan, tunnen jo hieman vanhuuden heikkoutta ja mielikin on masentunut. Vaikka toivon kuitenkin vielä parempaa jahka Herra jälleen parempia vuosia antaa. Enkä minä nurisisi Maijan ja Matin tähden laisinkaan, kun olisivat kuulleet minun neuvojeni ja eläneet viisaammin.

— Niinpä niinkin. Mutta siitä ei asia parane; se on sillä kannallaan, jolle se on kääntynyt. Hyvä vain ettei lapsista olo yhtään nälkään kuollut.

— Parasta tottakin olla napisematta Jumalaa vastaan ja ennemmin kiittää Häntä hyvyydestään meidän sukua kohtaan, josta näinä kamalina vuosina ei ole sallittu yhtään kuolla nälkään eikä tautiinkaan.

— Ei se Maija, eikä Matti liioin, nyt valittanut kovaa aikaa eikä muuta, mainitsi Liisa, jonka valkean lämmittävä voima oli pakkasen vaikuttamasta tuskaisuudesta jo saanut hyvälle mielelle. — Toivoivat vain että äiti tulisi sinne ja toisi vähän maitoa, Maija jäi nukkumaan rauhallisesti ja lapsikin oli hiljaa.

— No kyllä sinne on mentävä heti eineen jälkeen. Minä vien kaikki aamumaidon, jäähän meille itselle eileistä ja piimää.

Eineeksi valmistui pian perunat, joihin maukkuudeksi oli keittäessä pantu vähän lampaantalista hakattuja suolatuita höystöjä. Leivässä oli ainoastaan pieneksi pitimeksi selvää mutta sekin kehnoa viljaa, pääasiallisesti se oli olkirusasta ja suolaheinäjauhoista. Syönnin jälkeen Hanna pukeutui paksuimpiin tamineihinsa, ukkonsa pieksusaappaat jalkaan, ja vähäläntä maitohulikka kädessä lähti tahrustelevaan pakkasessa ja lumessa tuota lähes neljänneksen matkaa Mutkan pellonveräjän taa. Vihuri pohjoisesta kävi viiltävän kylmä; varsinkin Jättiläisenselän aukeassa rinteessä se paksujenkin vaatteiden läpi ja välitse ruumiiseen koski. — Miten se tyttö riepu tarkeni tämän välin vastatuuleen! ajatteli äiti Liisaa. Ja mitenkä minä tarkenen palata. Jolleihän jo huomiseksi lauhdu; yötä siellä kumminkin menee. — Nuoremmat kuuset ja männyt olivat notkistuksissaan oksa-lumien alla; joltakin oksalta siellä täällä tipahti lumikääry alas. Jonkun kuusipensaston syrjässä, johon talvinen aamuurinko heikonlämpimästi säteili, tiititti pakkastianen vienosti, kai ilon ja surun välillä taistellen. Niin, kenties se taisteli elämästä ja kuolemasta, niinkuin hyvin moni ihminen tänä talvena taisteli, ja kenties pian kohta menehtyy elatuksen ja lämmön puutteessa niinkuin hyvin moni ihminen on jo tänä talvena menehtynyt. — Niin Hanna ajatteli kävellessään tahkealumista tietä, ja hän arvasi tämän kylmyyden ja lumen keskessä itsensä yhtä heikoksi olenoksi kuin lintunen lumisen, vihurin valeleman puunoksalla. Ja kai sillä on pakkastiasellakin toisia hellittävänä, joita suojella ja auttaa sillä on yhtä palava halu kuin hänellä Maijaa ja hänen lapsiaan...

Pian Hannan lähtemisen jälkeen oli Kala-Jussi tullut Kuusikankaalta Aholaan. Nälästä ja vilusta hän värisi astuttuaan tupaan. Hermanni sattui juuri olemaan seulomassa viljajauhoja istuen pöytärahin edessä, jossa olevalle puohtimelle jauhot varisivat.

— Antakaa, hyvä aholainen, minun syödä noita kauhnoja seulasta, minun on niin kovasti nälkä.

Ja tuskin myönnytystä jouti odottamaan, kun jo kourin kauhnoja suuhunsa työntämään.

— Älä nyt hyvä mies! kielsi Hermanni ja nostaen kauhasella puhtaita jauhoja lisäsi: Koe nyt syödä noita!

Jussi söi sekaisin kauhnoja ja jauhoja hapineesti.

— Surkeaa kyllä, mutta kummaa myös että sinäkin, suutarimies, olet moiseen nälänhätään joutunut.

— Kumpaakin se on, mökersi Jussi, suu jauhoja täynnä. Mutta niin se on käynyt. Niitä on nyt suutaria useampia jo, ja ihmiset ainoastaan välttämättömiksi tarpeikseen neulottavat tänä ankarana aikana; eivät teetä juuri ollenkaan saappaita ja kenkuja, pieksuja vain. Minä en ole saanut työtä kuin toisinaan, eikä siitä ole paljoa muuta kostunut kuinhan elänyt sen aikaa mitä työssä on ollut. Akka se elättelee kerjäämällä ja kuppaaamalla itseään ja kahta lastamme, eikä se välitä minusta mitään; mitäs välittäisi kun en minäkään hänestä voi välittää. Hyvä erittäin että *hän* elättää tenavat. — Kuusikankaalla ollaan jotensakin kovia nyt kun se uusi isäntä on ohjeissa. Illalla annettiin vähän perunanloppuja, mutta tänä aamuna ei enää mitään. Sanoi vain nuori isäntä: Menee häntä nyt muualle. Minä muistin kyllä, mitä Kusti lupasi silloin kahakan jälkeen sovintoa tehdessä, ettei ajais takkakiveltään vaikka hänellä olis kuninkaan linna — mutta enhän siitä jaksanut muistuttaa, lähdin matkoihini vain. Yhtäkaikki — Kuusikankaan Kusti, kyllä se jaksais enemmän auttaa kerjäläisiä kuin se auttaa. Semmoinen joukko tukkia myyty jo useana vuonna, ja maastakin siinä talossa on saatu paraimman mukaan mitä täälläpäin tällaisina vuosina on saatu. — Mutta köyhä se aina unhotetaan. Sanat tulivat osasta heikolla värisevällä äänellä, muutamat taas kuin kovalla voimalla sydämen syvyydestä työnnettyinä; lopuksi häiritsti itku.

— Niin, kovahan se on aika ja tylyjä ovat rikkaat köyhille, lausui Hermanni. Siitä minun on hyvä mieleni ettei meidän ole näinäkään vuosina tarvinnut turvautua rikasten armoihin, ainoastaan Jumalan — ja saatanpa sanoa että meillä on solkenaan tultu toimeen verrattuna muiden köyhäin toimeentuloon. Kyllähän se leipä on ollut ja on yhäkin köykäistä, mutta sitä saattaa yhtäkaikki syödä, ja särvintä on ollut tavallisesti, kaksi kun on lehmää, ja muutama lammas syksyisin ollut hukattavana lihakupunoiksi perunoihin talven mittaan. Mutta se on niin, että kaikki eivät osaa laittaa ja sovitella niin että tulisivat toimeen, vaikka niillä jonkun verran onkin.

— Niinpä taitaa olla, vastasi Kala-Jussi väsyneesti ja kämpi uunille maata.

* * * * *

Yleisesti levinnyt tauti saattaa nekin ihmiset, joita se ei tapaile, alakuloiselle ja petolliselle mielelle, ja kun kuolema ehtimäntakaa tempailee yhteiskunnasta jäseniä vaikuttaa tämä syvästi jälkeensäjääneihin, eikä yksistään silloin kun siten erotetut ovat sukulaisia toisilleen. Tällainen surullinen kammon ja haikea ikävän aika oli Suomen kansalla viimeksi suurena nälkä- ja kuolotalvena 1868. Niinpä siinäkin harva-asukkaisessa ja sen vuoksi pienessä yhteiskunnassa, josta tämän kertomuksen henkilöt ovat otetut, kuoli ihmisiä niin tiheään, ettei moista laitaa vanhimmatkaan muistaneet ennen olleeksi.

Tavallisissa oloissa soi kirkonkello yli mäkien ja laaksojen kuolonsanomaa noin kerran viikossa, muutamasti ei sitäkään. Mutta nyt se muutamina kuukausina soi, harvaa poikkeusta lukuunottamatta, joka päivä, vieläpä useana päivänä parille kolmellekin.

Laulut olivat lakanneet ja kaikenlaiset nuorten huvitukset ja yltiömäisyydet olivat tauonneet ainakin yhtä tyynni kuin "maailmanlopun" kesänä. Ne jotka muistivat tuon kesän — ja useimmathan sen muistivat — käsittivät kyllä verratessaan sitä tähän talveen, että pelko ja kammo silloin oli enimmäkseen vain mielikuvitusta, siihen tuskin oli muuta todellista aihetta kuin yhtä ja toista vaivaileva ja useita lapsia kuolettava punatauti. Vaan nyt oli toista. Pelko ja kammo ei ollut mielikuvitusta, sillä nälkä, kylmä talvi, tauti ja kuolema pyörivät todellisina ja tuntuvina joka päivä silmäin edessä, vaikkapa itse tulikin suojelluksi niiden surmaavilta voimilta.

Kun maa oli ehdyttänyt antimensa vähiin, käänsi kansa leipää anoen silmänsä Esivallan puoleen, jonka se tiesi voimalliseksi auttajaksi, koska se on Jumalalta. Jopa olikin edellisenä kesänä ja tänä talvena ruunu alkanut kaivatuttaa parin sylen levyistä syvää ojaa Kaarangan nevaan. Kunnallishallitus — uutuutensa vuoksi kansalle käsittämätön laitos — oli muodostettava, ja lautakunnan esimieheksi sekä kirjuriksi oli tuleva Mutkan herra. Tämä myöskin oli saanut toimekseen olla ruunun käskynhaltijana Kaarangan ojan kaivattamistyössä. Palkaksi annettiin jauhoja vissi määrä päivältä. Se ei kuitenkaan tahtonut riittää elatukseksi varsinkaan niille työmiehille, joilla oli useampia lapsia, ja joiden vaimot eivät kaivamistyöhön kyvenneet. Sen tähden kuului nurinaa, kuinka niukasti ruunu maksaa palkkaa työstä. Toiset ajattelevammat taas ottivat huomioon sen seikan että muut (yksityiset) tänä aikana tuskin sitäkään vertaa maksaisivat. Kumminkin vähän paremmin tulivat toimeen ne työläisperheet, joissa vaimokin kykeni ojankaivuun.

Niiden onnettomain turvaksi, jotka nälissään olivat joutuneet taudin kouristeltaviksi, oli niinikään Esivallan tahdosta kuntalaisten avulla laitettu erään talon vierastupaan kirkonkylässä sairaala. Mutta yleiseksi luuloksi levisi kansaan, että ne vasta pian kuolivatkin jotka sinne vietiin. Ja totta kyllä, ainoastaan muutamat sieltä parantuneena palasivat, mutta se kai tuli siitä että sinne vietiin ja tulivat ainoastaan kaikkein huonoimmat, jotka omissa hoteissaan varmaankin olisivat pian kuolleet. — Lääkärihoitoa ja -peräänkatsantoa ei sairaalassa ollut, sillä piirilääkäri asui kaukana ja sillä lienee asuinseuduillaan ollut kyllin työtä. Sairaanhoitoa enemmän ymmärtävä mies täällä oli pappi ja tämä tekikin kaiken mitä voi sairaalan järjestämiseksi ja kävi joka päivä sitä ja sairaita katsastamassa. Ja oli ottanut ymmärtävimmiksi huomaaviansa naisia sairaanhoitajatariksi. Suurta haittaa teki huoneen pienuus ja mataluus sekä niukkavalaisuus. Ilman vaihto saattoi tapahtua ainoastaan tornin kautta savureikää myöten sekä ovesta. Sairaalan ruokajärjestelmää moitti kansa, kun siellä annettiin esim. suolatonta (ehkäpä vähäsuolaista) vetelää velliä, ja yleinen luulo oli se että kun siellä olisi annettu suolaista vankkaa ruokaa, olisivat useimmat sairaat parantuneet. Vaikka kyllä oli toiselta puolen nähty esimerkkejä ja ruvettu uskomaankin, että kun kauvan nälissään kitunut ihminen yhtäkkiä sai halunsa mukaan syödä vankkaa ruokaa seurasi kuolema tavallisesti kohta.

Alkulan Matti oli pari viikkoa huhtikuun alkupuolella sairaalassa, sairastaessaan lämmintätautia; parani siellä ja palattuaan kotiin alkoi voimistua.

Silloin tällöin oli Hermannin ja Hannan kärsivällisyys vähissä ja saattoivat joksikin hetkeksi häätyä nurisemaan kohtalon kovuutta tänä talvena. Mutta sitten he jälleen maltoivat mielensä ja havaitsivat että heillä sentään oli paljoa parempaa kuin monella muulla, Ja päivä päivältä heissä kummassakin vakaantui se ajatus että Herra tahtoo näiden kovain koettelemusten kautta heitä (niinkuin kaikkiakin ihmisiä) valmistaa ja puhdistaa itselleen otollisiksi olennoiksi tulevaan elämään, jossa ei enää ole nälkää, vilua eikä muita vaivoja. Ihminen on niin läpi turmeltunut, tapasi Hermannin selittää vaimolleen — että se täytyy tulla perinpohjin muokatuksi ennenkuin se kelpaa asukkaaksi taivaasen, jossa ei hiventäkään turmelusta löydy. Tämmöisten suurten vitsausten kautta Jumala etsii kaikkia, mutta kaikki ihmiset eivät tuota havaitse, eivät huomaa taivaallista rakkaudentvetoa, vaan luulevat jonkun hirmuvoiman ahdistavan heitä ja syöksevän onnettomuuteen. — Ja näinä ahdinkoaikoina Hannakin rupesi mielestään tulemaan selville tässä asiassa, jossa häntä oli koko elämänsä vaivannut kummallinen hämähämyys. Useinkin kun näytti kovin toivottomalta ja mieli kävi kuivan äreäksi, vetäytyi hän ikäänkuin väkipakoin hiljaiseen mietiskelyyn ja ajatteli voimallista auttajaa, joka kaikki tietää ja näkee, ja niin syntyi äskeisessä äreässä mielessä viono tyytymys ja ilo...

Iloa oli vanhemmilla myös tyttärestään Liisasta, joka nyt jo varttuessaan osotti hyvin terävää ja työnhaluista ja älykästä tytönluonnetta. Kasvultaan hän oli ison joukon hoikempijänteräinen ja lyhempikin kuin Maija jo kasvana oli. Mutta kaikissa yrityksissään erittäin selvä ja toimissaan sukkela. Samalla tosin hieman omipäinen ja kiivas, muttei siltä usein vanhempiansa pahoittanut. Tänä talvena ja keväänä hän valmisti itselleen ristiraitaista tanttukangasta pellavista ja sitä varten täytyi isän, rahan vähyydestä huolimatta, antaa muutamia kymmeniä penniä paineisiin. Isä kyllä esteli ja sanoi että antaisi olla parempiin aikoihin, vaan tyttö vastasi päättävästi että nyt se pitää kangas syntyä vaikka taittuus. Ja tytön ahkeruus ja arvelemattomuus sai isän myöntymään. Sanoivatpa vanhemmat monta

kertaa hyvillämielin toinen toiselleen että kyllä tuo Liisa itsensä maailmassa elättää.

Jussi, heidän poikansa, oli myöskin ahkera ja kelpo, kun hänen juoppoustaipumuksensaakaan ei näinä köyhinä aikoma, jolloin kotiviinankeittokin oli jo lakannut, saanut uutta yllykettä.

Aholan Hermannin omituisia tapoja ei tänä hätäaikana monella ollut halua ihmetellä. Nälkääkärsiväiset ajattelivat ja sanoivat nyt että kunpa olisi semmoiset rusatynnyrit tuvassa kuin Aholassa on. Jo useita vuosia takaperin Hermannin näet oli ruvennut katkaisemaan riihessä ohrat, tähkineen ja olkeakin jonkun tuuman mitalta. Viljantapaista tuli siten niin runsaasti että tynnyrinastiat eivät enää mahtuneet aittaan, vaan täytyi useammat asettaa tupaan, jossa kyllä oli tilaa. Piloillaan Hermannin toisinaan muistutti Hannalle että eikös ole hyvä kun tupa on avara, vaikka sinä silloin sitä ihmettelit. Vaimo myönsi ja ajatteli kunnioittavasti miehensä kaukaa-aavistamiskykyä.

Kuusikangas oli niitä harvoja taloja seudulla, joissa tänä vuonna syötiin selvä leipä ja vielä oman pellon viljaa. Heikki vaimoineen oli syytingillä, vaikkei juuri hyvillä päivällä, sillä miniän olivat saaneet tylyn ihmisen, joka haukkua mankutti vanhuksille eikä olisi suvainnut näille erityistä huonetta. Suurta kunnioitusta ei Kustikaan osottanut vanhemmilleen. Muutenkin nämä nuoret haltijat olivat kumpikin luonteeltaan ylpeitä kaikkia köyhiä kohtaan. Raskitsivatpa joskus laskea pilkkaa Aholan Hermannin — Kustin oman sedän — rusatynnyreistä...

Körtiläiset — nekään jotka eivät olleet julkisesti langenneet — eivät olleet enää niin palavia asiassaan kuin ensimmältä, eikä nykyinen pappi ollut erityisesti körtiläismielinen. Kuitenkin lukivat he ahkerammin kuin muut ja pitivät nuhteetonta elämää ja olivat vuosien kuluessa kotiympäristössään Säynäisperällä ja Kumpumäen kylillä vaikuttaneet siivoutta ja vakavuutta muiden, nuorisonkin elämään. Mutta Keski-Kumpu oli jättänyt surullisen muiston itsestään. Langenneena oli hän juonut entistä pahemmin. Oli sitten ollut vähän miehekkäämpikin ja yrittänyt menetellä tyttäriensä suhteen komeasti. Hänellä oli kokonaista neljä tytärtä, ja maine levitettiin että ne saavat kukin viisituhatta markkaa myötäjäisiä. Tyttäret, kun sitäpaitsi olivat kauniinpuoleisia, menivätkin joutua kaupaksi, mutta jo tavaramyötäjäisiä varustellessa häätävivät vanhemmat velkoihin. Talo kävi kurjaksi sekä sisällisesti että ulkonaisesti. Tupakin pahoin rappeutui, Isäntä kuoli tänä talvena omalle takkakivelleen. Ja yleisesti puhuttiin että hän kuoli suruun, viluun ja nälkään.

Tämän miehen kohtalosta oli Aholan Hermannin ottanut tarkan vaarin, ja milloin vain tuli oma tai ihmisten elämä yleensä puheeksi, hän lausui:

— Pitää elää suhdalla ja taiten kaikessa ettei käy kuin Keski-Kumpulaisen. Alkuaan myöten se kerä vieriiä, lisäsi hän vielä tavallisesti, — mitä tuo Kumpulainenkin, poukahdellen sinne tänne alusta alkaen ja viimein vierähti kukkulalta syvänteeseen.

Kevään tullen jäät lähtivät aikanaan ja kaikinpuolin näytti toivohikkaalta synkkämuistoisen talven perästä. Hengissä ja terveenä olevat ihmiset alkoivat rohkein mielin katsella elämää ja tulevaisuutta. Mutta useimpain — hyvin monen talollisenkin — oli lähteminen uittoon. Melkein ylituleensa olivat ihmiset velassa Mutkan herralle, jonka viljakauppa oli paisumistaan paisunut. Velka oli suoritettava uitolla, mutta harvalta se kuitiksi tuli yhden kevään uitolla kun palkkaa laskettiin paraille miehille ainoastaan 1 markka päivältä ja työ oli tehtävä omin ruokinsa — vaan lyhenihän toki vähäsen. Niinpä Alkulan Mattikin saattoi ainoastaan toivoa velkansa jonkun verran lyhenevän. Rohkein mielin hän sairautensa jälkeen uusia voimia saatuaan lähti työhön ajatellen että niin monen lapsen isänä hänen ainakin yrittää täytyy, kävi sitten puhun tai kiveen.

Hyvillämielin ryhtyivät Aholan asukkaat peltotöihinsä, kun olivat velattomina päässeet kovien koettelemusten ajan läpi, mikäli kesän alusta saattoi päättää, parempaa lupaavan ajan kynnykselle. Tottapahan, ajattelivat vanhukset, myös Maijalle ja Matille parempina vuosina apu koittaa. Hyvä että poloista joukkoa on voitu talven yli hoivata. Kaunis kevät antaa uusia voimia heillekin...

Eräänä ihanana aamuna, jolloin kedot ja oraat ensi kertaa kauniisti vihannoivat, sanoi Hermannin vaimolleen:

— Meidän pitäisi kovimmissakin kohtaloissa jo osata iloita siitä että apu tulee aikansa.

— Jospa osaisimmekin iloita kovan aikana, niin olis elämä autuutta aina! vastasi vaimo, ja silmistä kajasti toivon valo kuin ihana aamurusko.

Ja lintuset visersivät pellon syrjässä vesakossa, soinnuttuen ihmisten elpynyttä mieltä.

Toistakymmentä vuotta aikaa viimeisestä on kulunut. Ja ovathan ne asiat, sekä Aholan että yleiset, ehtineet kokolailla muuttua.

Aholassa on tultu toimeen entiseen tapaan, aina sentään hiukan paremminkin. Peltoja on vähinsä laajennettu, kun Jussista, joka jo lähentelee kolmeakymmentä, mutta on vielä tavatonta kyllä muihin seutulaisiinsa katsoen naimaton, on ollut pitkin aikaa oivaa apua isälle. Lehmiä on ollut väliin kolmekin, muttei hevosta. Isä ei ole huolinut hevosesta, vaikka Jussi ja kaikki muut ovat tahtoneet. Vuodet ovat melkein poikkeuksetta olleet hyviä.

Jussin ja isän välille on kehittynyt jonkunlainen epäsopu. Tähän ei ole niinkään suurena syynä se että poika silloin tällöin on tullut liikutettuna kotiin; on kyllä saanut isän moitteita siitä, mutta sen pahempaa siitä ei ole tullut, kun poika aina on kuitenkin ollut mies paikallaan. Mutta varsinaisena syynä epäsopuun on ollut se, ettei isä ole myöntänyt pojalle isännyyttä jotta tämä olisi oman suunnitelmansa mukaan, enemmän muiden ihmisten tavalla saanut asua torppaa ja ainakin pitää hevosta, vaikka heiniä olisikin täytynyt rahtimaalta lisäksi hankkia.

Liisa on ollut jo pitkät ajat palveluksessa ihmisillä edempänä ja likempänä vaan kuitenkin lähitienoilla ja valmistellut vuosien kuluessa itselleen koko joukon vaatetavaroita.

Julius on ikänsä puolesta mieheksi tulemassa, vaan ruumiiltaan nerkonen, ja Hilma niinkään naisen aikaisempaan kehitykseen nähden aikaihmiseksi tulemassa. Mutta näiden nuorimpain halut ja pyyteet ovat outoja vanhemmille, sillä ne ovat ennen kuulemattomia koko paikkakunnalla.

Tuossa neljäntoista alkaessa tuli Juliukselle, joka siihen asti oli ollut vastahakoinen lukemaan, tavaton halu kirjaa viljelemään ja oppi pian sujuvasti lukemaan. Luki Uutta Testamenttia loppuun päästyään yhä jälleen uudelleen, myöskin ahkerasti vanhaa ynnä muita hengellisiä kirjoja niin paljon kuin niitä saatavilla oli. Näiden kirjain lukeminen antoi runsaasti aihetta ajattelemiseen herättäen samalla vähitellen herkan mielen sureskellen miettimään niitä asioita, joita kirjoissa teroitettiin kaikille ihmisille kaikkein kalliimmiksi.

Sen ohessa, kun kuntaan oli saatu lainakirjasto, sai sieltä lukeakseen kokonaan ja puolittain maallissisältöisiäkin kirjoja, jotka taas veivät ajatusta uusille aloille. Lainakirjaston hoitajana oli seurakunnan pappi, joka rouvineen ilmaiseksi opetti pojalle kirjoitustaitoa, johon hänessä oli palava halu herännyt.

Vanhemmat sallivat tätä kaikkea. Äiti tuumi että sanovathan talonpojista silloin tällöin maailmassa tulleen pappeja; kuka tietää miksi Julius oli ajottu. Isä taas löi tuommoiset ajatukset tavallisesti myttyyn, varsinkin sen tähden ettei ollut suinkaan varoja kouluuttaa pojasta herraa, Tietoja maallisiakin sai isän mielestä hankkia ja kirjoittamaankin opetella, koska nykyiseen maailman aikaan tarvittiin kunnanmiehiä ja muita semmoisia, vaan näitä oli pidettävä pieninä asioina yksinkertaisen autuudenasiain tutkisteluksen rinnalla, eikä millään muotoa olisi saanut työaikaa semmoisten asiain tähden hukata. Samaan mielipiteeseen tuli äitikin vähitellen.

Ja kun Hilmallekin heräsi samanlaatuisia mielitekoja kuin veljellä oli, rupesivat vanhemmat koviksi asiassa ja kielsivät tuontuostakin lapsuksia turhia höyrimästä.

Tämä vaikutti höyrijoissa surua sekä kiihoitti vain tiedonhalua. Juliuksen ja Hilman mielipyyteet ja halut eivät kuitenkaan olleet aivan samanlaiset. Juliukseen olivat hengellisistä kirjoista lukemansa tiedot vaikuttaneet kovin syvästi, ne olivat herättäneet hänen sielunsa syvimmissä polttavan kysymyksen: kuinka oikein tulisi siihen sovintoon Jumalan kanssa, josta sanassa puhuttiin ja joka tuottaisi iloisen rauhanmielen? — Tätä hän ei osannut saavuttaa, ei osannut rukoilla eikä uskoa *niin*, että se olisi tuottanut kestävästä tyydytyksestä. Toisista kirjoista saamansa historialliset, luonnontieteelliset ynnä muut alkeistiedot tuottivat alussa uutta viihdytystä mielelle, mutta sitte oli havaitsevinaan yhtä ja toista ristiriitaisuutta hengellisen sanan ja maallisen tiedon välillä. Kun siihen lisäksi vanhemmat ja muut likeiset ihmiset jopa pappikin saarnoissaan monasti teroittivat mieleen että tieto ja viisaus vieroittaa ihmistä sanan yksinkertaisesta opista, jossa yksistään autuus löydetään, kävi ristiriitaisuuden tajunta mieltä masentavaksi, peloittavaksi. Hän vaipui eräänä kevännä kahdettakymmentä käydessään kamalaan synkkämielisyyteen, jota ei hän itse eivätkä muut ymmärtäneet mitä se oikein oli. Hän epäili kaikkea, mitä oli lukenut ja suri sitä etteivät tiedot olleetkaan tosia. Seurustelu toisten, iloisten nuorten kanssa syksyllä hänet vähitellen auttoi selville jälleen.

Paitsi noita sisällisiä taisteluita oli Juliuksella voimakasta tuntemattoman ja tietämättömän kaipausta, jolle uskoi löytävänsä vastinetta jossain kaukana, sekä sen ohessa suurta huolta tulevista, mahdollisesti sattuvista kovista kohtaloista. Isä häntä monta monituista kertaa ystävällisesti neuvoi että se tuntemattoman kaipausta tulee tyydytetyksi vähitellen kun tekee työtä ja luottaa Jumalaan ja ettei huomisenkaan päivän tähden, saatikka sitte kaukaisempien aikojen vuoksi tarvitse liiaksi huolehtia, sillä elämässä on onnea ja hyvää jokaista varten. Mutta tästä poika ei osannut viisastua...

Hilman mieli oli paljonkin toisenlainen kuin Juliuksen. Hän oli vilkas ja iloinen, ei hengelliset asiat eikä muut huolet olleet häneen syvästi leimaansa painaneet. Mutta mielellään hänkin luki ja opetteli kirjoittamistakin, ja tiedot olivat hänestä hauskoja, eikä hän milloinkaan vaipunut niiden ristiriitaisuuksia tai tosiperäisyyksiä miettien selvittelemään. Hän näytti mieleltään veljeään voimakkaammalta ja ruumiinkin puolesta oli hän, sukupuoleensa katsoen, nuoremmuudestaan huolimatta Juliusta voimakkaampi. Isä ja äiti tapasivatkin piloillaan sanoa: Paremmiin tuo Hilma sopis pojaksi kuin tytöksi, ja Julius taas paremmiin tytöksi.

Mutta se oli kuitenkin joihinkin määrin yhteistä molemmissa että Hilmakin halusi herroihin, tunteettomiin ja kauvaksi, ja tämä hänen halunsa oli hyvin kiihkeä, joka vastaansanomista ei laisinkaan masentunut. Papin rouva ja pappilan röökyvät olivat hienolla sukevalla olemisellaan saaneet hänessä hereille yhtäläistä samanmoiseksitulemisenhalua kuin pappi ja muut joskus nähdyt herrasmiehet Juliuksessa.

Muutamia vuosia takaperin siitä kevätkesästä, jolloin tämän luvun pääasia tapahtui, oli Kala-Jussi ja Sarvi-Ulla otettu kotureiksi Aholaan. He olivat olleet monessa paikassa, tuskin vuotta missään, eikä kukaan enää heille luvannut paikkaa Ullan suupalttisuuden ja sen tähden, että Jussi laiskuudessaan makasi niin monet päivät kotona, josta Ulla lakkaamatta miestänsä haukkui. Sen lisäksi piti Ulla usein aika meuhakkaa toistakymmentä käyvän juonikkaan poikansa kanssa, milloin luudantyyveä korvalle antaen, milloin mitenkään reukaloiden häntä isän ollessa välinpitämätön koko asiasta. Kuka moista mustalaisjoukkoa viitsi huoneessaan pitää ja kuulla lakkaamatonta riitelemistä ja meuhakkaa! — jahkaisivat ihmiset jokapaikassa. Hermanninko sitte täytyi rauhalliseen kotiinsa ottaa moiset?! Hän hyvin tunsikin Ullan suuruuden. Mutta he pyysivät niin kauniisti, oikein rukoilevasti, molemmat miltei kyynelisin, että antakaa nyt suojaa, kuu ei missään sitä saada! Hanna heltyi melkein kyynelisiin hänkin, ja Hermanninkin valtasi armeliaat tunteet ja ajatteli asiaa sallimuksena ja koettelemuksena — täytyyhän kristityn auttaa hätäntäntäntä — ja lupasi: saa tulla koetteiksi kun maksaa 12 markkaa hyrryä vuodessa.

Toisinaan otti Ulla oikein pilkatakseen Juliuksen ja Hilman herroiksi pyrkimisen aikeita. Kun Aholan Julius — tapasi hän asetella — tulee kiiltävissä saappaissa ja korkeassa silkkihatussa keppi kädessä maantiellä minun vastaani, niin minä tietysti menen kauvas ojan taa ja niijaan syvään ja kysyn että muistaako hyvä herra enää tällaisista veuhkanaa, kuin Sarvi-Ulla, olleenkaan. Ja kun Hilma röökyvänsä taikka rouvana leveissä kurttuhammeissa ja samettipäälyskenguissa hienosti hipsuttelee herrain kamarin lattiaa ja katsoo pihalle ja puistatellen panee: phyi, phyi kun siellä on ruma ilma — niin tulen minä niijaillen ja sanon että kaivettiin tuota ennen yhdessä syksyrämpyissäkin perunoita Aholan pellolla ja oli hameet ja kourat vahvassa mullanpevussa. — Kiusatut yrittivät toisinaan suuttua, mutta Ullalla oli tavallisesti niin mukavaa sanottavaa lisäksi että katkeruus muuttui nauruksi. Julius kuitenkin yksinäisyyteen tultuaan vakavamielisenä paheksui tuota kiusaamista, sillä — ajatteli hän — samaa se on isän ja äidinkin mieli, semmoista kummaksumista tuossa asiassa, vaikeivat he tee pilkkaa.

* * * * *

Oli maanantaipäivä muutamia viikkoja ennen juhannusta. Aholan vanhin poika Jussi teki lähtöä matkalle Amerikkaan. Ja Julius ja Hilma olivat tosittouhuissa mukaan Vaasaan saakka.

Isä istui käsi poskella pöydänpääakkunan kohdalla penkillä ja äiti, huivi hyvin silmille vedettynä, kudokseli sukkaa periakkunan pielessä. Ulla istui takkakiven nurkalla, suuresta visapiipusta haikuja töllyyttellen.

— Olispa mukavaa — alkoi Ulla naurahtaen ja savua pölläyttäen — kun sais koko Aholan asukkaineen päivineen siirtää hurautetuksi Amerikkaan. Niin että veis minunkin sinne. Äijä (tarkoittaen miestänsä, joka tällä kertaa oli kylässä työssä) sais jäädä kotimaahan. Minä pääsisin sinne Amerikan herroja kuppamaan. Kai siellä kuppauustakin maksetaan parempi palkka kuin täällä, jossa vain penni sarvelta annetaan. Poika juntus sais tulla samassa kyydissä. Panisin siellä suutarinoppiin. Siellä kumminkin on parempia suutaria kuin täällä. Isänsä opissa ei siitä hääviä suutaria tule, vaikka kyllä se Jussi aikoinaan neulomaan kykeni. "Vaikka kaikki Jussilta näyttää kun vanhaksi tulee..."

— Niin se Ulla puhua veuhtoo aprikoimatta asiaa tarkemmin, lausui Hermannin. Minulle on Jussin lähtöhomma tuottanut syvää surua; samoin Juliuksenkin ja Hilman maailmallemenopuuhat.

— Ja minulle, yhtyi Hanna. Tämä suru vie minut hautaan. Lapset eivät tietäne kuinka koskee äitiin heidän menonsa niin kauvaksi ettei saa nähdä tuskinpa kuullakkaan heistä mitään. Olishan tässä Aholassa toimeentultu kaikki... Kyynelitä tipahti hänen ryppistyneille poskilleen.

— Aika on toinen kuin ennen; siinä lienee syy noihin kummallisiin haluihin ja puuhiin — arveli isä. Tyydyttiin sitä ennen — —

— Niinhän tämä nykyinen aika on kuin sotkeentunut vyyhti entiseen verraten, keskeytti Ulla. Ennen luisti maailma kuin siimaa eikä tullut vastaan solmuja eikä vintturoita, mutta nykyaikaan yksi vetää yhtäälle toinen toisaalle eikä tietä alkua ei päättä. Toiset lähtevät kultamaahan kultaa kourin kokoamaan, toiset pyrkivät herroiksi. Herroiksi kouluuttamista varten tahdotaan kansakoulua. Siinä asiassa ovat Mutkan herra ja pappi yhtäpoikaa, vaikka muissa vetävät niskaköyttä toisilleen. Hupsuksi minä ainakin tulen, jos en pääse Amerikkaan minäkin. Sanokaa te, Hanna ja Hermanni vain että antaa menevän mennä, kyllähän jääpä neuvonsa pitää.

Hermanni ja Hanna eivät olleet juuri ottaneet korviinsakaan Ullan lorua, jonka he ennestään tiesivät olevan vailla päätä ja pontta. Mutta Jussi, joka kokosi kapineitaan seinältä kaapista, arveli: Ullan puheista en minä suuria perusta. Ei se Amerikkaan lähtökään ole niin ilman aikojaan. Kun toiset ovat saaneet rikkautta helpotellen omassa maassa, niin onhan sitä saamattomilla lupa lähteä koettamaan onneansa kaukaiseen maahan. Jos ei sittenkään onnesta, niin tietäähän silloin ettei ole sallittu rikkaaksi tulemaan. Minä lähdän parempaa etsimään kuin kotona on.

— Me mennään kaupunkiin etsimään parempaa, selitti Julius itsensä ja Hilman puolesta.

— Kaupungissa — ilmaisi Hilma ajatuksensa — saa kauniit vaatteet ja saa olla ja asua niin komeissa huoneissa kuin pappilan kamareissa, sanoi pappilan piika, joka on ollut kaupungissa.

— Tyydyttiin sitä ennen ja on näihin maailman aikoihin asti tyydytty, kunhan on ruokaa ollut ja kattoa suojana, puheli isä. Mutta entisten ihmisten kestäväisyyttä ja tyytymystä ei ole nuorissa. Minä kuulin isän ja äidin monasti kertovan kuinka Kuusikankaankin muinaiset asukkaat satoja vuosia taapäin raastivat itselleen elatusta laajoista sydänmaan metsistä ja järvistä, metsästämyllä ja kalastamalla, ja kuinka he monta monituista nälkävuotta saivat kestää vielä sittenkin kun jo enemmän maata viljelivät, syystä ettei maa tahtonut kasvaa kun oli kylmiä kesiä ja hallavuosia. Mutta he kestivät ja pysyivät kotonaan. Voimakkaita ja reippaita olivat miehet, vankkoja vaimotkin. Esimerkiksi noin puolitoista sataa vuotta sitten asui ja eleli Kuusikankaalla luja ukko ja roteva akka, minun isäni isän vanhemmat. Kun menivät peninkulmain päähän sydänmaalle heinään tai tervashaudalle oli ukolla vähäläntä pata lakkina päässä ja melkein nykyisten miesten mittainen leveä piimäleili selässä, joka leili on vieläkin Kuusikankaan puodissa ja on siinä vuosiluku 1723. Akka taas kantoi konttia, jossa oli neljäkymmentä leipää, leiviskän aski voita ja kaloja pari leiviskää, Noita ihmisiä minä olen töissä ollessani usein ajatellut ja saanut ikäänkuin uusia voimia väsymyksessä. Tämmöisten vanhain muistoa teidän pitäisi, lapset, kunnioittaa ja pysyä perintömaalla kaikki.

— Kaikki minäkin tahtoisin pysymään kotona, vaikka vielä Maijan ja Matin joukkokin tulis Aholaan, lausui äiti suotavanaan. Kyllähän tässä maata on ja paljon väen voimalla sitä sulille saataisiin. Jumalahan sitten kasvun antaisi.

— Antaa menevien mennä, kyllähän jäävät neuvonsa pitävät, sanoa hölpäytti Ulla taas.

— Pojat, taikka kumminkin toisen niistä, soisin minä vanhentajaksemme, ilmaisi Hermanni ajatuksensa. Jäis edes Julius kotiin ja rupeais tyytyväiseksi työmieheksi, kun ei sinne sotaväkeenkään tullut hoikkuutensa tähden kelpaamaan. Muuten se on kummallista nykyiseen maailmanaikaan sekin että rotevat nuoret pojat tästälähin viedään, jos vain määrävä arpa tulee, kolmeksi vuodeksi pois kotoa. Mutta se nyt sentään on meidän oman maan ja keisarin tähden, jos vihollinen tänne ryntäis... Mutta Amerikkaan meno on vain rikkauden himosta ja kaupunkiin paikkaa etsimään lähtö herraksitulemisen halusta. Vaan kun nyt kerran menette, niin menkää, ja Jumalan siunausta minä soisin teille sielläkin, missä tulette olemaan. Älkää unhattako koskaan Jumalaa, että Hän on jokapaikassa läsnä ja näkee kaikkialle. Ja niin kartatte pahuutta.

Samassa tulivat Liisa — nykyään Hakalassa palveleva — ja Maija, viimemainitulla kaksi poikaansa ja kolme tyttöänsä mukana, Aholaan. Maija istui seuralaistensa kanssa Ullan viereen takkakivelle. Liisa äitinsä ja Hilman väliin peripenkille. — Kaikki ovat niin surullisia, alkoi, Liisa, — äiti ja isä ja Hilma ja Julius ja Jussikin. Mitä siitä suree; jos kerran menee, niin menee, lisäsi hän päättävästi. Pianhan Vaasasta masiinalla huristaa takaisin jos paha on olla, ja tuon kolme peninkulmaa rautatielle kulkee vaikka unissaan. Ja höyrylaivoissa sinne Amerikkaan mennään ja samoin sieltä tullaan, milloin mieli tekee. Vaasan rannasta saa astua laivaan, joka vie kuin tuli ja valkea.

— Kas niin, se on oikea tyttö joka katsoo asiaa hauskalta kannalta vain, säesti Ulla takkakiveltä.

— No pääsishän sieltä takaisin Amerikastakin, kun vain sais rahoja kokoon, arveli Maija.

— No rahoja siellä pitää tulla, jos kerran muutkin ovat saaneet, päätteli Jussi. Alamaasta kuuluu jo hyvin monta nuorta miestä olevan Amerikassa ja lähettelevän rahoja kotiinsa akalleen ja lapsilleen. Ja

kuuluu jo useita sieltä palanneenkin, ja rahaa olevan kuin tuhkaa. Minulla ei noita ole akkaa eikä lapsia, että niiden tähden haalis kokoon, mutta lähetän, jos hyvin käy, isälle ja äidille vähäsen. Ja sitten kun olen oikein paljon saanut kokoon, tulen tänne kotiseudulle ja ostan talon ja otan akan. Kuusikankaan Kustilta olen kyllä lainannut melkein kaikki matkarahat, kun itselläni ei ollut kuin 50 markkaa, mutta jos hyvin käy ei tarvitse siltä mahtavalta enää lainata. Jospa vielä voisin ostaa yhtä oivallisen talon kuin Kuusikangas on!...

— Jussilla, sanoi äiti, on miehekkäitä tuumia ja suunnitelmia, mutta Hilma ja Julius eivät oikein tiedä, mitä varten menevät, Juliuksella ei ole hituistakaan rahankokoamisen halua, mutta se halajaa herraksi, että sais paljon lukea ja kirjoittaa. Ja Hilman tekee mieli tulla niin hienomaiseksi ja sieväksi kuin rökynät ovat eikä tahtois — niinkuin Juliuskaan ei tahtois — tehdä kovaa talonpoikaistyötä.

Kaikki kolme huomasi äidin puhuvan aivan asianlaidan mukaan. Jussilla oli luja suunnitelma aivoissa, mutta Juliuksella yhtä vähän kuin Hilmallakaan ei ollut selvyttä eikä varmuutta. Julius olisi vain halunnut olla semmoinen tietävä mies kuin pappi taikka muut oppineet herrat ja mielellään herrain pukeissa myös sekä tehdä hyvää opettamalla ja muuten, niinkuin oli kirjoista lukenut jalojen miesten maailmassa tehneen. Toivoi myös kaukana kohtaavansa semmoisia jaloja ihmisiä kuin joista oli lukenut, kuinka varakkaat monasti auttavat köyhää j.n.e. Auttaisivat häntäkin... Hilman aiheet ja suunnitelmat olivat vielä, miltei epämääräisemmät, mutta syvällä hänen sydämessään oli ikäänkuin itsetiedottomana halaumuksena häntä hellivä ja rakastava ihminen, joka mielikuvituksessa tavallisimmasti otti nuoren, reippaan herrasmaisen miehen haamun. — Pappi ja rouva olivat olleet heitä kohtaan niin hyviä, että edellinen oli tiedustellut tuttavaltaan kaupпамieheltä kauppapalvelusta, eli siihen harjoittelemisen tilaisuutta Juliukselle, ja jälkimmäinen ystävältään naisten vaatteiden ompeluliikettä pitävältä neidiltä neulomaoppipaikkaa Hilmalle. Tällä näytti olevan halua ja taipumusta hienoon neulatyöhön. Ja paikat olivat luvassa. Isä antoi 15 markkaa matkarahoiksi kummallekin. Rautatiematkaan tiedettiin tarvittavan 5-6 markan vaiheille hengeltä. Äiti pani evästä, säästyneitä joululeipiä pari, yhden juuston ja vähäisen rasian voita kullekin erityiseen nyyttihuviin.

Jussi ja Julius kehoittivat isää ja äitiä ottamaan Maijan ja Matin vanhentajakseen, koska Matti oli roteva työmies; kyllähän ne lapset siinä eläisivät. Vanhimmasta päästä olivatkin jo palveluksessa ihmisillä. Liisasta, kun ei lupaa ottaa ollenkaan miestä, ei tietysti ole vanhentajaksi. — Liisi kuultuaan tämän vakuutti yksin olevansa; ei hän ota, jos vielä sattuisi saamaan huonon taikka häjyn; voi hän itsekin itsensä elättää. — Maijasta tuntui hyvältä se että hän miehineen tulisi vanhentajaksi, ja hymyili, vaan ei puhunut mitään. Isä ja äiti lausuivat toivomuksenaan, että kaikki matkaanlähtevät tulisivat kotiin takaisin, jos ei erittäin hyvältä tunnu olo maailmalla. Isä vielä erityisesti lisäsi:

— Jussia tai Juliusta minä olen aina vanhentajaksemme aatellut.
Luulen että se on niinkuin sanotaan:

Vähä vävystä apua,
tyhjä turva tyttärestä.

— Minä taas — sanoi äiti — toivoisin kaikki tyttäreni olevan näkyvissä ja ainakin tiettävissä, erittäinkin Hilman, joka on ollut minulle kuin herttainen hupulaislintu vanhoilla päivilläni... Äitiä itketti ja Hilma pillautti itkemään. Hän muisti kuinka äiti hänelle piennä tyttönä lauloi:

Västaräkki, sievykäinen lensi meidän lasin taa, tänne katsoo, hyppiväinen, ja hilpeäksi
Hilman saa —

ja monta muuta kaunista, herttaista hetkeä muistui lapsuudesta tuon 18-vuotiaan tytön mieleen. Mutta menevä hän nyt oli, sillä oli niin monasti ja kauvan jo varmaan aikonut. Hyvästijätö tuntui kaikille lähteville vaikealta, eikä se suinkaan ollut hauskeempaa kotiin jääville. Siinä ei monta sanaa enää vaihdettu kummaltakaan puolen. Sydämet vain puhuivat tunteihikasta äänetöntä kieltä... Vanhemmat eivät ymmärtäneet lapsiansa kyllin, mutta kuitenkin he heitä rakastivat. Lapsetkaan eivät oikein oivaltaneet, mikä tarkoitus vanhemmilla oli heidän suhteensa, mutta yhtäkaikki tunsivat ikäänkuin helliä sointuvia kieliä omista sydämmistään vanhempain sydämiin ja päinvastoin.

He kävelivät, Jussi edellä, sitten Julius ja Hilma, nyytit kädessä tietä pellonpyörtäneitse; veräjältä ja männikön syrjästä vilkaisivat vielä taakseen. Ajatus, milloinkahan jälleen näkee kotikartanon, pellot ja kellot ja isän ja äidin, oli jonkun aikaa valtavimpana heidän jokaisen mielessä. Mutta pian se jossakin määrin haihtui, vaikkei kokonaan, tokkopa koskaan, niinkauvan kuin poissa on...

Kuu olivat saapuneet Mutkan pihalle, sattui herra olemaan siellä ja kysyi kuivasti:

— Mihinkäs nyt tuota kyytiä nyytit kädessä? Vaikka Jussin Amerikkaan aikomus hänellä kyllä oli ennestään tiedossa, mutta kuinkapa arvasi että hän nyt juuri oli tuon pitkän matkan alkanut. — Kun sai kuulla kunkin matkan päämäärät, arveli, kylläpä on oivallista, että ihmiset täältäkin lähtevät näkemään

ja kokemaan maailmaa. Puhui sitten pitkät puheet kokemuksistaan kaupungissa koulussa ja sen jälkeen kauppapalveluksessa olostaan. Ei ne ole mitään kissan päiviä, mutta hyvää ne tekee, sanoi muun muassa. Toivotti lopuksi onnea matkalle.

Mutta vanhemmille kotona tuntui niin tyhjältä...

Koko seudun väestössä herätti Aholan Jussin Amerikkaan lähtö suurta huomiota ja kummastusta. Eihän tuommoista olisi uskonut. Kukaan ei ollut tätä ennen täältä moiselle matkalle lähtenyt.

IX. Työ on tehty.

Syyskesällä neljättä vuotta edellisestä saivat Aholan vanhukset jälleen nähdä ympärillään kaikki muut lapsensa paitsi Hilmaa.

Pertteliaamuna elokuun loppupuolella oli Jussi saapunut Amerikasta kotiin ja Julius hänen muassaan lähtenyt Vaasasta kotona käymään. Suurin muutos oloissa täällä entisestä oli ehkä se että Kala-Jussi ja Sarvi-Ulla olivat muuttaneet paikkakunnalta Tampereen puolelle. Useampia miehiä oli kunnasta myös Amerikkaan matkustanut, muutamia Jussi siellä tavannutkin. Kaikki muuten melkein entisellään. Vanhusten kasvoissa tosin huomasi syvempiä ryppyjä.

Amerikassa olostaan oli Jussi taloudellisesti hyötynyt neljättä sataa markkaa Suomen rahassa — matkarahavelkansa sitäpaitsi saanut maksetuksi. Enempää ei ollut säästöä tullut, kun palkat sillä kaivoksella Kaliforniassa, jossa hän työskenteli eivät olleet erittäin korkeat; muualta kyllä oli kuullut parempia palkkoja, muttei hän ollut huolinut lähteä varmasta työpaikasta epävarmaa takaa-ajamaan. Oli sen ohessa sairastanut kuumetautia neljän kuukauden paikkeille toisena olo-vuotenaan. Ryypäämisellä, vaikkei siitäkään ollut kokonaan vapaa, ei ollut mainittavia kuluttanut. Oli näet pian Amerikkaan tultuaan havainnut, että kyllä menee päin mäntyä, jollei pidä itseään lujissa ohjaksissa. Ja niin pitikin lukuunottamatta paria kolmea kertaa, jolloin yönaikoihin joutui viettelysten valtaan.

Paljon, paljon hän oli tuolla matkallaan saanut maailmaa kokea. Pian oli tullut havaitsemaan ettei sitä lentämällä tässä maailmassa onnen satamaan pääse, vaikkapa pääseekin Amerikkaan höyryn voimalla. Kaivoksessa syvällä maankamaran alla olemisen ja työskenteleminen oli hänestä tuntunut kovin tukalalta ja pelottavalta, ja siitä kai hän sairastuikin. Parannuttuaan oli saanut työpaikan maanpinnalla, mutta siitä ei myöskään maksettu varsin yhtä suurta palkkaa kuin mitä syvyyden kuilussa sai. — No niin, — eihän se nyt rahallisessakaan katsannossa ollut tuo matka aivan turakkoon mennyt. Ja sitte maailman näkeminen, se maksoi. Hän oli jo sivistynyt mies, joka ei enää osannut panna suurtakaan merkitystä herran ja talonpojan väliselle raja-aidalle. Ymmärsi Englanninkieltäkin muutamia sanoja ja osasi ihan kuin täysi "yanki" sanoa: jes. Oli opetellut kirjoittamaankin ja vaikka tuo kävikin hiukan töhrimällä, niin asian kumminkin osasi musteen ja paperin avulla tulkita. Ja mitä siitä vaikka osaisi kirjoittaa kuin siimaa!... Voimatyöllä sitä rahaa kiskotaan ja rahalla on valtiollinen voima — ja tuo on todempaa kuin se mitä täällä sanotaan että rahalla olisi muka taivaallinen voima. Työ ja sen tuottama varallisuus oikeuttaa siellä istumaan vaikka presidentin viereen.

Paljoa synkemmän käsityksen maailmasta oli Julius Vaasassa saanut. Hänestä piti tuleman kauppapalvelija — riivari eli puukhollari, jolle täällä maalla pantiin koko suuri arvo, koska luultiin semmoisella olevan sangen rikastuttava palkka — mutta mielihaikeudekseen oli Julius havainnut ettei hänestä ainakaan tällä alalla tullut mitään. Varallisessa suhteessa hänellä ei ollut vielä mitään koossa ja henkisessä katsannossa jäyti tyytymättömyys ja kalvava kaipaus mieltä. Taipumaton vastenmielisyys kaikkeen tavarain kaupitsemiseen ja kehumiseen, joka kuitenkin ei ollut niin julkisesti tullut ilmi että olisi paikkansa menettänyt, sillä selittämättömästä arkuudesta koki hän olla isäntänsä mieliksi. Vaan huomatuksi hänen kauppaa-alalle sopimaton luonteensa kyllä oli tullut, jonka tähden kauppias itse, joka oli kaupungin etevimpiä liikemiehiä, sekä edistyneemmät toverit tiskin takana vähän kuin ylenkatseellisesti häntä kohtelivat. Mutta sai yrittää, ajatteli kauppamies — kun kerran yritti ja osottautui rehelliseksi. — Kuitenkin toisaalle paloi Juliuksen mieli. Vaan mihin, oli käynyt yhä sumeammaksi. Tiedot, joita joutoaikoina kirjoista ja sanomalehdistäkin ahmi, yhä vielä miellyttivät. Mutta jo havaitsi näissäkin kovin paljon tyytymättömyyttä ilmilausutuksi. Entisiltä ja nykyisiltä ajoilta, kotimaasta ja varsinkin ulkomailta kuului kuinka herrat ja voimalliset aina tietämättömiä ja heikkoja sortavat, mutta kuinka joskus on sortovaltaakin noustu kukistamaan. Ranskan suuri vallankumous riehunnoineen ja Marseljeesineen heijasti innostuttavana utukuvana hänen mielikuvituksessaan, josta todellisuus, ajatteli hän, oli karsinut pois ne kauniit hedelmäoksat, joita ennen oli uskonut ihmissuvun rungosta haarautuvan. Hän oli aina, milloin suinkin sopi, pyrkinyt yksinäisyyteen. Ja sieltä karsain silmin katseli miltei kaikkia ihmisiä ikäänkuin ne olisivat olleet hänen vihollisiaan. Kun vihdoin tutustui lähemmin muutamiin miehiin, sattuiivat nämä olemaan samanlaatuisia maailmanjärjestykseen kyllästyneitä kuin hänkin, He lukivat kirjoja, joissa synkin värein kuvattiin ihmiskunnan toinentoisensa

sortamisen taistelua, jossa ei muka näkynyt mitään korkeampaa johtoa kuin väkivalta. Tämä seura, uskoivat siihen kuuluvat itse, oli ajattelijain vähäinen joukko. Koko kaupunki oli heidän mielestään ahdettu täyteen ihmisillä, jotka eivät mitään ajatelleet eivätkä välittäneet mistään muusta kuin kaupasta ja palkkain suuruudesta. Tavalliset kaupunkilaiset taas puolestaan halveksivat näitä muka ajattelijoita, mikäli heitä tunsivat, tyhjänperäläisinä, joissa ehkä hieman oli ulkomailla elämöivän vaan meillä kuulumattoman ja mahdottoman sosialismin itua. — Välimittäin oli Julius syvästi kaivannut hellää ja rakastavaista naista, jota hän puolestaan olisi tahtonut kaikesta sydämmestään rakastaa. Mutta semmoista ei ollut. Ja jos hän olisi avioliitosta itseensä nähden maininnut olisivat kaikki sillä nauraneet, sen hän kyllä palkattomana miehenä oivalsi. Juuri itse tuli elämään, vaan ei olisi voinut "vaimoansa elättää", kuten sanotaan. Ja mistä hän olisi vaimon saanutkaan, kun naiset eivät ollenkaan näyttäneet ymmärtävän hänen umpinaista luonnettaan ja miettiväistä sieluaan? Sitten se taas katosi tuokin kaipausta ja hän koki viihtyä jääkylmydessään.

Mielellään näkivät vanhemmat molemmat poikansa kotona jälleen, ja se heitä suretti ettei Hilma ollut palannut ja että sen lisäksi tiedot hänen olemisestaan ja elelemisestään olivat sumeat. Julius tiesi, oli itse ompeluliikkeen pitäjättäreiltä kuullut, että Hilman luonne vakavaan työssäistumiseen oli miltei mahdoton, ja vuoden tuskin oltuaan ompelunopissa oli tyttö lähtenyt omille teilleen. Hänen tähtensä oli Julius myöskin paljon surrut ja monasti ajatellut että hän jos olisi rikas elättäisi koko tytön. Noin vuosi sitten oli veli saanut siskoltaan kirjeenpahaisen ja silloin tämä ilmoitti olevansa työssä Tampereen puuvillatehtaalla. Sen koommin ei mitään tietoa. Julius, joka oli tullut tietämään huonolla polulla olevia naisia, pelkäsi itsekseen sisarensa suhteen, vaan ei tahtonut sanallakaan antaa sureksiville vanhemmille aihetta lisää murheeseen. Ehkäpä toki ei niin pahoin olekaan, toivoi veli.

Sitäpaitsi oli Aholan vanhuksilla muuan kotoinen huolen aihe. Kuusikankaan Kusti uhkasi ensi syyskäräjissä riidellä sedältään torpan pois. Mutkan herra, joka nyt oli kunnallislautakunnan esimiehenä ja kunnankirjurina, lainamakasiinihoitajana, tukkiherrana ja lautamiehenä, ja tämän kaiken ohessa ainoana viljan ynnä muun tavaran kauppiana paikkakunnalla, oli tutkinut lakikirjojakin. Häneltä ainakin oli Kuusikankaan Kusti saanut tietää, ettei se Heikki Kuusikankaan Hermanni Aholalle tekemä, G.W. Flanellin (Mutkan herran itsen) kirjoittama torpankontrahti "ikuisiin aikoihin" ollutkaan pätevä ajallistakaan maailmaa varten, se ei ollut laillinen. Ja sitäpaitsi ei Aholan Hermanni ollut hoksannut käyttää kontrahtiaan laissa vahvistamassa, vaikka semmoinen pitäisi tapahtua joka kymmenen vuoden kuluessa. Mutkan herra oli vain tosiasiana tuosta maininnut asuessaan uiton johtajana Kuusikankaan edustuvassa. Mainitseminen oli aiheutunut siitä että Aholan Hermanni oli käynyt herran puheilla, kysymässä eikö hänellekin annettaisi joku sata markkaa rantarahaa, koska kerran Aholalle kirjottua maata oli keväisin tukin uitosta johtuvien paisuntavesien alla ja koska Kuusikankaalle maksettiin tuhannen markkaa vuodessa. Kusti ei siihen myöntynyt, ja herra kehoitti käräjoimään. Sitten sen näkee onko oikeutta saada. Hermanni, joka ei koskaan ollut edes todistamassa sattunut olemaan, vastasi rehellisesti:

— En minä rupea käräjoimään; minä en tunne muuta kuin omantunnon ja Jumalan lain ja niiden mukaan olen oikeassa.

Tämä oli kiinnittänyt Mutkan herran ajatuksen kirjoittamaansa Aholan kontrahtiin, ja saattoi hänet kysymään, oliko kirjaansa laissa käyttänyt niin ja niin monasti. Eihän Hermanni semmoisista säännöksistä tietänyt. — Jaa, torppa on menevää, jos talonomistaja tahtoo. Pitääksenne torpan, täytyy teidän saada uusi kontrahti 50 vuodeksi, ja siihen olisi teidän edullista saada määräys että torppa sen ajan kuluttua arviomiesten laskun mukaan lunastetaan. Ja se on laissa vahvistettava. — Sepä nyt merkillistä, vastasi Hermanni ällistyneenä — ja minä olen perittävästä talosta perintöosanani torpan ottanut. — Lähtiessään Hermanni lupasi miettiä asiaa ennenkuin uusia kauppoja rupeaa hieromaan.

Tätä sitten, kuten sanottu. Mutkan herra erityistä tarkoittamatta mainitsi Kuusikankaan Kustille, ja tässä oitis heräsi ajatus saada torppa pois. Siitä hän saisi lisää peltoa ja heinimaatakin vähinsä.

Tämä seikka kummastutti ja huolestutti vanhuksia. Omalta sedältään julkee himoita pientä omaisuutta kun itsellä kyllä on! Vaan lohdutuksenkin he löysivät. Jumala koettelee heitä vielä haudan partaalla oman sukulaisen kautta. Hänen sallimattansa ja tietämättänsä ei haonneula puusta putoa — riistettäisiinkö sitten se turve ja kontu, joka on kasvavaksi pengastettu ja jossa koko elämäntyö on tehty, noin vain helposti heiltä?... Sitä ei Jumala salli. Se täytyy jäädä niille, jotka heidät saattavat kunnialla hautaan. Kuitenkin saavat vanhentajat, nuoremmat ihmiset, koettaa menetellä maallisen lain säädösten mukaisesti. Minä — ajatteli ja sanoikin Hermanni — en mene veljeni kanssa tekemää sovintokirjaa muuttelamaan. Mutta muistakoot nekin, jotka uuteen kontrahtiin suostuvat, panettaa vaatimuksen kaiken täydellisestä lunastamisesta 50 vuoden päästä, sillä aina on työntekijä palkkansa ansainnut.

Siitä olivat vielä epäselvillä, Matti ja Maijako, jotka poikain poissa ollessa olivat Aholassa asuneet ja yhä vielä asuivat, vaiko Jussi vastahankittavan vaimonsa kanssa, tulevat heitä vanhentamaan. Matti ja

Maija olivat isän tahdon mukaan Aholassa, vuodet kun olivat hyväsatoinen, suorittaneet velkansa Mutkan herralle. He eivät olleet enää orjia, ajatteli Hermanni. Pitikin hän Matista kuitenkin ja oli tullut huomaamaan että on siitä väyvästäkin sentään apua, kun se on roima työmies ja juomaton. Uudenaikaisempaa asumistapaa kyllä tahtoi ja oli Hermanni jonkun verran antanut peräänkin. Sai kydön viljelemisen kautta valmistaa enemmän viljaa ja heinimaata, vaan hevosta ei ollut vielääkään sallinut ottaa. Myönsi kuitenkin että senkin saa hankkia jahka näyttää solkunaan elättää voitavan.

Jussi sittekin, oma poika, olisi kohtuudenmukaisempi heitä vanhentamaan, olivathan Matti ja Maija saaneet palkan työstään, kun olivat elatuksen oloaikanaan saaneet ja velkansa, 300 markkaa, Mutkan herralle maksetuksi. Mutta Jussi oli vielä arveluspäällä, mennäkö takaisin Amerikkaan ja yrittää saada vihdoin talon hinnan jottei tarvitsisi tuon ylpeäluontoisen ja toisen omaisuutta himoitsevan sedanpojan kanssa tekemisiin tulla. Kovassa se tosin on raha sielläkin, ja kotiseudulla olisi paljoa herttaisempi asua — jos olisi ... jos voisi olla mahtava mahtavaa vastaan.

Aprikoimiset ja huolet, joista huoli tietämättömissä olevan Hilman tähden oli kaikkein sydämmellisissä, heikonsivat ijäkkäitä Aholan asukkaita tämän syyskesän kuluessa huomattavasti. Ja alkoihan Hermanni jo olla vapisevan vanha. Kuitenkaan ei olisi luullut vaimoa toistakymmentä vuotta miestänsä nuoremmaksi.

Mikkelimaanantai-aamuna noustuaan ja kengittyään Hermanni penkillä kumarruksissa istuen huokasi syvään ja sanoi:

— Työ on tehty minun puolestani, tunnen sen hyvin.

Hanna kalpeni säikähdyksestä, ja kaikkien muidenkin tuvassaolijain sydän säpsähti.

Kun kysyttiin, miksi niin päätteli, vastasi hän sen tuntevansa ruumiissaan.

Hän meni takaisin levolle perisänkyyn. Viimeisen toivomuksensa ja tahtonsa sanoi olevan että Jussi kuitenkin jäisi vanhentamaan äitiä — isä, sen hän tunsikin, ei tarvitse vanhentajaa. Jussi lupasi jäädä.

— Sinuun minä luotan, vanhin poikani! Sinä täytät sanas; ole äitis turva vanhoilla päivillä. Sovi Kuusikankaan nuoren isännän kanssa, niinkuin laki vaatii, mutta älä missään tapauksessa anna torppaa lunastuksetta, äläkä lähde tästä. Sano hänelle minun kuolinvuoteellani sanoneen että meidän asiamme on oikea omantunnon ja Jumalan lain mukaan. Sano se vaikka lakituvassa tuomarille.

Jussin poskille vierähti kyöneleitä.

— Matti ja Maija — jatkoi isä — tullevat nyt toimeen maailmalla, kun ovat velattomat ja useimmat lapset palveluksessa ihmisillä. Mutta mitähän ... hän ajatteli hetken ... mitähän, jos Matti tekisi töllin tuonne vanhalle halmeaholle. Maa on siinä muhevaa multaa. Ehkä tulisitte toimeen molemmat Aholan maalla. Aatelkaapa asiaa ja sopikaa keskenänne! Minä en jaksa selvittää... Mutta sittekään, jatkoi hetken hengitettään, en voi tarjota kotia kaikille lapsilleni. Maksakoon torpan vastaanottaja toisille jonkun satasen. Ehkä viiskymmentä markkaa kullekin maattomalle riittää, sillä pitää muistaa että tässä eletään ja rahoja saadaan ainoastaan kovalla työllä. Siinä tapauksessa ovat Matti ja Maija saaneet jo liiaksikin, mutta se on pidettävä pelastuksena velkaanjoutumisesta, jossa ollessaan ihmiset ovat onnettomia.

Isä ikävöitsi Hilmaa ja rukoili Jumalaa johtamaan häntä, jos missä liekin. Liisaa, joka yhä vielä oli Hakalassa palveluksessa, käski Juliuksen mennä hakemaan. Kului noin pari tuntia aikaa ennenkuin Liisa tuli. Isä oli heikontunut yhä, mieli oli selvä.

— Kaikki lapseni, paitsi yhtä, näen luonani, alkoi hän katkonaisella äänellä. Minä olen saattanut teidät elämään, ja muuta en juuri voikkaan teille antaa. Olen tehnyt sen työn minkä olen voinut, vaan pieni se on. Kuitenkin tunnen omantuntoni rauhalliseksi. Tehkää myös te kukin mitä voitte onnea saavuttaaksenne, ja koettakaa pitää puhdas omatunto. Ja koettakaa olla tyytyväisiä. Älkää koskaan kadehtiko jos näette muilla olevan parempaa kuin mitä itsellänne on, älkääkään tavoitelko sitä komeutta ja mahtavuutta mitä muilla on. Tavoittakaa sitä mikä kullekin itselle on ihan tarpeellista ja sopivaa. Ja olkaa kaikissa kotitöissä varovaisia. Katsokaa aina tarkoin tulen perään ja varokaa ettei lapset polta itseänsä. Perätkää sitä navetan välikattoa ettei putoa lehmäin päälle. Ja tarkastakaa usein Saukkosalmen siltaa!

Hän väsyi, mutta jatkoi hetken päästä.

Ja jos ahkerakin työ näyttää joskus tyhjiin raukeavan, niin älkää sittekään hämmästykö älkääkään masentuko, vaan ponnistakaa yhä, ja Herra antaa kasvun aikanansa.

Kaikkien silmistä vuosivat kyynleet. He kuulivat kuinka hänen hengittämisensä kävi vaikeammaksi. Vaan vielä hän ponnistellen puhui:

— Sinulle, Julius, erityisesti: koe tiedustella Hilmaa ja laita äidilles hänestä tietoa, jos saat. Koe elää kaupungissakin niinkuin Jumalan silmäin edessä ja käsitä että sinun rauhaton ja ikävöivä mieles pyrkii loppumattomaan rauhaan, jonka suloista esimakua minä rinnassani tunnen, vaikka se on niin raskas.

Raskaasti hengittäen hän tahtoi peripenkin päässä itkevää äitiä kätensä ojentamaan, ja saatuaan sen sanoi vielä jotensakin terävästi ja katsoen häntä silmiin:

— Uskollinen kumppali, yhdessä on kärsitty, yhdessä uskottu ja toivottu. Kaikki valmistusta täydelliseen elämään, jonka Kristus... Useampaa sanaa ei kuulunut ja käsi kirposi vähitellen. Kahertava hengitys tyyntyi pian.

LOPPU.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AHOLAN ASUKKAAT ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by

the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.